

Besøksstrategi for Sølen landskapsvernområde - Veidekulturens landskap

**Utmarks – og seterlandskapet er pulsen i Rendalen Østfjell -
Sølen er hjertet!**

**Sølen
landskapsvernområde**

Utførende institusjon

Sølen verneområdestyre

Kontaktperson

Verneområdeforvalter Hilde Nystuen

Publikasjonsnummer

1

År

2026

Sidetall

84

Opplag

-

Utgiver

Sølen verneområdestyre

Forfatter(e)

Hilde Nystuen, verneområdeforvalter

Tittel

Besøksstrategi for Sølen landskapsvernområde – Veidekulturens landskap. Utmarks- og seterlandskapet er pulsen i Rendalen Østfjell, Sølen er hjertet!

Sammendrag

Sølen verneområdestyre er ansvarlig for besøksstrategien for Sølen landskapsvernområde, og arbeidet med strategien er organisert av verneområdeforvalter. Besøksstrategien for Sølen landskapsvernområde er faglig godkjent av Miljødirektoratet 29. april 2026. Besøksstrategien sendes på høring våren 2026.

Foto

Forsidefoto: Silje Mogstad Finstad

Baksidefoto: Erin Sandberg

Bildene i strategien: Erin Sandberg, Gøril Granås Grindflek, Hilde Nystuen og Lars Olav Moen

Innhold

1. INNLEDNING	5
1.1. FORMÅL	6
1.2. RAMMEVERK	8
1.2.1. Naturmangfoldloven	8
1.2.2. Verneformål og vernebestemmelser	9
1.2.3. Forvaltningsplan	10
1.2.4. Vedtakter for verneområdestyret	10
1.2.5. Andre styrende forhold	10
1.3. MERKEVARESTRATEGI – NORGES NASJONALPARKER	11
1.3.2. Kommersielt merke	12
2. KUNNSKAPSGRUNNLAGET	13
2.1. SENTRALE RAPPORTER OG UTREDNINGER	13
2.2. SÅRBARE NATURVERDIER	14
2.2.1. Landskap og vegetasjon	15
2.2.2. Dyre- og fuglelivet	21
2.3. KULTURMINNER OG KULTURLANDSKAP	32
2.3.1. Kulturhistorisk landskap av nasjonal interesse (KULA)	33
2.3.2. Kulturminner fra Veidekulturen	34
2.3.3. Gamle ferdselsveier, veimerker og varder	36
2.3.4. Andre kulturminner og kulturmiljøer	38
2.4. BRUKERINTERESSER OG BESØKENDE	40
2.4.1. Landbruk og utmarksbruk	40
2.4.2. Besøkende – brukerundersøkelse	41
2.4.3. Innfallsporier, fjellveier og ferdselsårer	44
2.5. REISELIV OG FRITDSBEBYGGELSE	47
2.5.1. Reiselivsstrategi Innlandet 2025 – 2030	47
2.5.2. Reiselivskartlegging i Sølen	49
2.5.3. Organisert ferdsel og arrangement	52
2.5.4. Fritidsbebyggelse, overnatting og bevertning.	53
2.5.5. Opplev Rendalen	55
2.5.6. Sosiale medier og internett	55
2.6. INFORMASJON, FORMIDLING OG MULIGHETSSTUDIER	56
2.6.1. Informasjonstavler og skilt	56

2.6.2.	Formidling gjennom sosiale medier, hjemmeside og bildespill	57
2.6.3.	Skoleprosjekt	57
2.6.4.	Veidekulturfestival, temakvelder og tematurer	58
2.6.5.	Mulighetsstudier	59
2.7.	ANNEN RELEVANT KUNNSKAP	59
2.7.1.	Formidling og utvikling av natur- og kulturarv ved Rendalstunet.....	59
2.7.2.	Rendalen kommune sin samfunnsplan og arealplan	60
2.7.3.	Rendalen kommune sin «Aktiv strategisk næringsplan».	61
3.	SAMMENSTILLING AV KUNNSKAP, UTFORDRINGER OG MULIGHETER	62
4.	MÅL OG STRATEGISKE GREP	66
4.1.	MÅL MED BESØKSFORVALTNINGEN	66
4.2.	HOVEDSTRATEGIER OG TILTAK	67
4.2.1.	Strategi 1: Kanalisere ferdsel i tid og rom	68
4.2.2.	Strategi 2: God informasjon, økt kunnskap og gode opplevelser	74
4.2.3.	Strategi 3: Lokal verdiskaping og samarbeid	81
4.3.	KARTLEGGING OG OVERVÅKING	83

VEDLEGG 1:

TILTAKSPLAN – BESØKSSTRATEGI FOR SØLEN LANDSKAPSVERNOMRÅDE –2026-2030

1. INNLEDNING

I Stortingsmelding 18 om friluftsliv (2015-2016) står det at alle norske nasjonalparker og større verneområder skal ha en besøksstrategi for å ivareta verneverdiene og tilrettelegge for friluftsliv og reiselivet. Norsk natur blir stadig mer attraktiv, og det naturbaserte reiselivet er i vekst. Turistene vil oppleve det autentiske Norge, og presset på urørt natur øker.

Sølén landskapsvernområde ble opprettet i 2011, med forankring i landsplan for nasjonalparker og andre større verneområder i Norge. Sølén LVO er et område med store opplevingsverdier. Det er en av de mest særpregede natur- og fjellområdene i det innerste av Innlandet. Kulturhistorien er også godt synlig i landskapet og byr på mange historier om det naturnære livet i fjellet.

Formålet med landskapsvernområdet er å ivareta de landskapsmessige kvalitetene i natur- og kulturlandskapet, som setervollene, Mistravassdraget, Sølénmassivet og landskapsrommet rundt Sølénjøen. Rendalsren, en privat rensstamme med vinterstamme på inntil 2000 dyr, har sine viktigste leveområder innenfor landskapsvernområdet og Sølénområdet er et viktig område i friluftslivssammenheng med det enkle, naturvennlige friluftslivet i fokus. Det er også mange hytter både innenfor landskapsvernområdet og i randsonen.

Besøksstrategien for Sølén landskapsvernområde har vært jobbet med over flere år og det er samlet et solid og bredt kunnskapsgrunnlag. Strategien er utformet ved å sammenstille kunnskap om sårbare natur- og kulturverdier med dagens bruk. I prosessen er det lagt vekt på å involvere brukerinteresser, grunneiere, næringsliv og kommune for å få forankret eierskap til besøksstrategien. Det har vært arrangert Sølénseminarer, møter med administrativt kontaktutvalg og rådgivende utvalg, tematurer, temakvelder og fagprogram på Veidekulturfestivalen årlig fra 2017 -2025 med relevante tema for besøksstrategiarbeidet. Arbeidet er også underveis blitt presentert i flere kommunestyremøter og formannskap.

Gjennom disse årene har det blitt mange befaringer i verneområdet for å bli godt kjent med området og med folk og sett på ulike problemstillinger, utfordringer og muligheter. Det er viktig å kjenne de lokale forholdene godt, for å kunne ta gode vurderinger og beslutninger. I tillegg har det vært viktig at styrene har blitt kjent med verneområdene de er forvaltningsmyndighet for og med verneområdeforvaltningen. Det har vært gjennomført befaringer både lokalt og studieturer til andre verneområder i Norge, noe som har vært meget nyttig for å se de lokale forholdene i et større perspektiv. Sølén verneområdestyre har lagt ned godt arbeid gjennom flere perioder.

Sølén LVO ligger midt mellom Femundsmarka og Rondane/Dovre, Forollhogna nord for oss og Fulufjellet i sørøst. Det gir et godt grunnlag å ta del i kunnskapen og erfaringene de større verneområdene rundt oss har, som har prøvd ut sine besøksstrategier og tiltak og som virkelig føler på den økende turismen de siste årene. Spesielt er det en merkbar økning i utenlandske besøkende. Økt slitasje, forstyrrelser og forsøpling er nå utfordringer flere steder. Arbeidet med kvalitetsnorm for villrein er også et viktig arbeid som har samlet og oppdatert kunnskapsgrunnlaget blant annet på ferdsel og rein med ulike tiltak som nå settes i gang.

Det er utrolig viktig å være føre-var, ha gode planer og kunnskap om sårbare naturverdier og hva vi ønsker for Rendalen framover. Det er ikke forenelig å ivareta sårbart fugle- og dyreliv og samtidig ha en stor økning i antall besøkende i fjellet. Det er heller ikke ønskelig med stor slitasje og forsøpling. Derfor er det viktig å vite hvilke målgrupper vi ønsker velkommen, hvor vi ønsker å kanalisere folk og hvilke tilbud vi har som gir verdiskaping lokalt.

Det kommer klart fram i brukerundersøkelsene og møter med de lokale hva som er Rendalen sin identitet og merkevare. Det er følelsen av urørthet, stillhet og ro. Vi er sterkt knyttet til fjellet, naturen og kulturhistorien, jakt og fiske, seterliv og utmarksbeite, høstings- og turfriluftslivet. Veidekulturen, et liv som bygger på samspillet mellom mennesker, dyr og natur. Disse verdiene ønsker vi å ivareta for framtida og da må det tas tydelige grep.

I arealplanen for kommunen ligger det hensynssone rendalsren og hensynssone kulturmiljø innenfor verneområdene. Ved revidering av kommuneplanens arealdel ble det gjennomført en planvask hvor hytteområder innenfor leveområdet til rendalsren og i randsonen til fjellet ble tatt ut. Samtidig skal nå samfunnsplanen for kommunen revideres, og det er under utarbeidelse en besøksstrategi for hele Rendalen. I det arbeidet vil denne planen her og kunnskapsgrunnlaget vi har utarbeidet være viktig, sammen med blant annet naturmangfoldplanen som også er under utarbeidelse i kommunen.

1.1. FORMÅL

En besøksstrategi er en plan for hvordan forvaltningsmyndigheten vil gjennomføre besøksforvaltning for verneområdet. Besøksstrategien skal vise hvilke tiltak (informasjon, fysisk tilrettelegging, sonering, oppsyn, overvåking etc.) som er nødvendig for å:

1. Ivareta verneverdiene i verneområdene og natur- og kulturverdiene i randsonen
2. Gi de besøkende en god opplevelse
3. Legge til rette for bærekraftig verdiskaping i lokalsamfunnene rundt verneområdene.

Formålet med besøksstrategien for Sølen landskapsvernområde er å sikre en god forvaltning av området for å ivareta både natur- og opplevelsesverdiene på lang sikt. Samtidig skal besøksforvaltningen legge til rette for og styre bruken av et verneområde slik at opplevelsene for de besøkende er god og gi muligheter for lokal verdiskaping, forståelsen for vernet økes og verneverdiene ivaretas. Dersom det er motstridende målsettinger mellom ivaretagelse av verneverdiene, tilrettelegging for de besøkende og lokal verdiskaping, skal ivaretagelse av verneverdiene tillegges størst vekt.

En besøksstrategi skal ikke være en reiselivsstrategi, det er det næringens ansvar å utarbeide. Ett av hovedmålene med en besøksstrategi er imidlertid å god dialog med reiselivsnæringen. En god og effektiv besøksforvaltning forutsetter at forvaltningsmyndigheten ser verneområdet i sammenheng med områdene rundt, særlig randsona. Arbeidet må ha et langsiktig perspektiv og besøksforvaltningen skal være kunnskapsbasert. I tillegg til kunnskap om verneverdiene er det behov for kunnskap om de besøkende, brukerinteresser og det reiselivs- og forvaltningssystemet verneområdet er en del av.

Besøksforvaltning

Besøksforvaltning i norske verneområder har som mål å finne en balansegang i forvaltningen av et verneområde mellom å ta vare på verneverdiene, gi gode opplevelser for den besøkende og bidra til bærekraftig lokal verdiskaping. Dette skal igjen gi økt forståelse for vernet.

Besøksstrategi

En besøksstrategi er en plan for hvordan forvaltningsmyndigheten (Sølen verneområdestyre) vil gjennomføre besøksforvaltning for verneområdet. En besøksstrategi skal inneholde kunnskap om både de besøkende, reiselivet, naturverdier og sårbarhet. I tillegg skal planen sette mål og strategiske hovedgrep, samt inneholde en tiltaksplan. Besøksstrategien skal vise hvilke tiltak

(informasjon, fysisk tilrettelegging, sonering, oppsyn etc.) som er nødvendig for å balansere verneverdiene, besøkende og lokal verdiskaping i et verneområde, slik at alle tre interesser får størst mulig nytte av strategien. Anbefalinger fra besøksstrategien blir førende for hvor stor effekt hvert verneområde kan ta ut av Miljødirektoratets merkevare – og kommunikasjonsstrategi for Norges nasjonalparker.

(Utdrag fra «Veileder for besøksforvaltning i norske verneområder» M-415/2015)

«Besøksforvaltning betyr derfor at man sikrer en bærekraftig utvikling som er innenfor grensene til det natur, landskap, miljø, lokalsamfunn og lokal kultur tåler, samtidig som det gir grunnlag for sunn næringsdrift og lokal verdiskaping. Målet med besøksforvaltning og besøksledelse er å finne den optimale balansen mellom bruk av et sted og det å ta vare på stedets ressurser på en bærekraftig måte» (Nordland fylkeskommune, 2019, s. 4).

1.1.1. Sølen verneområdestyrets rolle og oppgaver i besøksforvaltningen

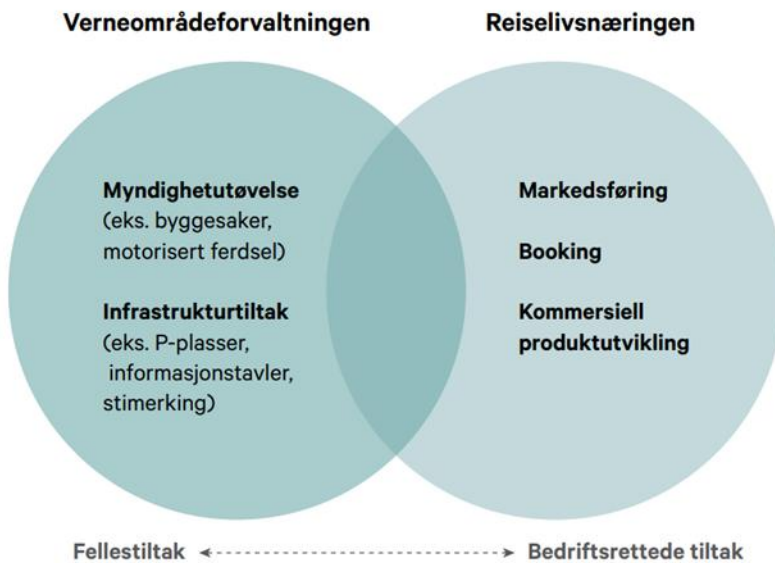
Sølen verneområdestyre har ansvar for utarbeidelse av besøksstrategi for sine verneområder. Styrets primære oppgave er å ta vare på verneverdiene, og sørge for gjennomføring av tiltak som er nødvendige for å ivareta verneverdiene. Verneområdestyret kan legge til rette for at verneområdets potensiale for verdiskaping utnyttes innenfor rammen av verneforskrift og naturmangfoldloven. Besøksstrategien skal avklare i hvilken grad det er ønskelig å tilrettelegge for økt besøk i og i tilknytning til verneområdene og om dette er forenelig med verneverdiene. De mange verneområdene i landet har ulike utfordringer og dette krever derfor ulik tilnærming i forvaltningen og tilretteleggingen av det enkelte verneområde.

Verneområdestyret skal ikke opptre som næringsaktør. Besøksforvaltning i verneområder vil ha fokus på fellestiltak, ikke tiltak mot enkelt bedrift. Ansvar for bedriftsretta tiltak ligger hos næringsaktørene. Verneområdestyret kan bidra sammen med flere aktører for å få til gode infrastrukturtiltak knyttet til verneområdene og randsona, som P-plasser, informasjonstavler og stimerking. Styret kan og tilrettelegge for gode opplevelser og kunnskapsformidling knyttet til natur – og kulturarv gjennom formidling via nettsider, sosiale medier, via brosjyrer og kart, gjennom naturveiledning, lokale arrangement, kurs og møter etc.

Målet om lokal verdiskaping forutsetter et godt samarbeid mellom forvaltningsmyndighet og næringslivet, da særlig reiselivsnæring. En forutsetning for et godt samarbeid er god rolleforståelse og oppgavefordeling. Måltrettet besøksforvaltning, god dialog og samarbeid kan bidra til å nå målsettinger både for verneområdeforvaltningen og reiselivsnæringen.

Gjennom besøksstrategien skal styret vurdere behov for og nødvendig gjennomføring av skjøtsels-, informasjons-, forvaltnings- og tilretteleggingstiltak. Det skal foretas årlige prioriteringer av tiltak basert på prioriteringer i en flerårig tiltaksplan. Kunnskap om verneverdier og utfordringer, kunnskap om dagens besøkende, trender i reiselivet og kunnskap om bygdas behov og utfordringer vil sammen danne grunnlaget for videre vegvalg.

Oppgavefordelingen mellom verneområdeforvaltningen og reiselivsnæringen kan illustreres slik (figur utarbeidet av Miljødirektoratet):

1.2. RAMMEVERK

Besøksforvaltning er en del av forvaltningen av et verneområde. Rammene for arbeidet med besøksforvaltning for Sølen landskapsvernområde er naturmangfoldloven, verneforskriften, forvaltningsplanen og vedtektene for Sølen verneområdestyre.

1.2.1. Naturmangfoldloven

Naturmangfoldlovens formålsparagraf (NML § 1) sier at naturen med dens biologiske, landskapsmessige og geologiske mangfold og økologiske prosesser skal tas vare på ved bærekraftig bruk og vern, også slik at den gir grunnlag for menneskenes virksomhet, kultur, helse og trivsel, nå og i fremtiden, også som grunnlag for samisk kultur.

I lovens kapittel II med alminnelige bestemmelser om bærekraftig bruk er det nedfelt forvaltningsmål for arter, naturtyper og økosystemer. NML § 6 understreker at enhver skal opptre aktsomt og gjøre det som er rimelig for å unngå skade på naturmangfoldet.

Lovens kapittel V omfatter områdevern. §§ 35- 40 hjemler vern av arealer til nasjonalpark, landskapsvernområder, naturreservat m.fl. NML § 47 gir forvaltningsmyndigheten hjemmel til å gjennomføre skjøtselstiltak for å opprettholde eller oppnå den natur- eller kulturtilstand som er formålet med vernet.

1.2.2. Verneformål og vernebestemmelser

Sølen verneområdestyre er forvaltningsmyndighet for Sølen landskapsvernområde og to tilliggende naturreservat; Steinfjellet NR og Fuggdalen NR. Denne besøksstrategien omhandler Sølen LVO med randsoner. Det er startet opp et arbeid med å lage en forvaltningsplan for Fuggdalen NR og her vil besøksstrategi for dette området være en innbakt del av denne planen. Men begge naturreservatene grenser helt inntil og er en viktig randzone for Sølen landskapsvernområde.

Verneforskriften for Sølen landskapsvernområde har en formålsparagraf som ligger til grunn for forvaltningen av verneområdet. Formålene vil også være en viktig del av rammeverket for besøksstrategien. I tillegg inneholder verneforskriften også en rekke bestemmelser om konkrete temaer som bygnings- og anleggsvirksomhet, motorferdsel, organisert ferdsl, dyre- og planteliv, støy med mer som også vil gi føringer for arbeidet med besøksstrategien.

Sølen landskapsvernområdet ble opprettet ved kongelig resolusjon 18. februar 2011 med hjemmel i lov av 19. juni 2009 nr. 100 om forvaltning av naturens mangfold (naturmangfoldloven). Landskapsvernområdet ligger i Rendalen kommune og omfatter et område på 456,4 km²

Formålet med Sølen landskapsvernområde er å ta vare på et natur- og kulturlandskap med økologisk og kulturell verdi, med opplevelsesverdi og som er identitetsskapende. Videre er formålet med vernet å ta vare på: Sølenmassivet som et karakteristisk landskapselement, geologiske forekomster og landskapsformer, biologisk mangfold og kulturminner. Allmennheten skal gis anledning til natur- og landskapsopplevelse gjennom utøvelse av naturvennlig og enkelt friluftsliv med liten grad av teknisk tilrettelegging.

Fuggdalen naturreservat (ca. 52 700 dekar) og Steinfjellet naturreservat (ca. 4 400 dekar) grenser inn til Sølen landskapsvernområde fra vest.

Noen viktige vernebestemmelser for verneområdet om ferdsl.

- All ferdsl skal skje hensynsfullt og varsomt og ta hensyn til vegetasjon, dyreliv og kulturminner og bære preg av naturvennlig og enkelt friluftsliv med liten grad av tilrettelegging.
- All forurensing og forsøpling er forbudt og avfall skal tas med ut av området. Unødvendig støy skal unngås.
- Særpregede, dekorative og døde trær som preger landskapet skal ikke hogges eller benyttes til bålbrenning.
- Former for ferdsl og organisert ferdsl som ikke skjer til fots og som kan skade naturmiljøet må ha særskilt tillatelse av forvaltningsmyndigheten.
- Av hensyn til naturmiljøet eller kulturminner kan forvaltningsmyndigheten legge om eller fjerne merking av stier og løyper.
- Kulturminner skal beskyttes mot skade og ødeleggelse.

1.2.3. Forvaltningsplan

Forvaltningsplan for Sølen landskapsvernområde ble godkjent 12. november 2015 og legger føringer for hvordan verneforskriften skal tolkes og praktiseres. Besøksstrategien bygger på forvaltningsplanen, samtidig som den er et likestilt tillegg til forvaltningsplanen. Ved en framtidig revisjon av forvaltningsplanen tar en sikte på å la besøksstrategien bli en integrert del av planen. Forvaltningsplanen inneholder en rekke retningslinjer som gir føringer for arbeidet med besøksforvaltning. I tillegg er det innhentet ny kunnskap i arbeidet med besøksstrategi som vil være et viktig grunnlag ved revisjon av forvaltningsplanen.

Hovedutfordringene for forvaltningen av Sølen landskapsvernområde jf. forvaltningsplanen er inngrep eller tiltak som i vesentlig grad kan endre eller virke inn på landskapet, kulturminner og biologisk mangfold. Motorisert ferdsel, organisert ferdsel og økt ferdsel generelt kan i sum bli en utfordring med slitasje, støy og forstyrrelser av fugle- og dyrelivet, men også for kvaliteten området har med stillhet og ro. Kulturlandskapsverdiene i seterlandskapet og kulturminneverdiene i seterbebyggelse nevnes også som sårbare.

1.2.4. Vedtekter for verneområdestyret

Vedtektene for Sølen verneområdestyre, pkt. 6.6. Skjøtsel og besøksforvaltning:

Styret skal ut fra en vurdering av om verneformålet i de enkelte verneforskrifter oppnås, vurdere behov for og nødvendig gjennomføring av skjøtsel og tilrettelegging.

Forvaltningstiltak iverksettes på et kunnskapsbasert grunnlag i samsvar med vedtatte forvaltnings- og skjøtelsesplaner. Verneområdestyret kan legge til rette for at verneområdenes potensial for verdiskapning utnyttes innenfor rammen av verneforskriftene og naturmangfoldloven i samsvar med besøksstrategi og forvaltningsplan. Verneområdestyret bør innlede et samarbeid med lokalt reiseliv, øvrig reiseliv og aktuelle besøkssenter i dette arbeidet for å sikre at hensynet til verneområdet ivaretas. Verneområdestyret er forvaltningsmyndighet og skal ikke opptre som kommersiell aktør.

Verneområdestyret skal utarbeide årlige prioriteringer av skjøtelses- og forvaltningstiltak i verneområdene i tråd med den flerårige tiltaksplanen. Som forvaltningsmyndighet skal verneområdestyret i besøksstrategien vurdere behovet for særskilte informasjonstiltak. Verneområdestyret er hovedansvarlig for informasjonstiltak og skal gjennomføre dette i henhold til Miljødirektoratets merkevarestrategi. Verneområdestyret tildeles etter søknad til Miljødirektoratet årlig midler til skjøtsel og forvaltning til prioriterte tiltak i henhold til vedtatte forvaltnings- og skjøtelsesplaner.

1.2.5. Andre styrende forhold

Grunneiere og rettighetshavere har rettigheter i verneområdet som det er viktig å ha med seg i arbeidet med besøksforvaltning. De beholder sine eierforhold og rettigheter, men berøres av verneforskriften og må forholde seg til denne. Mange tilretteleggingstiltak krever grunneiers tillatelse før de kan gjennomføres. Anlegg av nye stier og oppgradering av eksisterende stier, oppsetting av skilt er eksempler på tiltak som krever godkjenning av grunneier. Andre tiltak som gjennomføres som skjøtselstiltak i regi forvaltningsmyndigheten vil kunne gjennomføres direkte med hjemmel i verneforskriften eller skjøtselshjemmelen i naturmangfoldloven (§ 47).

Tiltak kan og kreve behandling etter annet lovverk, som plan- og bygningsloven, lov om motorferdsel med flere. Relevante kommunale og regionale planer og føringer er beskrevet under kapittel 2. Kunnskapsgrunnlaget.

1.3. MERKEVARESTRATEGI – NORGES NASJONALPARKER

Miljødirektoratet har utviklet egen merkevare- og kommunikasjonsstrategi for Norges nasjonalparker («Velkommen inn»), besøkssentre, nasjonalparklandsbyer og nasjonalparkkommuner, som også inkluderer andre verneområder. Det er et nasjonalt mål at verneområdene både skal bevares og oppleves. Strategien skal gjøre nasjonalparkene i Norge til mer tydelige og helhetlige attraksjoner for besøkende, gi dem en mer tydelig identitet og på sikt skal besøkende møte informasjon, tilrettelegging og infrastruktur som er mer helhetlig og av høy kvalitet.

Merket – en portal- symboliserer overgangen mellom det kultiverte og det naturlige. Portalen skal ønske besøkende velkommen og åpne porten til nye opplevelser, senke terskelen for de besøkende og øke kunnskapen om naturen. Merkevaren skal tas i bruk på nye informasjonstavler, nettsider og skilt og på etablering eller utvikling av innfallsporier. Merkevarestrategien blir viktig for alle møtepunkter mellom besøkende og Sølen landskapsvernområde.

1.3.1. Innfallsporier

Merkevaren skal tas i bruk på etablering og utvikling av innfallsporier. Ulike innfallsporier har ulike bruk og det deles inn i utsiktspunkt, informasjonspunkt og startpunkt.

1) Utsiktspunkt/opplevelsespunkt

Et tydelig utsiktspunkt/opplevelsespunkt med høy grad av tilrettelegging og et område som tåler økt besøk. Utsiktspunktene skal ha tydelige og gjenkjennelige særtrekk fra merkevaren. Det kan være i utforming av infrastruktur som parkering, toaletter, skilt, universelt utformende gangstier, kunstnerisk utformende artefakter og/eller landskapsutforming. For at et utsiktspunkt skal oppfylle kvalitetskravene til merket må det være adkomstmuligheter og parkering for bil og buss, synlighet fra hovedferdselsåre, tilgang til toaletter med daglig renhold og gode sanitære forhold. Utsiktspunktet bør dessuten ha selvstendige kvaliteter som gjør det til et reisemål i seg selv.

2) Informasjonspunkt

Informasjonspunkter er enklere utformet enn utsiktspunkt, uten sanitæranlegg etc. Det kan godt ligge sentrumsnært og i tilknytning til annet kommunikasjonspunkt eller sted hvor reisende gjerne oppsøker.

3) Startpunkt

Samme nivå som informasjonspunkt, men dette må være et sted hvor man også kan starte en tur.

I merkevarestrategiens visuelle profil ligger en beskrivelse av konseptet portal, logo, typografi, fargebruk, fotomanér, språkprofil og retningslinjer for bruk av den visuelle identiteten. Fra denne designmanualen kan forvaltningsmyndigheten laste ned logo og maler for skiltprogram, flagg, kart, brosjyrer mm og brukes i henhold til retningslinjene. Designmanual for Norges nasjonalparker: <https://designmanual.norgesnasjonalparker.no/>

Portalskiltet kan benyttes ved utkikkspunkt eller øvrige innfallsporter hvor du ser det aktuelle området gjennom det utskårede vinduet. Det skal ikke plasseres inne i verneområdet eller ved bilvei, men ved infrastruktur og slik at du ser inn i det aktuelle verneområdet.

1.3.2. Kommersielt merke

Det er lagt til rette for at virksomheter med geografisk tilhørighet til en nasjonalpark/større verneområde kan søke om tillatelse til å benytte et spesiallaget merke for denne merkevaren sammen med logo for egen virksomhet i markedsføring av et produkt, tjeneste eller aktivitet. Det er laget egne merker for formålet (kommersielt merke) og det er verneområdestyret som behandler søknader og gir tillatelse.

Bruk av kommersielt merke krever at verneområdet har en godkjent besøksstrategi og har utarbeidet retningslinjer/krav som må oppfylles for å ta merket i bruk. Det kommersielle merket må ikke brukes på en måte som kan skade Norges nasjonalparker og verneområders omdømme, eller på en måte som strider mot verneområdet retningslinjer eller formål.

2. KUNNSKAPSGRUNNLAGET

Kunnskap om verneverdier og deres sårbarhet, brukerinteresser, besøkende og reiseliv er et viktig grunnlag for å kunne utarbeide en god besøksstrategi. Besøksstrategien for Sølen landskapsvernområde skal bygge på et godt faglig grunnlag. Forvaltningsplan for Sølen LVO og rapporter fra verneplanprosessen, tidligere faglige undersøkelser og registreringer, artsobservasjoner mm. utgjør en viktig del av kunnskapsgrunnlaget. I tillegg er det gjennomført nye kartlegginger og analyser spesifikt rettet mot arbeidet med besøksstrategien. Sammen med lokal – og erfaringsbasert kunnskap danner dette materialet basis for arbeidet med mål, strategier og tiltak i besøksstrategien.

Sølenområdet har mange likhetstrekk med nasjonalparkene Forollhogna, Femundsmarka og Rondane/Dovre i vår region. Her finnes arealkrevende og sårbare dyrearter som rein, våtmarksfugl og rovdyr/rovfugl. Vegetasjonen er skrinn og området er preget av lokal bruk, setrer, jakt og fiske. Forskjellen er at Sølen er et landskapsvernområde. Dette gjør og at området ikke har samme status som trekkplaster for turister, spesielt de utenlandske. Området har heller ikke turishytter eller mange merkede stier. Dette er en fordel med tanke på at nasjonalparkene og DNT opplever stor økning i antall besøkende i sine områder og økte utfordringer knyttet til ferdsel, spesielt i villreinområdene.

I arbeidet med besøksforvaltning er det spesielt viktig å ha kunnskap om hvilke naturverdier som er sårbare i forhold til ferdsel og friluftsliv. Hvor sårbart et område er, henger sammen med både egenskapen til naturverdiene og hvordan ferdselen går føre seg. I forvaltningsplanen for Sølen LVO er målet for forvaltningen knyttet til tema friluftsliv og reiseliv at det enkle og naturvennlige friluftslivet skal sikres, med liten grad av tilrettelegging. All ferdsel skal skje varsomt og ta hensyn til vegetasjon, kulturminner og dyreliv. Området har en lav tilretteleggingsgrad og følelsen av stillhet og ro er kvaliteter som er viktige.

Ferdsel kan føre til forstyrrelser for dyrelivet, slitasje på verdifulle vegetasjonstyper, skade på kulturminner og annen terrengslitasje. Særlig utsatt for forstyrrelser er rein, spesielt vinterstid og under og etter kalvingsperioden, og våtmarksfugl og rovfugl i spill- og hekkeområdene. Jf. forvaltningsplanen har Rendalsren sine viktigste leveområder innenfor landskapsvernområdet. Rendalsren er ikke tatt med direkte i verneformålet, men er en arealkrevende art som det har vært fokus på både i verneplanprosessen, forvaltningsplan og kommunale planer med et tydelig mål om å ivareta renstammen og dens leveområder og at forvaltningen av stammen skal kunne fortsette innenfor rammene av verneformålet. Ren i fjellet er symbol på et intakt fjelløkosystem og den representerer en viktig stedegen næring og kulturbærer basert på naturgrunnlaget, men som er sårbar for ferdsel og inngrep.

2.1. SENTRALE RAPPORTER OG UTREDNINGER

Følgende kartlegginger av naturgrunnlaget, de besøkende/brukere/reiseliv og annen relevant kunnskap er gjennomført i perioden 2016-2025 i forbindelse med arbeidet med besøksstrategi for Sølen lvo:

- Sårbarhetskartlegging av fugl v/Øyvind Fredriksson 2017
- Sårbarhetskartlegging av vegetasjon og dyreliv, v/ NINA 2017-2018

- Basiskartlegging i østre del av Sølen landskapsvernområde, v/ Miljøfaglig Utredning 2018.
- Sårbarhetskartlegging på Rendalsren, v/Fjelldriv 2018-2019
- Sårbarhetskartlegging kulturminner, Per Olav Mathisen 2017
- Brukerundersøkelse, v/NINA sommeren 2016-2017
- Reiselivskartlegging, v/ TVS 2016
- Supplerende kartlegging av reiseliv og bruk av sosiale medier i området, v/TVS 2018
- Spørreundersøkelse Sølenseminaret 2017
- Brukerundersøkelse Rendalen Bygdemuseum, v/TVS 2018
- Spørreundersøkelse blant brukerne av hyttene i Sølenroa og Mefurua, v/TVS 2019
- Spørreundersøkelse blant rensjegere, v/TVS 2019-2020
- Mulighetsstudie for innfallsport/formidlingspunkt ved Bullmuseet/Rendalstunet 2017
- Mulighetsstudie på innfallsportene ved Gravåsen og Mefurua, v/ TVS 2017
- Vertskapskurs, v/Pål Medhus 2018
- Mulighetsstudie/videre utvikling og prosjektering av temasti og formidlingsplan av verneområdene ved Rendalen Bygdemuseum samt tilrettelegging ved Mefurua, v/TVS og Gøran Johansen 2019
- Detaljprosjektering tilrettelegging ved Mefurua, v/Gøran Johansen 2019-2020
- Opplevelsesdesign Veidemannskultur i Rendalen og Sølen landskapsvernområde, v/Hands on History, 2019
- Innfallsport – sti- og formidlingsplan for Sølen landskapsvernområde, Kristian Bjørnstad og Gøran Johansen
- Mulighetsstudie – utvikling av Mefurua som informasjons- og formidlingspunkt – konsepter rundt overnatting og servering sommerstid og forslag driftsbudsjett, v/TVS 2019.
- Rendalstunet, landhandleri og kafe, forretningsmodell og konsept, Synnøve Galaasen Olsen, 2018.
- Rendalstunet – formidlingsplan, Kristian Bjørnstad, Gøran Johansen og Hilde Nystuen, 2019
- Rendalen og Rendalen bygdetun, formidling og utvikling av natur- og kulturarven, Kristian Bjørnstad og Gøran Johansen, 2014
- Kartlegging av stien fra Gravåsen til Sølentoppen, Utmarksressurs AS 2023-2024
- Kvalitetsnorm villrein, Tolga Østfjell villreinområde, 2022
- Beitekartlegging rendalsren, NINA
- Kulturminnekartlegging – LIDAR, 2023-2024
- Mulighetsstudier, skisser og prosjektering av innfallsport/natursti ved Rendalstunet, Gravåsen, Sandbu og Mefurua, Feste landskap 2022-2025
- Kulturhistorie og skjøtsel for seterområdene i Sølen LVO, NIBIO, 2023
- Kartlegging av leirplasser /bålplasser rundt Sølensjøen v/SNO, 2018
- Årlige ferdselstillinger

2.2. SÅRBARE NATURVERDIER

For å drive en god forvaltning av et verneområde er kunnskap om områdets naturverdier avgjørende, og det er nødvendig å følge med på hvordan naturverdiene utvikler seg, slik at verneverdiene ikke forringes over tid. Spesielt viktig er det i besøksforvaltningen å ha kunnskap om hvilke naturverdier som er sårbare i forhold til ferdsel og forstyrrelser, arealinngrep og friluftsliv. Hvor sårbart et område er henger sammen med både egenskapen til en naturressurs (arter, funksjonsområder, vegetasjon) og hvordan påvirkningen (ferdsel) foregår. En art kan f.eks. være ekstra sårbare i hekke- og yngletiden og en vegetasjonstype kan være ekstra sårbare for mye

ferdsel i fuktige perioder. Behov for tiltak knyttet til sensitiv natur vil gjerne oppstå der sensitive enheter dekker store deler av området eller der de er plassert nær spesielle attraksjoner eller mye brukte traseer.

I forvaltningsplanen er verneverdiene beskrevet nærmere og i tillegg er det beskrevet hva som kan være trusler for verneverdien og mål for å ivareta dem. Under arbeidet med besøksstrategien er det utarbeidet sårbarhetskartlegging av landskap og vegetasjon, fugle- og dyreliv og kulturminner.

2.2.1. Landskap og vegetasjon

Sølen landskapsvernområde med tilliggende naturreservater ligger midt inne i Rendalen Østfjells fjell- og viddelandskap. Dette er et unikt og særpreget landskap med store naturkvaliteter og opplevelsesverdier. Store deler av området fremstår som et intakt og urørt naturområde. Kontraster mellom større og mindre landskapsrom, det mektige Sølenmassivet og omkringliggende, relativt flate og dels skogkledde områder er karakteristisk og gjør dette landskapet spesielt. Fra Sølenmassivet ser man mest landareal i hele Norge jf. Topps.no. Landskapet her har store, åpne vidder med lange siktlinjer og stor romfølelse. Vinterstid er uberørtheten enda større da fjellveiene inn i området ikke brøytes.

Området har kvartærgeologiske verdifulle landskapsformer og forekomster, biologisk mangfold og store kulturminneverdier. Store deler av landskapsvernområdet ligger mer enn 1 km fra tekniske inngrep og området ligger også innenfor geologisk arv. Området er også svært viktig friluftslivsområde med mange opplevelseskvaliteter.

Mistravassdraget renner gjennom landskapsvernområdet. Sølnavassdraget (Femundvassdraget) renner gjennom Lille Sølen naturreservat og inn i Sølen LVO. Vassdragene er verna og områdene rundt disse vassdragene er urørte naturlandskap og viktige kulturlandskap som i helhet med vassdragene utgjør attraktive som friluftslivsområder og for sportsfiske.

Berggrunnen i området består stort sett av sparagmitt, som gir sur og næringsfattig jord. Noen steder stikker det opp kalklommer som gir en rikere vegetasjon. I Rendalsfjella preges vegetasjonen av det tørre innlandsklimaet og de fleste steder, et fattig og lettdrenert jordsmonn. Innlandsklimaet fører stort sett til stabile forhold både sommer og vinter, med lite nedbør og relativt varme somre og kalde vintre.

De høyereliggende områdene er preget av stein og blokkmark. Lavereliggende områdene i fjellet er preget av lyse lavmatter av gulskinn og kvitkrull, mens de nedre delene av alpine sone domineres av fattig lyng og heivegetasjon og myr. I skogen er det lavfuruskog og bærlyngskog som dominerer og fjellbjørkeskogbeltet er mindre utviklet her. Fattig myr dekker store arealer i dalbunnene langs elvene og på flatt terreng.

Landskapsvernområdet kan deles inn 4 sårbare og verdifulle landskapsrom;

- Sølen sjøen
- Sølenmassivet med Ørsjøvola
- Området nord for Søndre Sølendalsveien
- Mistravassdraget med tilførselsbekker.

Seterlandskapet utgjør en viktig del av landskapsopplevelsen i området med sine 8 setervoller og flere av disse er kartlagt i skjøtelsesplan for området. I tillegg er det kartlagt noen lokaliteter med gammelskog som ved Sandnupen og Væråsen. Røddlistet lav er i første rekke knyttet til furugadder spredd rundt og i fyllitgangene som eksponeres i et parti langs Mistra. Furskogen har vært avvirket gjennom generasjoner, men på steder med impedement og i fjellskogen er det likevel grove dimensjoner, gamle trær og død ved.

I utgangspunktet er det få særlig sårbare naturtyper i landskapsvernområdet, men oppstyking av områder ved slitasje fra ferdsel, tekniske inngrep vil kunne medføre endring som påvirker dyr og planters leveområder. Uttak av bålved, hogst av store dekorative trær og døde trær, samt gjengroing av seterlandskapet kan være trusselfaktorer.

Husk at gamle, særpregede trær er fredet i Sølen landskapsvernområde. Blant annet vokser den nær truede ulvelaven på slike trær.

Sårbarhetskartlegging vegetasjon

NINA har gjennomført en sårbarhetsvurdering av tre utvalgte lokaliteter innenfor Sølen landskapsvernområde; stiene fra innfallsportene Gravåsen, Sølenstua og Mefurua. Rapporten vurderer hvor sårbar vegetasjon og dyreliv er for ferdsel i disse lokalitetene, som er knyttet til naturtypene skog og fjell, med sterke innslag av myr. De vanligste sensitive enhetene for vegetasjon er knyttet til fuktige områder og slitasje knyttet til leirplasser og mye brukte stier. To egenskaper er avgjørende for å beskrive hvor sensitiv vegetasjonen er i forhold til ferdsel; slitestyrke og gjenvekstevnen. Faktorer som fuktighet, substrat, helling og vegetasjonstilstand er avgjørende for vegetasjonens slitestyrke og evne til gjenvekst.

1. Innfallsport Gravåsen med hovedstiene opp til Sølentoppen.

Parkeringsplassen ved Gravåsen er hovedinnfallsporten for fotturister opp til Sølentoppen, og de to mest brukte stiene går herfra. I tillegg ligger det et stort hyttefelt i dette området med mye ferdsel knyttet til disse stiene. Stien fra Gravåsen er stien som har mest ferdsel i landskapsvernområdet, og det er noen sensitive områder knyttet til fuktig og større fuktige områder. Mye av stien går i fjellhei med stabilt substrat og er ikke sensitiv, men med stor ferdsel oppstår likevel slitasje på vegetasjon, det oppstår mange parallelle spor og brede traseer. I Sølenskaret er det fangstrelaterte kulturminner som ligger tett ved stien og er utsatt for ødeleggelse. Aktuelle tiltak her kan være å oppfordre folk til å bruke etablerte stier for å hindre slitasje utenfor dagens trase.

2. Sti fra Sølenstua opp mot Sølentoppen

Dette er en ny sti hvor det forventes økt ferdsel framover. Det ble for noen år siden satt opp bru over Femundselva ved Sølenstua. Stien går forbi de fuglerike Ørsjøene hvor det går flere stier på tvers av hovedstien. Stien går gjennom mer variert terreng og har større partier med fuktig vegetasjon. Med dagens begrensede ferdsel er det kun noen få vanskelig framkommelige punkter. Ved økende ferdsel kan det være behov for stiforsterkning (gangbaner, klopper) i flere større partier for å hindre erosjon og for å kanalisere ferdselen.

3. Innfallsport Mefurua med sti gjennom Vesle Sølenskardet og på sørsiden av Sølen.

I Mefurua området er det et lite område knyttet til brinken langs dammen som en bør være oppmerksom på. Opp mot Vesle Sølenskardet er det et parti med bratt terreng og fint substrat som er utsatt for erosjon ved økende ferdsel. Det er ikke enkelt å gjennomføre tiltak for å redusere sårbarheten i slike bratte skråninger utover å oppfordre folk til å bruke etablerte stier for å hindre slitasje utenfor dagens trase. Langs stien i Vesle Sølenskardet ligger et unikt rusefangstanlegg for villrein, som er utsatt for ødeleggelse da stien går tvers gjennom anlegget. Forvaltningsmyndigheten har lagt ned ei steinhelle ved stien som viser rusefangstanlegget for å formidle kulturminnet.

Stier med høy ferdselsintensitet har som oftest størst slitasje, uten at vegetasjonen trenger å være spesielt sårbar. Jo høyere over havet, jo mindre slitesterk er vegetasjonen. Mye nedbør vil og spille en vesentlig grad. Hellingsgrad, topografi og nedbørmengder har mye å si for hvor mye vannet eroderer på stier hvor vegetasjonen er bort slitt.

Utmarksressurs AS har også kartlagt og sett på aktuelle tiltak for restaurering og styring av ferdsel på hovedstien fra Gravåsen til Sølentoppen. De har vært på flere befaringer og det foreligger to rapporter med forslag til tiltak for å redusere utfordringene med slitasje. Hovedstien til Sølentoppen er også filmet med drone i 2021 som er nyttig med tanke på overvåking av stiens utvikling framover. Bredden på hovedstien fra Gravåsen til Sølenskaret varierer fra litt over en meter til 18 meter med flere parallelle stispor. Når stien blir så bred legger den under seg et langt større areal enn hva som er nødvendig. Disse arealene har dårlig slitestyrke og svak gjenvekst og denne uheldige utviklingen bør derfor stoppes og tiltak prioriteres. Av hensyn til rendalsren er det også viktig at tilretteleggingsgraden langs denne hovedferdselsåra fortsatt forblir lav. Strekingen fra Sølenskaret til toppen er også kartlagt og det er påvist økende slitasje som har punktert toppdekke og som forårsaker økt erosjon. Her kan det være behov for å se på tiltak framover for å stoppe erosjon i form av å plastre med steinblokker eller torv. Stilretteleggingstiltak er tatt inn i tiltaksplanen.

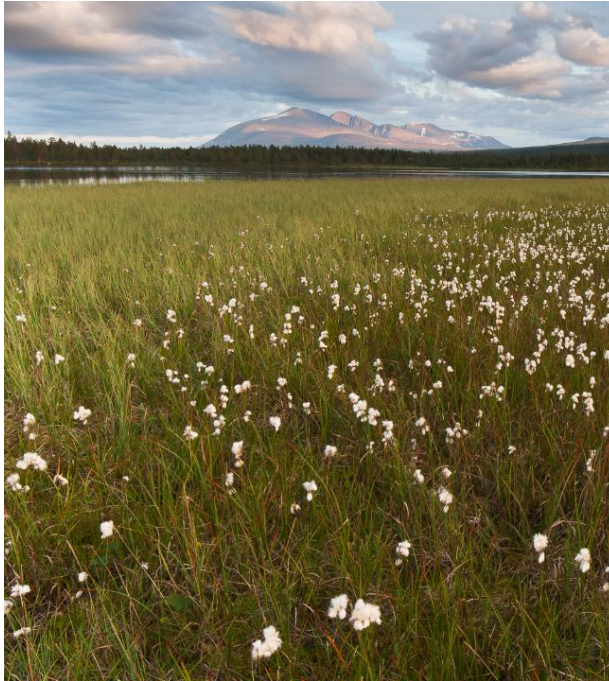
Bilde 1 & 2: Hovedstien fra Gravåsen til Sølentoppen

Rapporten ansvarsnaturtyper og ansvarsarter for Hedmark utarbeidet av Miljøfaglig utredninger i 2022, på oppdrag fra Statsforvalteren i Innlandet, peker på at Rendalen kommune er en av tre svært viktige kommuner for å ta vare på naturtypen Gammel furuskog (C11). Dette gir Rendalen et særlig ansvar for ivaretagelse av denne type natur. Rapporten konkluderer med blant annet følgende «*Store sammenhengende barskoger preger Hedmark, og de mest verdifulle finnes i et belte fra Stor-Elvdal, via Rendalen og over til Engerdal og Trysil.*» Kelogadd og kelolæger (tørhæla) eller stående og liggende død ved (ramvø) er viktige elementer i naturskogen og leveområder for en rekke sopp, lav og insekter. En kelogadd fra furutre kan være 800 år gammel. Treet kan ha levd i 400 år og vært død i 400 år.

Slike trær er bolig for mange sjeldne dyre- og plantearter og viktige elementer i landskapet rundt Sølen.

Miljøfaglig Utredning har gjennomført en heldekkende naturtypekartlegging i sørøstre del av Sølen LVO i 2018, i sørenden av Sølensjøen ved Håene. Det kartlagte område består i hovedsak av naturtypene lavskog og lyngskog, samt fattige våtmarker med åpen jordvannsmyr og nedbørsmyr. Tre rødlistearter ble registrert; to fuglearter (fiskeørn og fiskemåke) og en lavart (ulvelav). Det ble også registrert en god del furugadd med brennmerker etter skogbrann. Ellers ble det observert smålom, storlom, stokkand, krikkand, kvinand, siland og hekkende dvergfolk. Ved utløpet av Storhåen er det registrert en rikere skogsmarkstype enn det som ellers er vanlig i området.

Myra er et viktig karbonlager og levested for en rekke insekter, planter og fugler.

*

Ved kraftige regnskyll fungerer den som flomdemper og forsinker vannet.

*

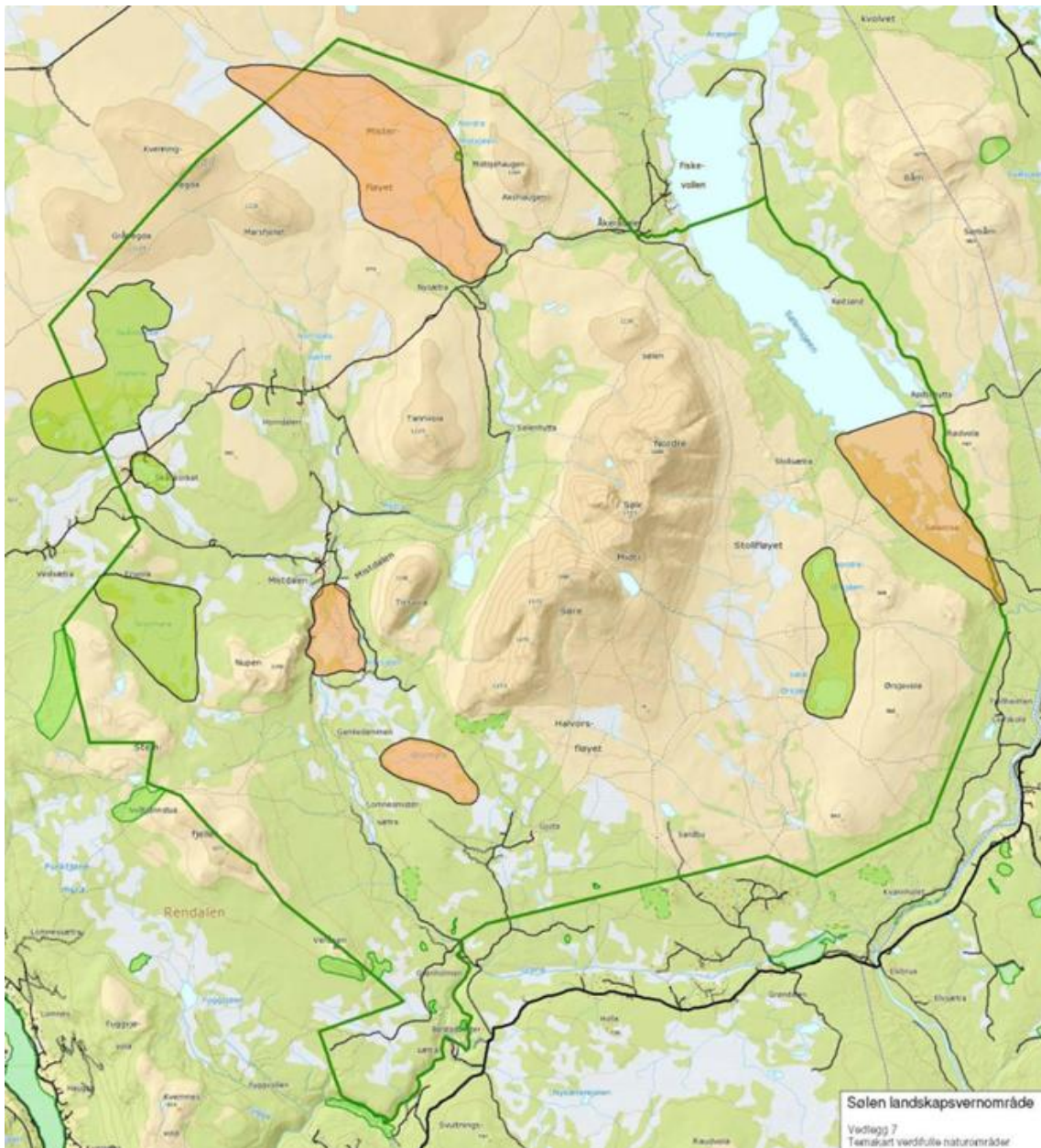
På varme sommerdager gir den viktig avkjøling for ren.

2.2.2. Dyre- og fuglelivet

I Sølenområdet finnes flere sårbare og arealkrevende dyr- og fugler. Kunnskap om forekomster av våtmarksfugl, rovfugl, rovdyr, rein og andre dyr og fugler i verneområdet med oversikt over sensitive arter og viktige funksjonsområder (hekke- og ynglelokaliteter, oppvekstområder, vinterbeiteområder og trekkveier) er viktig i arbeidet med besøksforvaltning. I hvor stor grad de ulike artene er sårbare for ferdsel og forstyrrelser vil variere i forhold til arters adferd, hvilke typer forstyrrelser og årstid. Sårbart dyre- og fugleliv skal vektes tungt ved tilrettelegging for ny ferdsel.

Med sine åtte til atten kilo er ikke jerven så stor, men den er kraftig og kan dra med seg byttedyr som er mye større enn den selv.

Figur 2: Kart over verdifulle naturområder jf. forvaltningsplanen for Sølen LVO

Innenfor landskapsvernområdet er det 7 våtmarksområder som utmerker seg med et rikt fugleliv og flere rødlistearter. Det er også gjennomført en sårbarhetskartlegging av rovfugl og ugler som viser flere lokaliteter det er viktig å ta vare på og hvor man må unngå tiltak som øker ferdselen i området fra senvinter og utover våren, spesielt i hekkeperioden.

Lirypa er den vanligste hønsfuglarten, men også orrfugl og storfugl er det i området og fjellrype i de høyereliggende områdene. Området har en pattedyrfauna som forventet ut fra geografisk beliggenhet og representasjon av naturtyper. Streifende oter vandrer opp langs Sølna. Det er til tider tett bestand av jerv og bjørn finnes årviss i området. Ulv streifer også innom årlig og det har gjentatte ganger vært revirmarkerende par i området, men som er tatt ut og området har status som beiteprioritert område. Elgen har tilhold her store deler av året, men trekker stort sett ned i lavlandet vinterstid. Misterdalen er vinterbeiteområde for elgen og også områdene rundt Sølensjøen ved snøfattige vintre. Rendalsren bruker området hele året, under kalving og har mange viktige trekk gjennom landskapsvernområdet.

Vi har sett nærmere på våtmarksfugl, rovfugl og rendalsren som arter som er ekstra sårbare og viktig for fjelløkosystemet. Sårbarhet for dyreliv kan gjøres gjennom artsobservasjoner og forekomst av sensitive enheter (funksjonsområder). NINA har i sin rapport for Sølen LVO kun regnet ut sårbarhet basert på artsforekomster, ikke registrert sensitive enheter for dyreliv i dellokalitetene. Om et område er tilgjengelig for ferdsel eller ikke, er avgjørende for om menneskelig ferdsel gir forstyrrelseseffekt. NINA har for dyrelivet regnet ut sårbarhet for ulike sesonger, men med hovedvekt på kalvings-, yngle- og hekkesesongen da dette generelt er perioden da både fugler og pattedyr er mest sensitive for forstyrrelser. Sårbarheten for vinter og vårvinter i fjell og skog er særlig aktuelt der det er registrert hekking av utvalgte rovfugler (jaktfalk, kongeørn, havørn og hubro) og i lokaliteter med rein.

Våtmarksfugl

Innenfor landskapsvernområdet er det 7 våtmarksområder som utmerker seg med et forholdsvis rikt fugleliv. Det er Misterfløyet ved nordre Missjøen, Skånsjøen, Stormyra vest, Stormyra øst, Søndre Missjøen, Ørsjøene og sør i Sølensjøen ved Håene. Området rundt sørenden av Sølensjøen, Håene og Ørsjøene har størst konsentrasjon av rødlistearter som smålom, storlom, havelle og svartand, samt fiskeørn. I våtmarksområdene i Misterfløyet er det også registrert hekkeplasser for fjellmyrløper.

Bekken (2002) og Blindheim m.fl (2004) beskriver fugle- og dyrelivet som ble registrert i forkant av verneplanprosessen. Det er ikke gjennomført registreringer på våtmarksfugl og annen fugl ut over rovfugl og ugler i forbindelse med besøksstrategiarbeidet. Det bør derfor gjennomføres en ny kartlegging for å se utviklingen som på lands- og verdensbasis er synkende spesielt på våtmarksfugl. Våtmarksområdene inneholder sjeldne og truet vade- og andefuglarter, og er også viktige jaktområder for rovfugl.

Fjellender, storlom og smålom er særlig sårbare for forstyrrelser i rugetida. De to lomartene kan forlate eggene på lang avstand ved forstyrrelser, mens endene i større grad trykker på reiret. Også i den første tida på vannet er ungene svært avhengige av beskyttelse mot uvær og predasjonsfare. Egglegging vil normalt være i begynnelsen av juni og klekking i slutten av juni. Mai-juni har til nå vært preget av relativt lite ferdsel innover i Sølen landskapsvernområde på

grunn av redusert framkommelighet før veien åpner, noe som reduserer forstyrrelsesfaren for rugende vannfugl. Derimot er juli og august en periode med mye besøkende og dette samsvarer med ungeperioden for de fleste våtmarksfuglene i området. Gjentatte forstyrrelser i denne perioden vil være uheldig, særlig i perioder med kaldt eller regnfullt vær. Løse hunder kan også representere en trussel.

Lille Sølensjø naturreservat og Sølnavassdraget er tilhold for en rekke vade- måke og andefugl i sommerhalvåret. Området har blant annet hekkende rødnebbterne. Videre har det vært tilhold for bestand av brushane.

Rovfugl

Det er utarbeidet en sårbarhetsvurdering av utvalgte rovfugler og ugler. Kongeørn hekker regelmessig i området. Den er svært sårbar for menneskelig forstyrrelser i hekkeperioden og forsvinner fra hekkeplasser med mye ferdsel og aktivitet. Det er ingen kjente hekkeplasser for fjellvåk i landskapsvernområdet, men det er hekkeplasser andre steder i Rendalen Østfjell. Jaktfalk er knyttet til fjellet og åpne vidder. Den er spesialist på ryper og hekking er svært avhengig av tilgangen på dette. Jaktfalken er en utpreget standfugl og det har fra gammelt vært drevet falkefangst ved Søskarven, rett nord for vernegrensa. Tårnfalk er den vanligste rovfuglarten i verneområdet og hekker fast flere plasser. Arten er lite sky og menneskelig aktivitet og forstyrrelser er vurdert å ha liten betydning for artens utbredelse og hekkesuksess samlet sett.

Hubroen er i tilbakegang som forklares med gjengroing av åpne landskap og tilgang på byttedyr. Det pågår et intensivt overvåkingsprosjekt på hubro i regi SNO. Åpne våtmarksområder egner seg som næringsøkområder, og det er flere egnede hekkeplasser innenfor Sølen LVO. Jordugle er vanlig å observere i området og haukugle forekommer også i varierende antall. Fiskeørn er nært tilknyttet vann og vassdrag og er observert i området. Ellers kan man treffe på dvergfalk, spurvehauk, perleugle og spurveugle.

Stipartier opp mot Midtre Sølen, samt mellom Vesleskardet og Skardsbekken, passerer brattere fjellskrenter som kan ha potensial som ynglehabitat for jerv og hekkeplass for rovfugl. Sensitive arter som kongeørn og jaktfalk (sannsynlig) hekker i landskapsvernområdet, men trolig ikke i nærheten av stisegmentene på sørsiden av Sølen.

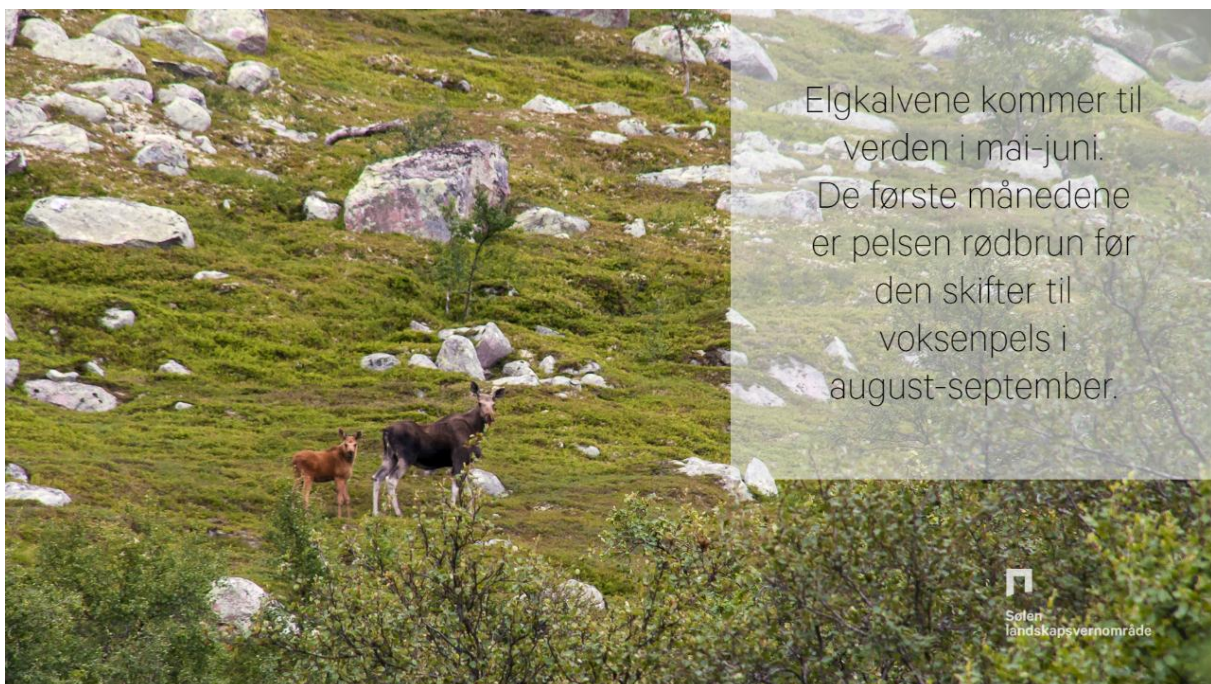

Sårbarhet fuglelivet

Fugleartene er vurdert som mest sårbare for forstyrrelser i hekketida; perioden fra etablering til årets unger er på vingene. Både kongeørn, hubro og jaktfalk starter hekkeforberedelsene i februar-mars, noe som gjør at den sårbare perioden blir lenger enn f.eks. fiskeørn og våtmarksfugl som er trekkfugler. Forstyrrelser i tidlig etableringsfase kan resultere i at hekking uteblir, mens forstyrrelser i rugetid/ungetid kan medføre at arten skyr reiret eller at egg/unger dør

på grunn av kaldt vær/nedbør f.eks. Det er derfor viktig å unngå for mye forstyrrelser fram til ca. 1. juli.

Viktigste trusselfaktorene vurderes å være ferdsel i viktige hekkeområder i ruge- og ungetida og slipp av hund i båndtvangsperioden. I Sølen LVO foregår mye av ferdselen sommerstid langs og på vann og vassdrag. Dette medfører et potensial for forstyrrelser av våtmarksfugl, inkludert fjellender og lom. Tråkk rundt vann knyttet til fisking, der det ikke er utilgjengelig våtmark rundt vannene som gir fuglene naturlig beskyttelse, kan også være sårbart. Spesielt Sølensjøen har stor aktivitet av båter og kano/kajakk og fiskere langs med Mistra. Jf. NINA sin rapport har områdene rundt Søre og Nordre Ørsjøene spesielt rikt fugleliv. Ferdsel i hekketiden bør kanaliseres bort fra strandkanten og selve vannene. For å ivareta sårbart fugleliv legges hensynssoner/ sårbarhetssoner rundt våtmarksområdene og rovfugllokalteter og ferdsel kanaliseres utenom.

Rendalsren

Områdebruk og sårbarhet

Rendalen Østfjell har store villmarkspregede områder, som er et levende kulturlandskap hvor rendalsren er en drivende faktor i økosystemet. Reinens tilstedeværelse og beitetrykk er viktig for å begrense gjengroing i fjellet og bidrar å forme landskapet slik det er. Rendalsren betyr mye for lokalsamfunnet og ren er en viktig nøkkelart i et intakt fjelløkosystem. Rendalsren er også omtalt i et eget kapittel i forvaltningsplanen.

Sølen landskapsvernområde utgjør ca. 25 % av leveområdet til rendalsren med viktige helårsbeiter, vinterbeiter og kalvingsområder. Renstammen har en vinterstamme på mellom 1700-2000 dyr. Rendalsren er privat renstamme som forvaltes av Rendal Renselskap, en grunneiersammenslutning av ca. 240 grunneiere. Renstammen er eiendomsdyr som forvaltes etter reindriftslovens bestemmelser, men som i motsetning til tamreinområdene beskattes med ordinær jakt. Denne særegne driftsformen har både kulturelle og historiske tradisjoner tilbake til

1920-tallet og fram til da som villrein i området siden isen trakk seg tilbake for 10.000 år siden. Renstammen er felles med Tolga østfjell villreinområde og endrer status til villrein når den trekker ut av konsesjonsområdet. Det er inngått en samarbeidsavtale med Tolga Østfjell villreinområde om forvaltningen av renstammen. I øst grenser Rendal Renselskap mot samisk reindrift i Elgå reinbeitedistrikt.

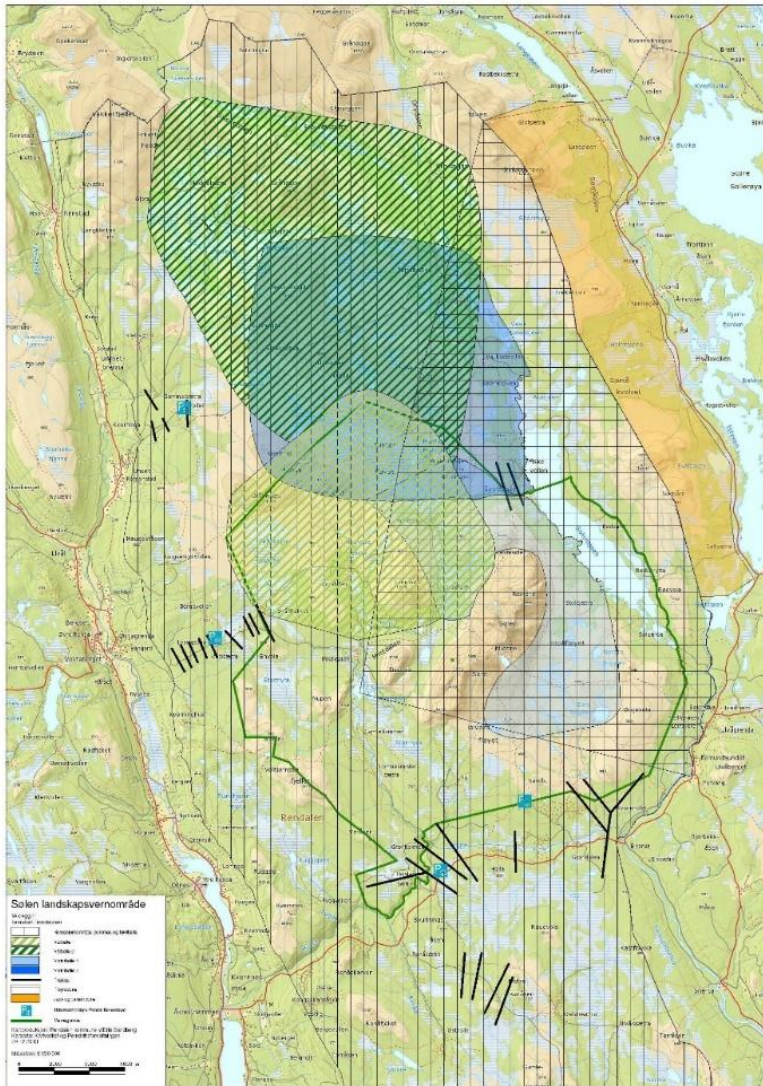
Rendalsren har ujevn balanse mellom årsbeitene. Sommerbeitene er knapphetsfaktoren for produksjonen, ren er sårbar med relativt lite beiteressurser tilgjengelig og den har få alternative luftingsområder. Kalvingsområdene endrer seg noe mellom årene, men landskapsvernområdet er viktig kalvings- og vårbeiteområde. Ren er ekstra sårbar for forstyrrelser før, under og etter kalving i die og pangsperioden. Setervoller utgjør viktig vårbeite. I varme perioder om sommeren bruker reinen toppene i og rundt Sølenmassivet til luftingsområder. De store myrområdene er viktige under brunstperioden på høsten hvor rein har behov for store, sammenhengende områder og ro.

Vinterstid bruker rein området nord for fv. 217. Sølenområdet er kjerneområdet, men den bruker hele området nord til Bete ved nordlige vindretninger. Selv om det i utgangspunktet er gode vinterbeiter i området så handler det om hva som er tilgjengelige beiter. Vinteren er knapphetsperiode for reinen og klima – og værforholdene bestemmer hvordan områdene brukes og hvilken strategi reinen må velge. For å tilpasse seg klimaendringene vil reinen være avhengig av fleksibilitet i bruk av arealene og store nok arealer til enhver tid. Reinens beiter kan være utilgjengelige pga. klimatiske forhold, men også på grunn av inngrep, ferdsel og forstyrrelser som fører til mindre arealer og lavere beiteopptak. Et reinområde med gode beiteforhold og god beitebalanse vil ha større bufferevne overfor inngrep og forstyrrelser enn et mindre godt område.

Klimaendringer kan medføre kortere vintre og tidlig snøsmelting som bidrar til at områder som i dag framstår som utilgjengelige for ferdsel på grunn av vårløsning, blir tilgjengelige for turer på barmark i den mest sårbare tida for rein og annet fugle- og dyreliv. Andre utfordringer kan være låste beiter, økt insektplage, større behov for luftingsområder. Luftingsområder og avkjølingsområder (høydedrag, kaldkilder, vassdrag, vann) er en knapphetsfaktor, som gjør reinen svært sårbar i tørre og varme perioder.

I forvaltningsplanen ligger temakart som viser rendalsren sitt leveområde, funksjonsområder og trekk. Dette kartet er under revidering jf. ny kunnskap og oppdatert arealbrukskartet kommer i Kilden.no.

Figur 3: Kart som viser ulike funksjonsområder og trekkveier for Rendalsren

Rein og ferdse

Rein er en arealkrevende art, som gjør at deres tilstedeværelse får stor innvirkning på sårbarhetsvurderingene. Store og sammenhengende fjellområder med lite forstyrrelser er en forutsetning for å opprettholde en god reinsbestand over tid. Jf. sårbarhetskartleggingene gjennomført av NINA og Fjelldriv AS så er den funksjonelle utnyttelsen av landskapets ressurser gjennom året helt avgjørende for en bærekraftig reinsbestand (beiteslitasje, kondisjon, antall dyr, avkastning mm.). Selv om rendalsren ikke inngår i de 24 villreinområdene i Norge så deler reinen leveområde med Tolga Østfjell villreinområde og reinen har funksjon og bruk av landskapet, fluktavstand, samt jaktutøvelse som for villrein.

Jf. arbeidet med kvalitetsnorm for villrein så er det to viktige indikatorer i forhold til menneskelig ferdse; funksjonell arealutnyttelse og funksjonelle trekkpassasjer. Begge disse forholdene er relevante for rendalsren og inngår i sårbarhetsvurdering av området. Arealinngrep og forstyrrelser vil medføre unnvikelsesadferd og påvirke reinens arealbruk, beiteutnyttelse og vandringsmuligheter og videre dyrenes kondisjon og produktivitet. I tillegg kan klimaendringer

føre til høyere temperaturer, mer ekstremvær o.l. som kan endre levetilstandene og mattilgangen.

Det er ikke gjennomført en kvalitetsnormkartlegging for rendalsren, men dette bør gjøres og ses i sammenheng med Tolga Østfjell villreinområde. Det er viktig framover å se på funksjonsområdene, hvordan de brukes, hvilke er gått ut av bruk og hvilke kan gjenopprettes. Det bør kartlegges tilfeldige forstyrrelser som har mindre betydning isolert sett, systematiske forstyrrelser som kan føre til redusert tidsbruk, arealunntakelse og/eller trekkveier og nødstopper som er flaskehals for forflytning og avgjørende trekkveier til funksjonsområder. I tillegg til kartlegging av funksjonsområder for dyreliv er faktiske observasjoner viktig for sårbarhetsvurdering.

Tilfeldige forstyrrelser som ferdsel langs stiene og utenfor stiene ved lokal bruk i Sølenområdet, er knyttet til setrer, hytter, jakt, fiske og turer. Denne ferdselen har et forholdsvis lite omfang, men er spredt over store arealer. Hvis denne aktiviteten øker, vil reinen bli mer forstyrret. Denne typen forstyrrelser vil kunne medføre flukt og noe redusert beitetid som igjen påvirker vektutvikling og kondisjon.

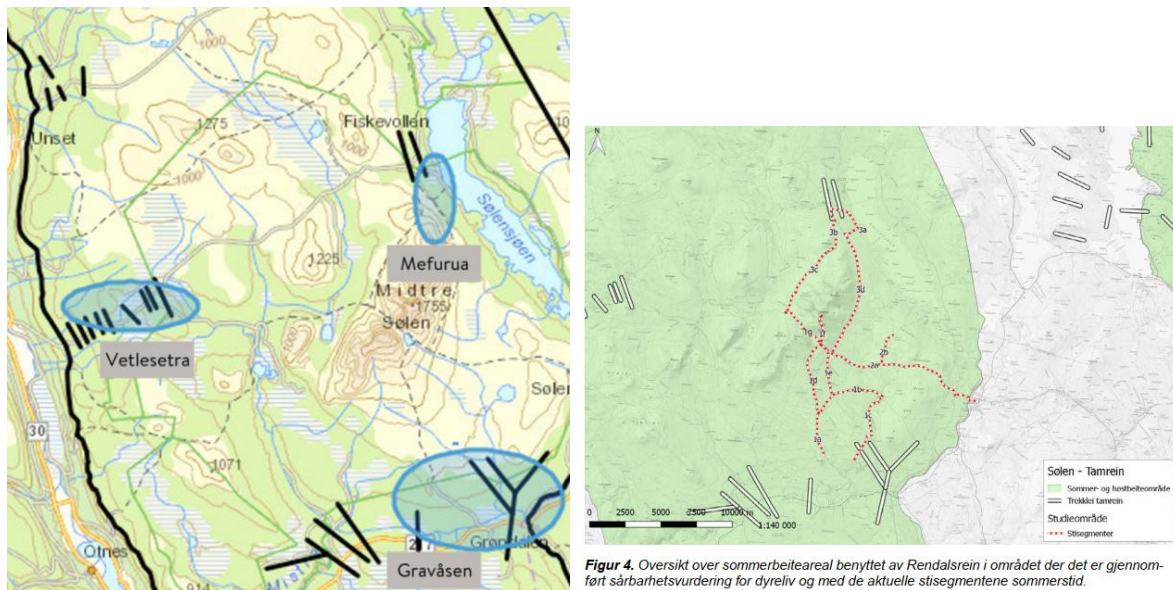
Systematiske forstyrrelser er ferdsel som går langs stier og veier og kan nå nivåer der reinen har vanskelig med å krysse og medføre unntakelse, i verste fall føre til en barriere for trekk til viktige funksjonsområder. I snitt er det 30-40 passeringer mot Sølentoppen gjennom barmarksesongen, fra 0 når dårlig vær til 100 ved fint vær. Dette er såpass stor ferdsel at det medfører unntakelse og en barriere for reinen spesielt sommerstid.

Hytter, veier, merkede stier og løyper og annen ferdsel er relevante tema i forhold til sårbarhet. Summen av all infrastruktur og ferdsel i området kan medføre arealunntakelse og være en viktig trekkhindring for viktige beiter. Ved å åpne opp for mer ferdsel og nye typer ferdsel i områder som i dag er ganske uberørte, samt knytte ferdselsårer sammen i sårbare deler av leveområdet, medfører nye barrierer og økte forstyrrelser på ren som igjen vil innskrenke leveområdet og overlevelsessevnen. Det er viktig at forvaltningen er «føre var» og legger godt til rette for å styre aktivitetene til områder med minst sårbarhet. Sølen er en attraktiv fjelltopp og området kan bli

mer attraktiv framover, både for tradisjonelle ferdselsformer som toppturer, men også nye ferdselsformer som har større forstyrrelsespotensialet. Samlet er ferdselen stor med få områder hvor reinen får ro. God landskapsflyt gjennom året vil kunne være en god tilnærming ved at en unngår særlige sårbare områder i sårbare perioder.

Tre fokusområder

Sårbarhetskartleggingene har trekt fram tre fokusområder som er sett nærmere på og som bør kartlegges/overvåkes framover. Det er Gravåsen, Mefurua og Veslesetra/Envola. Her ligger det viktige trekkområder for rendalsren, hytteområder og det er mye utfart/ferdsel. I tillegg ligger det fangstanlegg og fangstgroprekker som gir viktig kunnskap om renstrekk.

Figur 4 & 5: Tre fokusområder. Rendalsren sine trekkruiter, hytteområder og stier.

Gravåsen

Trekkområdene i leveområdet for en reinstamme er viktige. Reinen må ha mulighet til å forflytte seg til tilgjengelige ressurser gjennom sesongtrekk. Det er spesielt sommerbeitene som er flaskehalsen i Sølenområdet, og for å holde bæreevnen på dagens nivå bør reinen ha mulighet til å utnytte skogarealene sør for fv. 217, da de ellers er spredt over store arealer. Trekket over fv. 217 til gode sommerbeiteområdene i skogen rundt Romundfjellet og Eltdalen er således svært viktig for funksjonaliteten for reinens bruk av tilgjengelige ressurser. Summen av all infrastruktur og ferdsel i området Gravåsen kan være årsaken til arealunnvikelse og trekkhindring. Ettersom det virker som dette trekket delvis er ute av bruk, vil skog- myrområdene nord for fv. 217 være desto viktigere som aktuelle sommerbeiter. NINA mener området langs fv. 217 bør utredes for å få bedre kunnskap om hvor stort omfang renstrekket har i dag, når på året dyrene trekker, hvor de trekker og i hvilken grad hytter, vegger, kraftlinjer, stier og ferdsel forårsaker trekkhindringer. Dette vil kunne gi svar på arealunnvikelse i området.

Ferdselen fra Gravåsen på stiene opp til Sølentoppen er høy på sommeren og berører viktige oppholdssteder for ren, men ferdselen går parallelt med trekket i nord-sør retning og det er en fordel i forhold til eventuelle barrierewirkninger av stien. I tillegg er det økende ferdsel fra Gravåsen til Sølentoppen vinterstid, spesielt i topptursesongen mars – april.

NINA anbefaler at ferdselen til Sølentoppen kanaliseres langs stien fra Gravåsen og at renstrekk på øst og vestsiden av Sølenmassivet ivaretas. Det er ikke ønskelig å etablere mye ferdsel på tvers av trekkveier og i våtmarksområder. Fra Sølentua kan det utvikles attraksjoner i randsonen

som f.eks. Sølenberget, men det bør ikke stimulere til topptur herfra. Det er viktig at ferdselen på nordsiden forblir lav for å ivareta trekk gjennom Vesle Sølenskaret og viktig funksjonsområder hele året her.

Mefurua - Ørsjøene

I denne lokaliteten rundt Ørsjøene er det nesten utelukket ferdsel sommerstid som berører reinen i området selv om det er noe helårsbruk over Femundselva. I hovedsak er det fotturister, med noen få terrengsyklister som følger stiene innover. Det er trekk ved Mefurua, hvor ren rundt Sølenmassivet og Ørsjøene er et rolig område i dag. Det vil være uheldig for ren om det utvikles stor ferdsel fra Sølenstua mot Sølenmassivet, da det vil gå på tvers av nord-sør trekket. Ferdsel kan evt. reguleres ved å stenge brua over Femundselva i kritiske perioder vinterstid. Det er et mål om å holde ferdselen lav i denne perioden da området har gode vinterbeiter, lite snø og det er et område som er rolig i dag.

Området Mefurua – Vesle Sølenskaret og stien på sørsiden av Sølen fra Mefurua har en sentral beliggenhet i forhold til mange viktige funksjonsområder for reinen gjennom hele året. Ferdselen sommerstid er mye lavere på nordsiden av Sølenmassivet enn på sørsiden, noe som er viktig å opprettholde for å ivareta dette viktige funksjonsområdet. Her ligger også det unike rusefangstanlegget som indikerer renstrekk langt tilbake i tid. I denne lokaliteten er det i dag nesten utelukkende ferdsel sommerstid og det er fredelige her når de viktige vinterbeitene er i bruk, med unntak av skutertrafikk inn til hytter og setrer langs fjellveien. Omfanget av bruk av området i ferier og helger vinterstid antas av NINA å ha et lavt nivå, men det finnes ikke registreringer som kan bekrefte dette. De vurderer forstyrrelsene på rein til å være størst sommerstid, men ferdselen er likevel på et såpass lavt nivå på stier og i terrenget at forstyrrelseseffekten vurderes å være ganske lav foreløpig. NINA anbefaler at det innhentes mer kunnskap om ferdsel vinterstid i dette området, da dette er viktige kjerneområder for reinen vinter og vår.

Veslesetra - Envola

Veslesetra er innfallsport med Søndre Sølendalsveien inn til Fiskevollen og Misterdalen. Veien er sommerbilvei og brøytes ikke vinterstid, kun inn til Envola hyttefelt. Parkeringsplassen ved Veslesetra er utgangspunkt for skiløyper og nyttetransport med skuter inn til hytter og setrer. I tillegg ligger Envola og Baksælabakken hyttefelt her. Vinterstid kjøres det skiløype rundt Envola nesten hver helg i sesongen.

Det er mye ferdsel med nyttetransport med skuter langs sommerbilveien fra vinterferietid, i påska og utover til sist i april hvis snøforholdene er bra. Det vil og si at det er mye folk i fjellet på setrene og hyttene, men vi vet for lite om hvor folk beveger seg i terrenget. Det er også viktig å få mer kunnskap om ferdselen langs fjellveiene sommer og vinter kan ha å si for arealunnvikelse/barriere for rendalsren. I tillegg er det viktig å følge med på utviklingen av ferdsel knyttet til hyttefeltene i forhold til renstrekke ved Envola og ferdsel/nærstiene til hyttefeltene her.

Oppsummering

Jf. sårbarhetskartleggingene så anbefales forvaltningen å være «føre var» og legge godt til rette for å styre nye aktiviteter til områder med minst sårbarhet. Det foreslås det en tredelt besøksstrategi hvor man skjermes de mest sårbare og mest villmarkspregede områdene til det beste for dyrelivet, men også ivareta opplevelsesverdier for de som ønsker å oppleve mer villmarkspregede områder, kanalisere ønsket ferdsel i randområdene og der det er minst sårbart. I tillegg er det viktig å jobbe med god dialog og informasjon. Informasjon om reinen, dens arealbruk og sårbarhet for forstyrrelser vil være viktig for å legge til rette for hensynsfull ferdsel.

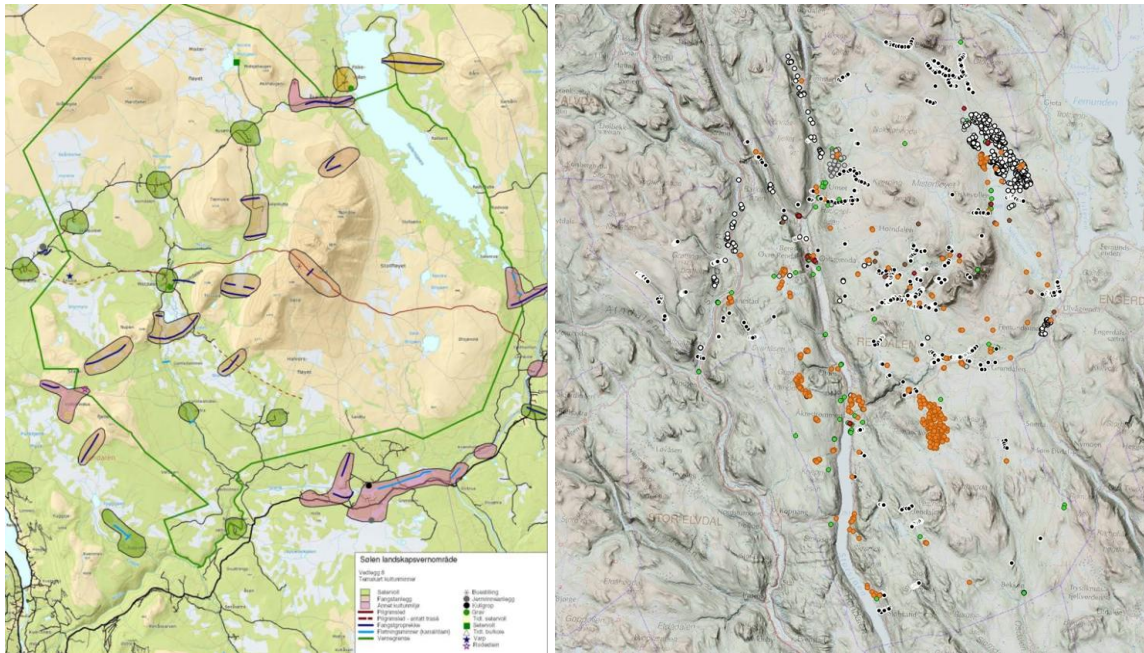

2.3. KULTURMINNER OG KULTURLANDSKAP

Sølenområdet har mange kulturspor; herunder kulturminner, kulturmiljøer og innslag av verdifulle kulturlandskap. Rendalen kommune sin «kommunedelplan for kulturminner og kulturmiljøer 2019-2030 – Kulturarven i Rendalen» og «Rapport om kulturminner og kulturmiljøer i Sølenområdet, Asplan Viak 2006» gir et godt kunnskapsgrunnlag på kulturminner. Temaet er også omtalt grundig i forvaltningsplanen med blant annet oversikter over viktige kulturmiljøer, seter- og utmarksbebyggelse og andre kulturminner. Området som helhet har stor tidsdybde og variasjon i kulturminner.

Det er mange kulturminner fra nyere tid; samiske kulturminner, kulturminner fra tømmerdrift – og fløtning, setre, jakt og fiskebuer, løer, slåttemark og spor etter virksomheten til Røros Kobberverk med kullmiler og kullbrennertufter. Seter- og utmarksbygninger er kulturminner og kulturmiljøer som viser den historiske bruken av området og som er viktig å ivareta som kunnskaps- og opplevelsesverdi.

Kulturminner er en del av verneformålet som skal ivaretas og kulturminner har også en stor attraksjonsverdi. Samtidig er kulturminner sårbare for bruk og slitasje. Det er gjennomført en sårbarhetskartlegging av kulturminner innenfor Sølen LVO hvor det er sett på graden av sårbarhet.

Figur 6 & 7: Kart som viser kulturminner og kulturmiljøer.

2.3.1. Kulturhistorisk landskap av nasjonal interesse (KULA)

Sølelsjøen og Isteren er fiskevollandskap med tradisjonsrikt nærings- og sportsfiske og er et av 16 kulturhistoriske landskap av nasjonal interesse i gamle Hedmark fylke. Landskapet er et innsjølandskap med de tre innsjøene Sølelsjøen, Isteren og Galtsjøen, samt Buvika i Femunden som ikke finnes andre steder i Norge, Skandinavia eller Europa. Fiskevollene representerer et tradisjonelt og særegent bygningsmiljø fra 1700 – tallet med en samlinger av laftede buer, naust og kjell. Dette viser bruk av en viktig utmarksressurs med stort omfang og synlighet i landskapet. Av disse er Fiskevollen Norges største og eldste innlandsfiskevær som ligger rett utenfor vernegrensa. Selve Sølelsjøen ligger for det meste innenfor landskapsvernområde sammen med noen mindre fiskebuer. I tillegg ligger et mindre innlandsfiskevær ved Øversjøen, et viktig kulturmiljø i landskapsvernområdet.

Sårbarhet som er kartlagt i dette arbeidet er ivaretagelse av bygningene, at buer bygges ut og erstattes av fritidsboliger som medfører at fiskevollenes funksjon og visuelle preg gradvis endres. Det åpne fjellandskapet er sårbart for fragmentering ved for eksempel om skogsbilveier bygges ytterligere ut og knyttes sammen, at det åpnes for flere hyttefelt, mer ferdsel og utbygging, master og vindkraftanlegg.

Nordre del av Rendalen Østfjell, fangst- og fjellsetringslandskap, inngår også som et KULA landskap som grenser inntil landskapsvernområdet i nord og som har mange fellestrekk med områdene innenfor Sølen LVO. Her trekkes fram gamle beiter som har grodd igjen, færre dyr på beite og høyere temperaturer som følge av klimaendringer som gjør landskapet mer sårbart for ytterligere gjengroing. Kulturmiljøene tilknyttet massefangstanleggene er sårbare for ferdsel og ødeleggelse.

Det er lagt inn en hensynssone kulturmiljø i kommuneplanens arealdel som er viktig tiltak for å forhindre ødeleggelse av disse unike kulturmiljøene.

Ved Fiskevollen og Øversjøen finner vi gamle fiskevær og spor etter folk som har høstet av naturressursene i tusenvis av år.

Sølen
landskapsvernområde

2.3.2. Kulturminner fra Veidekulturen

Området har særdeles mange kulturminner knyttet til veidemannskulturen. Landskapet med kulturminner og stedsnavn vitner om en utstrakt bruk av fjellet. Rendalen ses på som et grenseland mellom norrøn og samisk kultur. Det finnes spor etter ulike former for fangst av rein; spredte fangstgroper, store fangstgropsystemer og rusefangstanlegg. Beliggenheten av fangstanleggene gir også viktig informasjon om reinens naturlige trekkmonster og habitatbruk i dag. Fangstgroperne innenfor Sølen LVO favner et bredt spekter av ulike byggeskikk med ulike typer fangstgroper. Samtlige spor etter denne fangsten klassifiseres som automatisk fredede kulturminner og dateres jernalder/middelalder.

Det ble i 2023 gjennomført et arbeid med å oppdatere kulturminnedatabasen Askeladden, et samarbeid mellom Rendalen kommune, Sølen verneområdestyre og Innlandet fylkeskommune. Spesielt fangstgroper og kullmiler ble funnet ved hjelp av LIDAR og dette gir forvaltningen et økt kunnskapsgrunnlag på kulturminner.

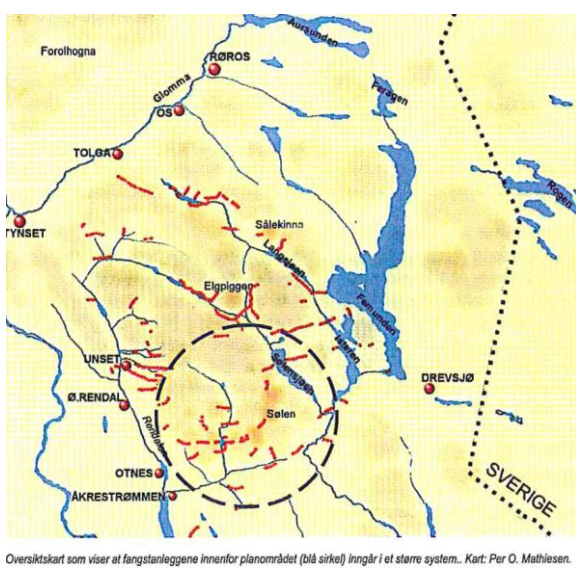
Noen av de mest sårbare fangstanleggene er kartlagt:

1. I Sølenskaret er det ei fangstgroprekke for reindyrfangst med 3 steinmurte groper på tvers over Sølenskaret med rester av sperregjerde bestående av varder, nedraste røyser og oppmurt steingjerde og med buestillinger på sidene ved endene av sperregjerdet. Turstien går rett gjennom restene av sperregjerdet, vedsiden av en stor sirkulær buestillingen som gjør det sårbart.
2. I Vesle Sølenskaret ligger et rusefangstanlegg for villrein som består av rester etter 2 ledegjerder (fangarmer som smalner inn i traktform mot kanten av et lite stup -ca. 2 meter høy bergvegg). Selve fangstkveet, et inngjerdet område, har da vært plassert i et område mot foten av bergveggen. Sporene etter ledegjerdene består av oppreiste steinheller, noen små varder, stolpefester i form av stenskoninger og røyser. Turstien går gjennom fangstanlegget og stein fra selve ledegjerdet har blitt brukt til vardebygging de

senere år. Denne tiltagende aktiviteten med å bygge små varder langs turstien har vært svært ødeleggende og viktige spor har gått tapt. Det er også tidligere blitt brukt steinheller fra ledegjerdet til merking av stien.

3. Fangstgroprekka ved Søndre Missjøen, fra Tissvola i øst til Nupen i vest, sperrer tvers over hele Mistedalen og er ekstra sårbar ved skogsdrift. Det samme er fangstgroprekka øst i Misterdalen som består av groper fra meget gammel bruksfase som er sårbar ved skogsdrift, noe også andre groper som ligger i skogen vil være.

Forvaltningsmyndigheten la for noen år siden ned tre steinheller som viser villreinfangsten ved fangstanlegget i Sølenskaret og i Vesle Sølenskaret. Disse ble lagt på bakken, for ikke å stikke opp i landskapet, men gli naturlig inn samtidig som det gir informasjon om kulturminnet.

Figur 8 & 9: Kart som viser fangstanlegg i landskapsvernområdet.

2.3.3. Gamle ferdselsveier, veimerker og varder

«Gamle veger og vegfar er historiens fysiske spor etter kontakt mellom mennesker og samferdsel og kommunikasjon. Der hvor stiene grodde fram, hvor veiene ble anlagt og hvordan de ble bygget vitner om samfunnsutvikling, endringer i bosetningsmønster, teknologisk utvikling, næringsutvikling og handel. Bevarte veger og vegfar er viktige kulturminner som gir oss innsikt i ulike sider ved vår historie. Mange av de gamle stiene og vegene er i dag også viktige ferdselsårer for friluftslivet.

Kulturminner og kulturmiljøer er viktige spor fra fortiden, men også en del av nåtiden og fremtiden. Hver for seg og sammen representerer de kunnskapsverdier, opplevelsesverdier og bruksverdier. Kulturminnene er en del av vår identitet og gir både tilhørighet og karakter til miljøet rundt oss. De sier noe om hvordan det var å være menneske før og hvordan samfunnet var organisert. Dette gir grunnlag for å forstå vår egen tid og for å kunne planlegge bedre for framtida.» Sitat boka Gamle veger og vegfar.

Bilde 4: Gamle brua over Mistra nord for Nydammen – den gamle bygdeveien.

Gamle ferdselsveier

De siste årene er det kartlagt mange mil med gamle ferdselsveier i utmarks- og seterområdene i Rendalen Østfjell. Temaet gamle ferdselsveier er et sentralt tema i besøksstrategien og som det har blitt jobbet med over lengre tid. Under Veidekulturfestivalen de tre siste årene har det blitt arrangert tematurer på de gamle ferdselsveiene i regi Sølen verneområdestyre og i 2024 også som eget tema på fagdagen.

Den gamle kløvstien fra Østagrenda til Åkrådalen/Fiskevollen er gps plottet og midlertidig merket. De gamle ferdselsveier fra Østagrenda via Bergevollen til Skånborke og Veslesetra er midlertidig merket. Det samme er «Den gamle Engerdalveien» til Volltjønnå. Det meste av den gamle bygdeveien mellom Lomnes og Femundsundet er også gps plottet og kartlagt. Stor takk til stifinnerne Jan Risbakken, Jostein Haugseth, Marit Kveen, Jens Tore Løken og Arne Midtskogen med hjelpere for jobben de har lagt ned for å kartlegge de gamle ferdselsveiene.

Varp

Ved stien fra Veslesetra til Misterdalen står ei stor furu, Dunkefuru eller furukongen, som den også blir kalt i vår tid. På stedet var det et kvistvarp i gammel tid. Veifarende fant seg en kvist, dunket den på furua og kastet den på kvistvarpet. Troen var at dette skulle bringe hell og lykke på ferden. Langs bygdeveien fra Mistra til Jota finnes det flere slike steinvarp.

Bilde 5 & 6: Steinvarp og veimerke/varde langs den gamle bygdeveien mellom Jota seter og Mistra

Varder

På midtre Sølentoppen er det en 1. ordensvarde fra 1780 som er blant de eldste og viktigste trigometriske punktene for kartleggingen av Norge. Det er rimelig å anta at det finnes rester av den gamle varden i dagens varde. Sårbarheten her er frostsprengning og folk som river løs stein når de klatrer på varden. Varden bærer preg av nedrasing på den tryggeste klatresiden.

Der er mange gamle og fine varder i Sølenområdet og disse er det viktig å ivareta. Både vardene på fjelltopper og langs gamle ferdselsveier og stier.

Brannvarder var tidligere brukt som varslingsystem ved å varsle fare ved å tenne bål. Brannvardene lå høyt i terrenget og plassert slik at man kunne se røyken fra andre varder. I kart fra 1805 er blant annet Sauskarven og Midtre Sølen oppgitt som brannvarde.

Pilegrimsleden

Kristendommens inntog bidro til etableringer av pilegrimsleder til Trondheim og Østerdalsleden er en av dem som går gjennom Rendalen fra Trysil/Rena, forbi Åkre over Fonnåsfjellet til Tynset og videre til Trondheim. Denne leden er merket og det er satt opp informasjonstavle ved pilegrimsteinen på Åkre. Denne leden går også forbi Rendalstunet/Bullmuseet. Østerdalsleden er kanskje Norges mest naturnære pilegrimsled, med 180 km med stillhet, skoger, fjell og utsikt. Pilegrimsteinen på Åkre er et av Norges eldste pilegrimsmerker, tidfestet til rundt år 1040. Steinen står som et historisk knutepunkt der pilegrimer fra Sverige, Østerdalen og Oslo møttes på vei mot Nidarosdomen.

For folk på vandring har de tre Sølentoppene vært et viktig landemerke i horisonten over en stor del av midten av Skandinavia gjennom all tid og en av de gamle ledene gikk nettopp gjennom Sølenkaret. Denne leden er mye mer sårbar, spesielt i forhold til ivaretagelse av rein. Det er derfor viktig å ha fokus på å lede folk på de mindre sårbare ferdselsårene/pilegrimsledene gjennom Østerdalen slik som Østerdalsleden er.

Sårbarhet

Landskapet består av lag på lag med spor fra ulike tidsperioder. Hvilken bruk tåler en historisk veg og hvordan styre bruken av stiene er spørsmål vi har stilt oss. Ved at lokalbefolkning og besøkende tar i bruk de gamle ferdselsveiene så øker både kunnskapen, lokal stolthet og vern

gjennom bruk er en god måte å ivareta kulturminner og kulturmiljøer. Den største utfordringen i dag er at mange av de gamle ferdselsveiene har grodd igjen da bruken av fjellet har endret seg og nye ferdselsveier har oppstått. En annen utfordring er feil tilrettelegging og restaurering, slitasje, forsøpling og forstyrrelse av dyrelivet ved for mye ferdsel og nye ferdselsformer og klimaendringer. All bruk er ikke forenelig med vern av veiene, så målgrupper og informasjon er viktig å tenke på. Historiske veier er ofte tilpasset en helt annen tid, annen bruk og andre krav og vi kan miste verdifull kulturhistorie om de endres for å tilfredsstillende nye standarder. Dette må ha førsteprioritet i arbeidet med gamle vegminner jf. boka Gamle vegger og vegfar.

Tradisjonelle aktiviteter som jakt, fangst og fotturisme er aktiviteter som ikke krever tilrettelegging og større anlegg. Dette er aktiviteter som opprettholder gamle tradisjoner, holder stier og veifar åpne og gir lokalbefolkning og tilreisende muligheter for å oppleve kulturminner og kulturlandskap.

Manglende kunnskap og interesse for førreformatoriske kulturminner, som for eksempel fangstanlegg og gamle varder og veimerker utgjør en stor trussel. Denne typen kulturminner er veldig sårbare for inngrep i form av flytting av stein, bygging av nye varder og slitasje. Ved tilrettelegging av stier bør disse ledes unna de mest sårbare områdene.

Motorisert ferdsel utenom veier kan skade kulturminner. Særlig utsatt er spor etter førreformatoriske kulturminner. Motorferdsel på barmark, som er strengt i henhold til verneforskriften, men som kan ødelegge gamle veifar og stier. Videre er det ikke tillatt med bygging av nye veier innenfor landskapsvernområdet, men utvidelse av eksisterende veier, grustak og parkeringsplasser kan komme i konflikt med verneverdiene og kulturminner. Stort omfang med trafikk med omfattende parkering av biler mellom bygningene på setervollene vil kunne skjemme kulturmiljøene. Ved en eventuell skogplanting kan på sikt kunne føre til at kulturminner forstyrres både visuelt gjennom tilgroing og gjennom planting direkte på kulturminner.

Området er lite undersøkt i felt ut over oppdateringen i LIDAR som gir et mye bedre kunnskapsgrunnlag. Det gjør at sannsynligheten for å finne nye, førreformatoriske kulturminner anses for å være stor.

2.3.4. Andre kulturminner og kulturmiljøer

Flyvraket

Et tysk flyvrak fra andre verdenskrig ligger på «Flytoppen» på ca. 1470 moh, omtrent 2 km sør – sørøst for Søre Sølen. Dette krigsminnet har blitt et turmål i området og er et sårbart kulturminne for slitasje og fjerning/ødeleggelse av deler av vraket. I tillegg ligger det i et område som bør forbli rolig med lite ferdsel.

Nydammen

Nydammen er et unikt kulturmiljø ved Mistra som består av en fløtningsdam fra 1902, damkoier i ulike tidsaldre og nålbu. Det er behov for restaurering av dammen hvor det har rast ut steiner. Dette er et område som besøkes mye, spesielt fiskere, men også jegere og andre gjennom barmarkperioden. Kulturmiljøet har stort potensiale i formidling av fløtning- og skogbrukshistorien i området sammen med elva Mistra som fiskeelv.

Bilde 7: Nydammen

Seter – og utmarksbebyggelse

Seterlandskapet med seterbebyggelse, setervoller og gamle kulturminner er en viktig del av verneformålet med å ta vare på natur – og kulturlandskapet. Bevaring av seter og utmarksbebyggelsen og disse kulturmiljøene gir store opplevelsesverdier og forteller om den historiske bruken av dette landskapet. Det er tidligere gjennomført en seterkartlegging i Rendalen som bør oppdateres. I samarbeid med kommunen og Anno museum Nord Østerdal jobber verneområdeforvaltningen med å utarbeide en byggeskikkveileder for seter – og utmarksbebyggelsen. Bygningene på setervollene er fra 17- og 1800-tallet og mange er SEFRAK registrerte.

Bilde 8: Misterdalen

2.4. BRUKERINTERESSER OG BESØKENDE

2.4.1. Landbruk og utmarksbruk

Sølenområdet og Rendalsfjella er preget av stor lokal og tradisjonell bruk knyttet til landbruk, jakt, fiske, høsting og annen utmarksnæring. Området har lite og enkel tilrettelegging. Brukerinteressene er mange og forvaltningsplanen gir en god oversikt over bruken av området. Godt samarbeid med brukerinteressene er viktig, både for å optimalisere forholdene både for beitedyr og besøkende, men også mellom jegere/fiskere og andre besøkende.

Veidekulturen betyr mye for lokalbefolkningen og er sentral for både bolyst og besøkslyst. Det er knyttet betydelige fiskeinteresser i området, både næringsfiske og fritidsfiske. Fisketradisjonene i Sølendalen er svært gammel, og fisket i Sølensjøen forvaltes av lotteeierforeningen. Det tas ut omkring 15 000 kg sik i året. I tillegg er området populært for sportsfiske; spesielt Mistra er ei attraktiv fiskeelv og fiskekortsalget er økende.

Høsten er preget av jakt i fjellet. Det starter med rensjakta 20. august, småviltjakt fra 10. september og elgjakta 25. september. I tillegg gjennomføres det rypetaksering flere steder i august. Både under rensjakta og rypejakta er det mange utenbygds jegere, mens elgjakta fortsatt domineres av de lokale. Jakta utgjør viktig verdiskaping lokalt for både grunneiere og servicenæringa i kommunen.

Det er 8 seterområder og 32 setre innenfor landskapsvernområdet. Tidligere var det tradisjonell setring og utmarksslått. I dag er det kun 2 ammekubesetninger innenfor landskapsvernområdet som bidrar til å ivareta seterlandskapet og naturbeitemarka. Derimot er det to aktive setre på Haugsetvollen og Meiåvollen, ved innfallsporten til landskapsvernområdet fra nord. Seterkulturen er på UNESCO sin verdensarvliste for immateriell kulturarv og seterlandskapet innehar viktige verneverdier og har store opplevelseskvaliteter.

Bilde 9: Ammeku på beite

NIBIO har utarbeidet en skjøtelsesplan for seterområdene i landskapsvernområdet og det er igangsatt noen skjøtelsestiltak. Flere tiltak for å opprettholde kulturlandskapet planlegges framover. Skjøtelsestiltak for å ivareta kulturlandskapet er viktig også i besøkssammenheng. En utfordring for seterlandskapet er at det er færre dyr på beite og sammen med høyere

temperaturer som følge av klimaendringer gjør det landskapet mer sårbart for ytterligere gjengroing. Ammekua holder beitelandskapet i hevd, og det er innkjøpt elektroniske bjeller til begge ammekubesetningene. Det vil blant annet minske konflikter rundt gjerding og beiting nær hytter. Ammeku er en tynge rase som medfører noe mer tråkkskader enn de lettere kurasene tidligere. Men ved å styre beitebruk kan man unngå uheldige tråkkskader i områder som er mer sårbare.

2.4.2. Besøkende – brukerundersøkelse

Hvem er brukerne

Sommeren 2016 ble det gjennomført en besøksundersøkelse i Sølen landskapsvernområde i regi av NINA. Undersøkelsen bestod av spørreskjema i selvregistreringskasser og automatiske tellere plassert på strategiske plasser langs stier i og rundt verneområdet. Undersøkelsen viser at volum besøkende til Sølen lå under middels sammenlignet med andre verneområder i Sør - Norge og majoriteten av de besøkende i Sølenområdet var nordmenn (89,7 %). Det er veldig høyt sammenlignet med andre verneområder. Blant de utenlandske besøkende dominerte svenskene og tyskere. Det at Sølen er et landskapsvernområde og ikke en nasjonalpark kan antagelig være årsaken til dette. Nasjonalparkstatus har en større tiltrekningskraft på utenlandske turister som vil oppleve norsk natur.

Det var en relativt lav andel med førstegangsbesøkende (16,3 %) og stordelen som besøkte Sølen var på dagstur (85,2 %). Men flertallet av respondentene har vært på flere dagers fot – eller skiturer det siste året som betyr at relativt mange er erfarne friluftslivsutøvere. Hele 80 % av de besøkende hadde tilknytning til området og mange av dem disponerer hytte eller seter i Rendalen eller Engerdal. Kun 6 % av de som har svart er lokalbefolkning, som er svært lavt. Det kan bety at lokalbefolkningen bruker området på annet vis enn å følge hovedstiene til Sølen. 18 % har barn med, som er ganske høyt. Organiserte turfølger var veldig få.

Beliggenheten «utenfor allfarvei» kan kanskje forklare at Sølen i seg selv er et selvstendig reisemål og ikke et område besøkende tilfeldigvis oppdager på ferietur. Det at det var relativt få utenlandske besøkende og få som var der for første gang, er viktige indikatorer på at Sølen LVO er lite preget av turisme i forhold til andre verneområder. Dette synes å være i endring, da det registreres en økning av utenlandske besøk de siste årene.

SØLEN LANDSKAPSVERNOMRÅDE

Antall respondenter 2016: 1039

Andel nordmenn	89,7	Andel som går utenfor sti	4,8
Andel førstegangsbesøkende	16,3	Andel lav-purister	68,8
Andel som er på dagstur	85,2	Andel mellom-purister	20,5
Varighet dagstur (gj.snitt timer)	4,4	Andel høy-purister	10,8
Varighet flerdagerstur (gj.snitt dager)	3,5	Andel som overnatter i landskapsvernområdet	19,8
Andel som er med på organisert tur	1,3	Kvinneandel	51,2
Andel som går bare på sti	66,2	Lokalt bosatte (Rendalen/Engerdal kommuner)	6,3
Andel som går både på og utenfor sti	29	Andel som går med barn under 15 år i følget	18,1

Tabell: Nøkkeltall om de besøkende i Sølen LVO sommeren 2016 som har de 12 innfallsporene i studien som utgangspunkt for sin tur.

Innenfor verneområdet finnes det i dag ingen turisthytter, men det er heller ikke noe sterkt ønske fra brukerne. Tilbud av tjenester som overnatting, bespisning og guidede turer/aktiviteter i og

rundt verneområdet er i dag begrenset og det er få av de besøkende som etterspør informasjon om dette.

Lokalbefolkningen sin bruk er preget av jakt og fiske, enkelt høstingsfriluftsliv og bruk områdene rundt egne setre og hytter. I tillegg brukes de bygdenære områdene i hverdagen, skiløyper gjennom vinteren og deltagelse på ti på topp turmål og Stolpejakten sommerstid.

«..fisk og vilt gir naturopplevelser og matauk.»

Hva er viktig for de besøkende

97 % av de besøkende bedriver turfriluftsliv og/eller høstingsfriluftsliv. Sølentoppen var hovedturmålet for de fleste, men mange går også på umerkede stier eller i terrenget. Videre er undersøkelsen interessant ved at om lag halvparten av de besøkende til området starter turen sin fra Gravåsen. Det klart viktigste motivet for å besøke Sølenområdet var naturopplevelsen. Det å oppleve villmark og dyre- og plantelivet, og verdier som å føle frihet, fred og ro er viktige motiver for å besøke området. Mulighetene for å gå på langtur blir også oppgitt som viktig. Mange foretrekker å gå tur uten å møte andre mennesker og oppgir kvalitetene stillhet og ro som viktig. Brukerne er ikke spesielt positive til økt tilbud av organiserte turer.

Aktiviteter gjennom året

Den fritidsmessige bruken er i hovedsak knyttet til aktiviteter som jakt, fiske, turgåing til fots og på ski, kanoturer og bærturer, dvs. aktiviteter som krever lite tilrettelegging eller større anlegg. Store deler av området er forholdsvis lett tilgjengelig, spesielt i sommerhalvåret, og det er relativt godt med tydelige stier. Hovedstiene er merket med retningsskilt og ligger merket med rødt på turkart og noen traseer ligger også på Ut.no. Fjellveiene egner seg godt for sykkelturner, og Mistra sør for Søndre Missjøen, Sølna og Sølensjøen egner seg godt for kano/kajakk turer som har økt sterkt i området. Aktiviteter som hundekjøring og terrengsykling er økende. Fiske er attraktivt i Rendalen og innenfor landskapsvernområdet er det både næringsfiske av lotteiere/ grunneiere og fritidsfiske. Når det gjelder jakt er rensjakta, fuglejakta og elgjakta det som dominerer om høsten. Andre aktiviteter er fotografering, se på dyre – og fuglelivet og fuglekikking.

Informasjon og tilrettelegging

Brukerundersøkelsen viser at brukerne setter pris på informasjon i form av kart, turforslag og beskrivelser av attraksjoner. De er også interessert i kulturhistorie og verneverdiene. Brukerne foretrekker at informasjonen enten er tilgjengelig når de er hjemme eller ved innfallsportene. Informasjon på internett er den mest foretrukne kanalen i tillegg til informasjonstavler og brosjyrer ved innfallsportene og informasjon på sosiale medier.

Rendalen kommune har laget et turkart som blant annet viser turstier, skiløyper, buer/hytter som er åpne for allmennheten og setrer og hytter som er til utleie. Dette er informasjon som brukerne ønsker. Mange av de besøkende ønsker å vite mer om verneformålet og hva som er tillatt/ikke tillatt innenfor verneområdet.

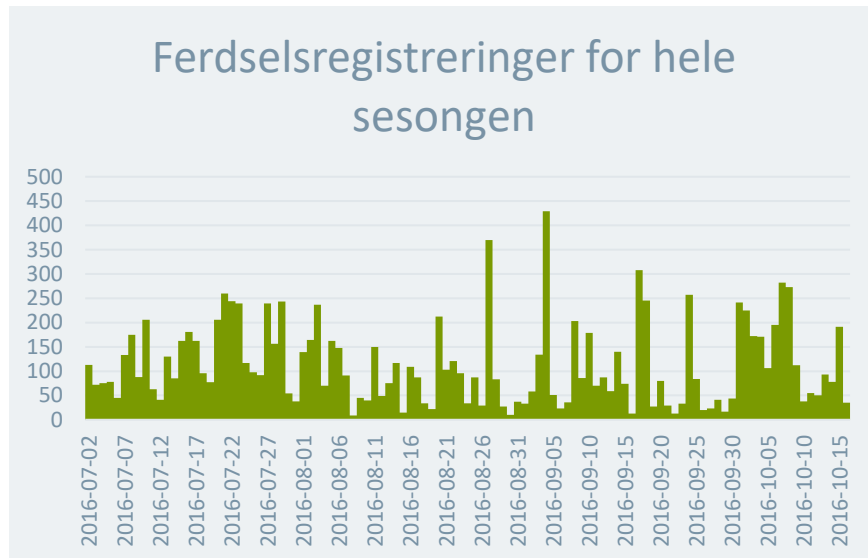
De besøkende er fornøyd med tilretteleggingen i Sølen, men samtidig mener mange at det var elementer som kunne forbedres. Flere mente at slitasje og spesielt antall besøkende har økt, de har opplevd negative hendelser som tagging og flertallet er positive til bedre merking og skilting. Utlendinger er mindre positive til tilrettelegging enn nordmenn.

Et ferdselsmønster som er preget av sti- eller løypebruk gjør det enklere å flytte bruk dersom den kommer i konflikt med verneverdiene eller brukernes ønsker. Omlegging av stier for å verne sårbar natur er også det tiltaket brukerne er mest positive til. Forvaltningsplanen presiserer også at organisert ferdsel til fots og på ski fortrinnsvis bør følge merkede stier og skiløyper. De besøkende er positive til utvikling av flere tilbud av servering og salg av lokal mat, tilrettelegging av enkle teltplasser og økt standard på overnattingssteder i randsonen. De er derimot mer negative til idrettsarrangement og parkeringsplasser for campingvogner/bobiler innenfor verneområdet.

Ferdselstillinger

Ferdselstillingene fra 2016 indikerer at høysesongen varer fra midten av juli til midten av august. Utover høsten avtok trafikken, men helgene hadde fortsatt relativt høy trafikk. Det var også mye trafikk i høstferieukene. Den romlige bruken av området synes å være varierende. Det er størst bruk i de sørlige områdene, ved innfallsportene i Gravåsen-området, mot Ørsjøvola og fra Sølenstua. De fire innfallsportene fra sør stod for ca. 70 % av den registrerte ferdsele i området.

Ferdselstall i perioden 2016-2025

Siden første telling ble gjennomført i 2016, har vi gjennomført tellinger omtrent årlig på hovedstiene fra Gravåsen til Sølentoppen sommerstid (juni-oktober). Det var klart en topp under koronaen, men har de siste årene vært relativt stabilt.

År	Antall passeringer	
	Gravåsen vest	Gravåsen øst (inn til Sandbu)
2016	3982	2733
2020	5135	3023
2022	4105	
2023	3571	2576
2024	3700-4000	2770
2025	3500	2700

2.4.3. Innfallsporter, fjellveier og ferdselsårer

Veinettet rundt og inn i et område er av stor betydning i forhold til folks tilgang til området og hvor mye det brukes. Når og hvor langt det brøytes vinterstid, allmennhetens tilgang og mulighet for parkering er av stor betydning for bruken.

Sommerferdsel

Det er gode adkomstmuligheter til Sølen LVO, med unntak av de østlige delene. Det går flere fjellveier parallelt gjennom fjellområdet Rendalen Østfjell. Fv. 217 mellom Åkrestrømmen og Engerdal sør for landskapsvernområdet, seterveiene inn til Jota seter og Lomnes Mistra/Nydammen og vei inn til hyttefeltene og parkering ved Gravåsen. I vest kommer Søndre

Sølendalsveien fra bygda til Veslesetra videre innover til Misterdalen, Fiskevollen og Mefurua. Veien ned til hyttefeltet på Nysetra og til Sølenhytta er private veier som er bommet.

Innfallsport fra Unset i nord, Nordre Sølendalsveien og Spekedalsveien/Klettseterveien går inn til setrene i Spekedalen/Søldalen og til elva Sølva som er innfallsport til landskapsvernområdet vannveien. Her oppleves det et økende antall besøkende som padler gjennom Lille Sølen sjø NR ned til Sølen sjøen. I øst er området allment tilgjengelig via stien de har fra Sølenstua over hengebrua over Femunds elva. Det er begrensede adkomstmuligheter via bilveien som fører inn til Sølen sjøen i øst, da dette er privat bomvei. Grunneiere og de som leier hytte i Sølenroa får tilgang til denne veien, og veien brukes mye av padlere som triller inn kanoene sine østfra.

Fjellveiene er sommerbilveier og brøytes ikke vinterstid. Det er ikke regulert åpningstid om våren eller tidspunkt for stenging om høsten. Vær og føreforholdene styrer åpningstidene. De åpner stort sett i starten av juni hvert år, og stenges i november. Trafikken er desidert størst på fjellveiene sommerstid. Søndre Sølendalsveien inn til Fiskevollen og Misterdalen har ca. 10 000 passeringer, med en topp i 2020 på 13 000 passeringer. Mens Nordre Sølendalsveien ligger på 4000 passeringer, Spekedalsveiene i nord ligger på 2200 passeringer. Vi har ikke tall på bomplasseringene til Gravåsen eller Fuggdalsveien.

Rensjakta foregår i perioden 20. august til 15. september. I denne perioden er det mye biltrafikk på fjellveiene i Rendalen Østfjell. I landskapsvernområdet gjelder dette spesielt fjellveien inn til Fiskevollen og Misterdalen, men også veiene fra fv. 217 inn til Jota seter og Nydammen brukes mye under jakta. Renselskapet styrer parkering til bestemte steder langs veien under jakta.

Ti på topp og Stolpejakt

Vernemyndigheten og kommunen har god dialog med Turgruppa i Rendalen idrettslag når det gjelder ti på topp turmål og Stolpejakt som arrangeres årlig. Turgruppa søker om de toppene/turmålene som ligger innenfor verneområdene og har dialog med kommunen på alle andre turmål. På den måten sikres det at turmål ikke legges i spesielt sårbare områder eller sårbare tidsrom for fugle – og dyrelivet. I tillegg kan Turgruppa informere om naturverdier og kulturminner, sporløs og hensynsfull ferdsel på sine turmål.

Turmål og aktiviteter sommerstid

Fjelltoppene som er mest brukt som turmål innenfor Sølen LVO er Midtre Sølentoppen, Tannvola, Akshaugen og Envola. I tillegg er det økende trafikk til Kvenninghøgda, Søndre Sølen (Flytoppen) og Nordre Sølen. I randsonen til landskapsvernområdet er Gloføken og Elgpiggen mye besøkte topper.

Jf. ferdselstillinger og Strava er den mest brukte stien i området den som går fra Gravåsen til Midtre Sølentoppen og inn til Sandbu. Det er også mye bruk av stiene fra hyttefeltene i Gravåsen i retning Ørsjøvola/Knappen og fra Sølentstua et stykke innover. Stien fra Mefurua og sørsiden av Sølen er mer brukt enn stien fra Åkrådalen til Vesle Sølensskaret.

Padling, packraft og sykling (gravelbike og stisykling) er aktiviteter som er økende i området. North East Gravel sykkelritt arrangeres årlig i august og kommer i nordkant av verneområdet, på Nordre Sølendalsveien. Søndre Sølendalsveien benyttes også til sykkelturner. Det er også en økende trend med løpeturer i fjellet. På youtube ligger videoer om packrafting på Sølna og padling er populært både på Sølna og Sølensjøen. Ellers så er området mye brukt av fiskere om sommeren, både i Sølensjøen og langs Mistra og Sølna. Ørsjøene, Øversjøen og Nordre Missjøen selges det ikke fiskekort, men det fiske forvaltes av grunneierne. Søndre Missjøen selges fiske sammen med utleie av bu.

Vinterferdsel

Vinterstid er området lettest tilgjengelig fra enden av vinterbrøytet vei ved Veslesetra i vest, fra Gravåsen og fv. 217 i sør. Dette er utgangspunkt for flere skiløyper som er forankret i forvaltningsplanen og som i hovedsak ligger i randsonen. Skiløyper kjøres ikke opp etter 1. mai av hensyn til dyrelivet. I tillegg er det registrert at flere tar seg skiturer utenfor løyper og spesielt på vårvinteren på skaren og med topptur til Sølen som hovedmål.

Fra Veslesetra kjøres det løyper i helgene gjennom vinteren med løypemaskin og skuter i regi Rendalen Løypelag; rundt Envola og skogsløypa nordover til Kjølvollen og Søvollen. Dette løypenetet ligger i fjellbjørkeskogen i randsonen. Vinterferie og påske kjøres det løyper ned til Misterdalen og i påska kjøres det en påsketrase fra Veslesetra til Stonga og ned til Søvollen. I sør kjøres det skiløyper i helgene ved Sandbu/Gravåsen, Holla og Nøkkelåkjølen og fra Fjellheimen til Sølensberget. Det kjøres også opp løyper i vinterferie og påske ved Fiskevollen og Jota seter.

For adkomst til setrer og hytter vinterstid innenfor landskapsvernområdet blir det benyttet skuter langs sommerbilveiene i området. Disse skutertraseene benyttes også av skiløpere og hundespenn. Prinsippet om minst mulig skuterkjøring er i tråd med at et av de viktigste motivene for de besøkende er å oppleve fred og ro.

Det gis i overkant av 100 dispensasjoner til kjøring med skuter til hytter og setrer vinterstid innenfor landskapsvernområdet. Jf. forvaltningsplan kan det gis dispensasjon for inntil 6 turer pr. hytte/seter. De siste årene har vært kjørt ca. 300 turer (600 passeringer) totalt pr. sesong, som er et stort antall. I tillegg benyttes skuter i forbindelse med generell oppsynsvirksomhet og bestandsovervåking av store rovdyr (SNO). Det gis tilsvarende tillatelser til hytter og setrer utenfor landskapsvernområdet i Rendalen Østfjell, men kommunen har ikke satt krav til antall turer eller kjørebok, så her er det ikke samme oversikt på omfang av denne ferdselen. Det er lite ulovlig kjøring i området og traseene følger sommerbilveiene. Videre forekommer det lavtflyvning i regi Forsvaret i Rendalen Østfjell.

Hundekjøring har blitt mer populært. Femundløpet arrangeres årlig i starten av februar. Traseen går helt inntil landskapsvernområdet i øst langs Sølensjøen, krysser Lille Sølensjø NR og går Nordre Sølendalsveien fram til Søvollen. Denne traseen kjøres opp fra januar til rundt midten av

februar, til ca. ei uke etter løpet. Sommerbilveiene inn i verneområdet og Femundløpstraseen benyttes i økende grad av trening/turer med hundespenn. Rendalen kommune har tilrettelagt for ei hundeløype og en skuterløype sør for landskapsvernområdet og sør for fv. 217, som ikke er i konflikt med reinens vinterbeite. Det er viktig å følge med på utviklingen av bruken av hundespenn nord for fv. 217, da økt bruk kan medføre forstyrrelser og barriere for rein.

2.5. REISELIV OG FRITDSBEBYGGELSE

Reisemålsutvalget leverte i 2023 sin utredning «Leve og oppleve» Reisemål for en bærekraftig fremtid (NOU 2023 :10). Utvalget mener at ønsket om å ha et attraktivt reiseliv i Norge handler om at reiselivet har en sentral rolle i å utvikle gode samfunn å bo i. Reiselivet bidrar til et mangfold av tilbud som til sammen gjør lokalsamfunnene mer attraktive for både fastboende og besøkende. Utvalget understreker at reisemålsutvikling må skje gjennom et systematisk arbeid der både offentlige myndigheter, næringen og lokalsamfunnet deltar. **Reisemålsutviklingen må ta utgangspunkt i hvilket samfunn lokalbefolkningen ønsker.** Det betyr at utfordringene må identifiseres og det må lages lokale strategier for videre utvikling gjennom medvirkning og god dialog lokalt. Som svar på mange av de utfordringene som omtales i NOU-en, foreslår utvalget en ny modell for organiseringen av bærekraftige norske reisemål.

2.5.1. Reiselivsstrategi Innlandet 2025 – 2030

Innlandsstrategien og regionale planer er førende for fylkets satsninger, og skal legges til grunn for utviklingen av fylket. Reiselivsstrategien er forankret i Innlandsstrategien og Regional plan for klima, energi og miljø, og ligger som et tiltak i handlingsprogrammet under satsningsområdet "Innovasjon og næringsutvikling for grønn omstilling". Regional plan for klima, miljø og energi, "Det grønne Innlandet" ble vedtatt i juni 2023. Planen har hovedmål og delmål for hvert av de tre områdene klima, miljø og energi. Reiselivsstrategien for Innlandet 2030 skal ta hensyn mål og satsninger i planen.

Dette betyr blant annet at reiselivsbedrifter i Innlandet bør iverksette tiltak for å redusere sine klimagassutslipp, som å bruke fornybar energi, forbedre energieffektiviteten og fremme bærekraftige transportalternativer. Dette gjelder også for fritidsboligene. En vil oppmuntre til bruk av tog, buss eller lavutslippsalternativer der det er mulig. En annen konsekvens av "Det grønne Innlandet" er at reiselivsnæringen i Innlandet bør søke å rekruttere gjester som blir lengre på destinasjonen. Dette for å øke den lokale verdiskapingen og redusere utslipp på reisen totalt sett. Den regionale planen for klima, miljø og energi peker også på hvor viktig det er å beskytte natur- og kulturmiljøet ved å unngå overutnyttelse av sårbare områder og sikre at utviklingen skjer på en måte som bevarer naturmangfoldet. Dette er også et ansvar som påhviler aktører innen reiselivsnæringen.

Innlandets reiselivsstrategi for 2025-2030 har en visjon for bærekraftig og blomstrende reiseliv som styrker lokalsamfunn og fremmer kultur. Innlandet har som mål 25 % vekst i verdiskapingen i reiselivsnæringen innen 2030. Reiselivet må integreres i helhetlig samfunnsutvikling som ivaretar naturen, folkene og ressursene rundt. Strategien har klare mål om å redusere fotavtrykk, kanalisere ferdsel bort fra sårbare områder og inspirere til mer bærekraftig turisme. Premissene er at utviklingen av reiselivet i Innlandet skal være innenfor grensene for hva natur, landskap, kulturmiljø, verneområder, lokalsamfunn og lokal kultur tåler, samtidig som det gir grunnlag for sunn næringsdrift og lokal verdiskaping.

Merkeordningen for bærekraftige reisemål er en målrettet ordning hvor målet er at flere kommer inn under i Innlandet. Dette er en merkeordning i regi av Innovasjon Norge og et styringssystem for reisemål som ønsker å jobbe langsiktig og fokusert med bærekraft i reiselivet. I Innlandet er Trysil og Engerdal sertifisert gjennom Destinasjon Trysil og Destinasjon Femund og Engerdal. Visit Røros og Østerdalen med kommunene Os, Tolga, Tynset, Alvdal og Åmot har startet prosessen for å kvalifisere seg for merket.

For enkelte reisemål i Innlandet kan det være hensiktsmessig å gjennomføre "Tålegrenseanalyser". Hensikten med disse er å forebygge uønskede konsekvenser og effekter av en sterkere vekst innen reiselivsnæringen i årene som kommer. Tålegrenseanalyser vil kunne dokumentere hvor stor belastning et område tåler før det går ut over miljøet, lokalbefolkning eller den totale reiselivsopplevelsen (øko­logisk tålegrense, sosial tålegrense, økonomisk tålegrense og infrastrukturens tålegrense).

Innlandet er Norges største hyttefylke med nesten 90 000 fritidsboliger som står for 2/3 av gjestedøgnene. Økt bruk av fritidsboligene og tilrettelegging for deltidsinnbyggere, en viktig del av reiselivsnæringen i Innlandet sammen med at lokalbefolkningen også kan ta i bruk lokale reiselivstjenester.

Innlandet har mye tilgjengelig natur og autentiske lokalsamfunn, rikt kulturliv og lokalmat, kulturarv og håndverkstradisjoner som gir gode muligheter for gode opplevelser for gjester og lokalbefolkning. Matfylket Innlandet er en regional satsing som samler landbruk, reiseliv og matproduksjon. Kulturtilbud som arrangementer, museer, festivaler mm er også en del av satsingen.

Trender som også vil påvirke reiselivsnæringen i Innlandet i årene som kommer er blant annet bærekraft, digitalisering og naturbaserte opplevelser. Etterspørselen etter naturbaserte opplevelser øker i takt med urbanisering og økt storbystress. Innen 2030 vil 60 % av verdens befolkning bo i byer, og flere søker naturnære opplevelser for rekreasjon og velvære.

2.5.2. Reiselivskartlegging i Sølen

Det er gjennomført en reiselivskartlegging og en kartlegging av bruk av sosiale medier for Sølenområdet. Med bakgrunn i undersøkelser, analyser, nasjonale og internasjonale trendrapporter er det stor grunn til å tro at naturbasert reiseliv i og i tilknytning til verneområdene og Rendalen som helhet vil øke i årene framover. Aktive ferier har vært i sterk vekst og naturbasert reiseliv skjer i skjæringspunktet mellom reiseliv og naturforvaltning. Naturen er blitt en opplevelsesarena og nye aktiviteter som kiting, stisykling og toppturer på ski er aktiviteter som øker. Det er ei tid med mer urbanisering og befolkningsvekst og kunnskapen om ferdsel i natur er begrenset. Mange reiselivsbedrifter benytter nasjonalparker og verneområder med randsonene til opplevelser og aktivitet, de er attraktive reisemål. Utfordringen er forstyrrelser på dyrelivet og slitasje på vegetasjon, men også lokalsamfunn opplever flere steder at tålegrensen er nådd.

Ikke engang nordmenn blir født med ski eller fjellstøvler på beina og det er økt behov for informasjon, turveiledning og flere guidede opplevelser. «Alle» kjenner allemannsretten, men mange glemmer aktsomhetsplikten. Presset på urørt natur øker og man ser et økt behov for stillhet og ro. Turistene vil oppleve det autentiske Norge med lokal mat og drikke, den lokale historien, kulturen og tradisjoner.

Markedet etterspør bærekraftig reiseliv og reisemål og alle har samme mål: Naturopplevelser! Det er derfor viktig å ta de rette grepene framover, for utviklingen skjer fort. Turismens baksider er forurensing, slitasje, forstyrrelser av dyreliv og «Overturisme» – «masseturisme» - både for natur og lokalsamfunn. Reiselivet må styres og planlegges for å sikre bærekraftig reiseliv og lokal verdiskaping

Sølen landskapsvernområde og Sølenmassivet representerer et viktig område for rekreasjon og opplevelser i Rendalen og for regionen. Sølenmassivet er en magnet som utgjør et viktig landemerke og har attraktive natur – og kulturverdier for ulike typer besøkende.

Det ble gjennomført en reiselivskartlegging i 2017 som kartla bruk, ønsker og behov hos de næringsdrivende. 29 bedrifter ble kartlagt og 17 intervjuet. Strukturen på de næringsdrivende var i denne undersøkelsen små til mellomstore reiselivsbedrifter. De var enten basert på seter/gård eller camping/hytteområde. De primære kundegruppene var norske med en interesse for tradisjonelle naturbaserte aktiviteter. Av utenlandske kundegrupper var det tyskere som var den viktigste kundegruppen med nederlendere som nummer to.

Et flertall av bedriftene som ble intervjuet hadde liten relasjon til Sølen eller Sølen LVO, spesielt bedriftene i Engerdal. Men de få som var basert på gård/seter hadde et sterkt forhold og gode relasjoner til området og til forvaltningsmyndigheten.

Det er tradisjonelle friluftaktiviteter som er dominerende i området. Det var få planer om å øke framtidig bruk og stor interesse for å ivareta områdets naturverdier og kulturminner. Men flere ønsket mer informasjon, kart, merking av stier og tiltak mot forsøpling og slitasje.

Det var generelt få opplevelsesprodukter som er direkte rettet mot Sølen, men i bedriftenes markedsføring brukes områdenes kvaliteter mer indirekte. Noen av bedriftene så muligheter for mer samarbeid med andre. De primære kundegruppene er norske med interesse for vandring, fiske, jakt og kano. Det finnes noen bedrifter som retter seg mot spesialgrupper, som pensjonister og utviklingshemmede. Det finnes få rene aktivitetsbedrifter, men noen driver organiserte gruppeaktiviteter med padling, ridning, vandring, jakt og fiske med guiding. Noen av

bedriftene er synlige med sine produkter på Visit Røros- Østerdalen og Destinasjon Trysil-Engerdal.

Et fåtall aktører ønsker mer produktsamarbeid og i noen år har Rendalen naturligvis vært et aktivt reiselivsnettverk blant ca. 10 bedrifter. Bedriftene i kartleggingen mente Rendalens hovedattraksjoner var Sølen, Fiskevollen, Jutulhogget og Bullmuseet og at koblingen natur og kultur bør gjøres tydeligere, spesielt gjennom Bullmuseet/Rendalstunet.

I hovedsak tilbyr bedriftene overnatting som base for besøkende som bruker området i større eller mindre grad. Overnattingsvirksomhetene er generelt sett organisert ut fra gård/seter eller camping/hytteområder. De besøkendes opplevelse av området henger i stor grad sammen med aktivitetene de er med på og som knytter dem til landskapet. Vandring og padling er de mest brukte aktivitetene. Hest og sykkel er det også godt grunnlag for, men i mye mindre grad brukt.

Det er ikke foretatt en grundig trafikkundersøkelse omkring Sølen LVO, men det er relativt mye trafikk i forbindelse med hytteområder og skianlegg i sør og langs fv. 217. Trafikk til området fra Røros og Tynset/Alvdal er ikke kartlagt. Turlag i regionen bruker aktivt randområdene.

Det ligger muligheter i forhold til bedre informasjon og skape ytterligere bevissthet for området, verneområdeforvaltningen og verneverdiene. Økt synlighet, profilering av bedrifter og det finnes muligheter for å koble attraksjoner sammen i profilering og markedsføring.

Forsøpling og slitasje på stier og kulturminner er registrert av flere bedrifter, spesielt ved innfallsporter, men også på leirplasser. De uttrykker at dette er en utfordring i forhold til videre tilrettelegging og utvikling av området. Det er viktig å ivareta den villmarksnære opplevelsen. Spesielt i Engerdal er det lite bevissthet om verneområdeforvaltningen i Sølen området. Dette kan bidra til at enkelte besøkende også er lite informert om regelverk og sporløs ferdsel i området.

Spørreundersøkelse blant brukerne av hyttene ved Sølenroa og Mefurua

Rendalen kommune eier to steder med hyttetun ved Sølensjøen, ved Mefurua og ved Sølenroa, som leies ut via inatur. Det ble gjennomført en spørreundersøkelse blant brukerne av disse hyttene i perioden 2015-2018. Svarene på undersøkelsen viser at brukerne er mest opptatt av det tradisjonelle høstingsfriluftslivet og turfriluftslivet. Så mange som 62 % oppga at fiske var hovedårsaken til at de besøkte Rendalen. Den viktigste kvaliteten brukerne oppga for området var naturopplevelse, følelsen av frihet, fred og ro, oppleve villmark og kulturhistorien i området og lite slitasje på naturen. De verdsatte også at det var få brukere av området, følelsen av å være alene og tilhørighet for området.

Mefurua er i tillegg til fiske et utgangspunkt for å gå toppturer, mens både Sølenroa og Mefurua kan være start- eller stoppunkt for kano og båtturer. Alle hyttene har enkel standard uten innlagt vann eller strøm. Det er også mulig å leie båt og kano ved hyttene. Brukerne av hyttene var i snitt mann over 40 år, fra Norge og aller helst gamle Hedmark. Interessen var tradisjonelt høstingsfriluftsliv og fiske. Dagens kunde trenger nødvendigvis å være framtidens kunde, men trender viser at naturopplevelser, stillhet og ro er noe besøkende vil etter spørre og her kan nattemørke og fravær av lysforurensning og bare være i naturen være fokus.

Brukerundersøkelse Rendalen Bygdemuseum/Rendalstunet

Undersøkelsen på bygdemuseet ble gjennomført før Gammelskola ble restaurert. Den viser at det var en stor andel lokale, hytteturister og eldre kvinner som kom på besøk. Store deler av respondentene oppga at de var der i forbindelse med andre arrangement. En del oppga at de var

der på impuls og folk var generelt lite fornøyd med skilting fra hovedvei eller annen markedsføring. Atmosfæren, tunet og museet og at det ivaretas er viktige positive elementer mange av de besøkende kommenterer som er bra ved stedet. Historien om Bull dras frem av de over 70 år. Kafeen var også viktig besøksgrunn for bygdemuseet og flere oppga at vandring er en aktivitet når de er på besøk i Rendalen. Rendalsnytt var en viktig kilde til informasjon for de besøkende.

Spørreundersøkelse blant rensjegere

De siste årene har det blitt solgt mellom 200-250 renskort i Rendalen Østfjell. I 2020 ble det gjennomført en spørreundersøkelse blant reinsdyrjegere hvor 237 jegere besvarte undersøkelsen. 23 kvinner og 209 menn, 49 % var under 50 år og 51 % var 51 år og eldre. Undersøkelsen viser at jegeren typisk er en mann, fra et lite sted i aldersgruppen 31-50 år. Han har jaktet i over 5 år, har tilknytning til Rendalen og er fornøyd med tilbudet. Jegerne er i dag lite interessert i tilbud som jaktguiding, men her kan det være et marked for eksklusive pakker hvis dette er noe som er ønskelig fra Renselskapet sin side. Hvis jakt tilbys til mer uerfarne jegere kan også jaktguiding være et aktuelt tilbud.

Bilde 10: På reinsjakt i Rendalen østfjell

¾ av jegerne hadde fire eller flere overnattinger i forbindelse med reinsjakta. Mange av jegerne overnattet på egne private hytter/setrer. Svært få valgte overnattingsalternativer som hotell, camping eller hytter. Det er likevel et potensiale for at flere velger overnattingsalternativer hvor de betaler hvis det i større grad synliggjøres og jegerne ikke har egen hytte/seter i området.

Svarene til reinsdyrjegerne sammenfaller i stor grad med de svarene som respondentene i brukerundersøkelsen til NINA har gitt. Tur- og høstingsfriluftslivet står sterkt og det er lav interesse for moderne friluftsliv eller motoriserte utendørsaktiviteter. Naturopplevelse, frihet og opplevelse av villmark er viktigst for jegerne. De verdsetter at området ikke er for godt tilrettelagt og de ønsker heller ikke stor grad av tilrettelegging. Rendalen tiltrekker seg folk som ønsker disse kvalitetene.

2.5.3. Organisert ferdsel og arrangement

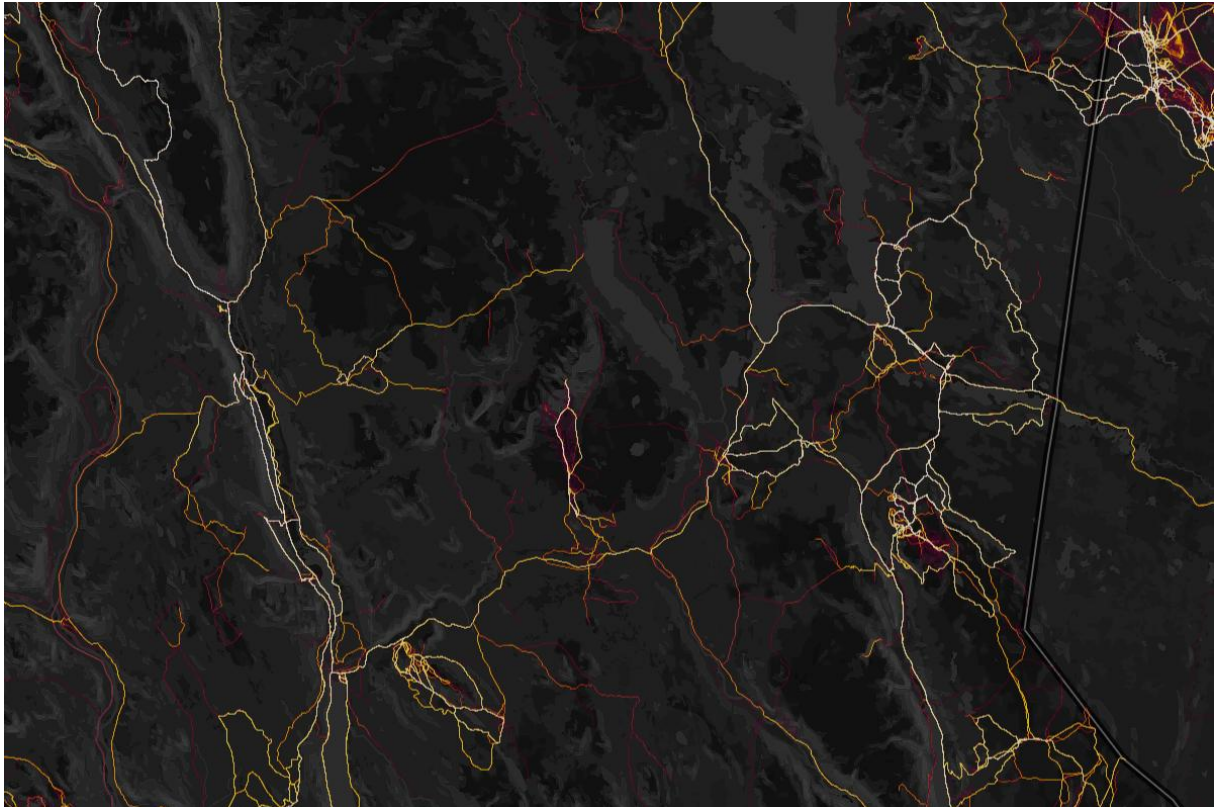
Flere mindre reiselivsbedrifter tilbyr aktiviteter i randområdene, som organiserte rideturer, kanoturer og guidede turer til fots og på ski. Det har også vært søknad om organiserte turer med hundespann vinterstid, som er blitt kanalisert langs sommerbilveitraseen inn til Mefurua for ikke å ta hull på nye områder.

Rendalen fjellridning er en av få bedrifter som tilbyr rideturer i randsonen til landskapsvernområdet. De formidler også kulturhistorien i området og hadde sist sommer et samarbeid med overnatting på seter som er i drift. Et godt eksempel på en lokal bedrift som tilbyr pakke med overnatting, aktivitet, lokal mat og lokal historie.

Bilde 11: Ridetur med Rendalen fjellridning

Det gjennomføres ikke større arrangement innenfor verneområdet, med unntak av Femundløpet i februar og sykkelrittet North East Gravel langs Nordre Sølendalsveien i august, som begge er i randsonen rett utenfor landskapsvernområdet. Femundløpet medfører en del motorisert ferdsel langs traseen fra januar og til ca. en uke etter løpet. I tillegg er dette en populær trase å kjøre hundespenn utover selve løpet, både trening til løpet og som tur utover vinteren.

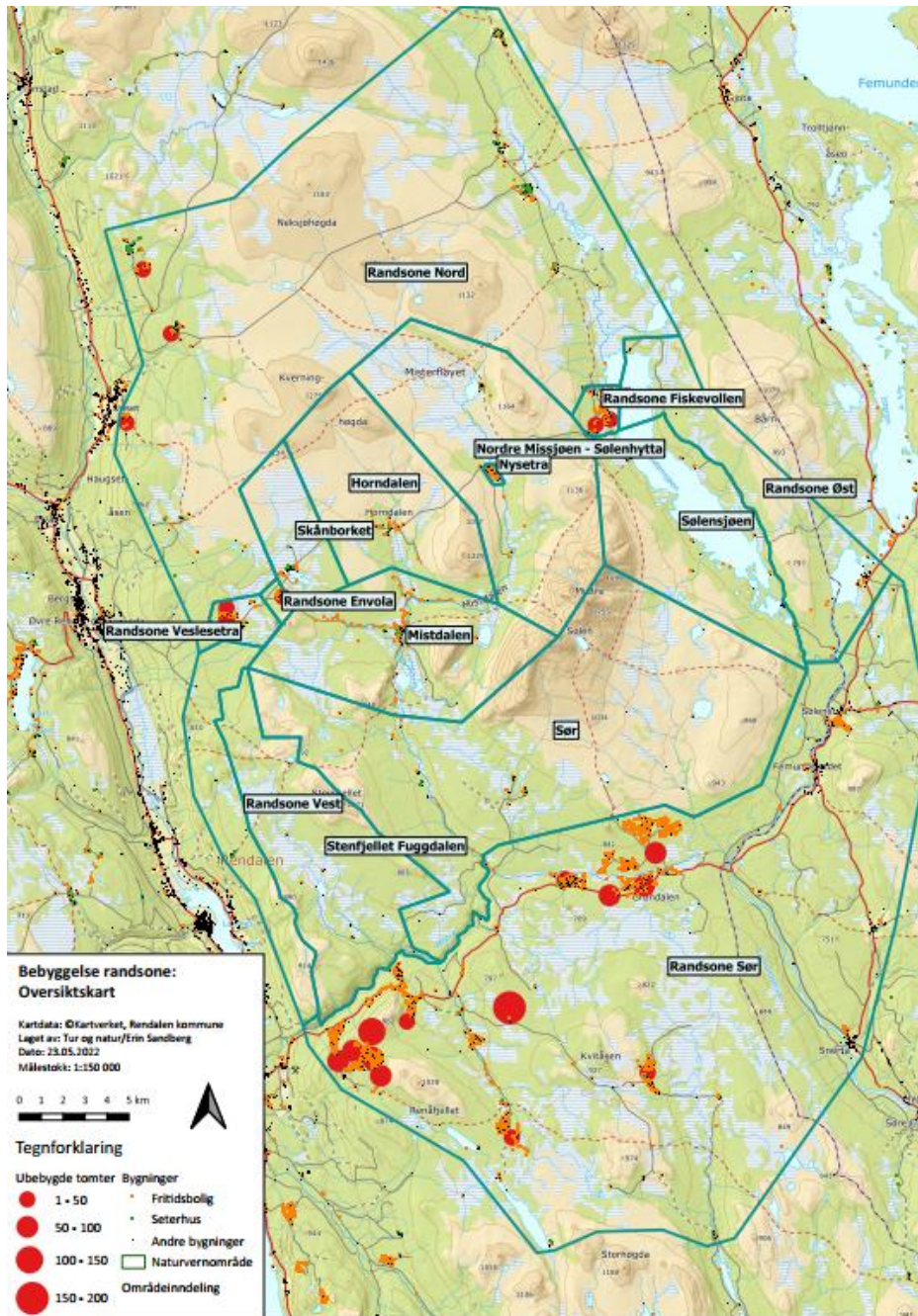
Figur 10: Heatmap fra Strava

2.5.4. Fritidsbebyggelse, overnatting og bevertning.

Rendalen er en stor hyttekommune. Det ligger i overkant av 200 hytter innenfor landskapsvernområdet. I tillegg er det 32 setrer fordelt på 8 seteområder. Flere hyttefelt er over tid etablert i randsonen til landskapsvernområdet. Storparten av Rendalens hytteområder ligger innenfor konsesjonsområdet for rendalsren.

Kartet viser hytteområdene i randsonen og innenfor landskapsvernområdet. Rendalen kommunen gjennomførte en god planvask under sist revidering av kommuneplanens arealdel, hvor flere ubebygde hytteområder innenfor leveområdet til rendalsren ble tatt ut. Rundt hytteområdene genereres det ferdsel og bruk innover i fjellet.

Det er et betydelig omfang av utleie av buer, setrer og hytter i forbindelse med jakt, fiske og annet friluftsliv i Rendalen. Flere overnattingsbedrifter annonserer sine tilbud på inatur, Airbnb og Opplev Rendalen. Det er også noen bedrifter i området som er knyttet til Visit Røros – Østerdalen.

Figur 11: Kart som viser hytter og setre innenfor landskapsvernområdet og i randsonen.

Innenfor landskapsvernområdet i sør ligger Statskog sin koie Sandbu, som er en åpen bu ca. 1,6 km fra parkeringsplassen ved Gravåsen. Dette er et poulært turmål, spesielt for barnefamilier. Det finnes også noen få andre åpne buer inne i landskapsvernområdet.

Det er ingen turisthytter eller DNT rutenett i området, men Rendalen kommune er eier av Mefurua, som tidligere har hatt serveringstilbud og hvor det er utleiehytter. Det pågår et prosjekt rundt utvikling av Mefurua. Inntil sommeren 2025 har det vært åpen krambu med bevertning på Fiskevollen. I randsoneområdet i øst ligger Sølenstua camping og Fjellheimen leirskole. Åkrestrømmen er et viktig trafikk-knutepunkt med både Øiseth hotell, Rendalen camping og annen servicenæring. Rendalstunet har åpen kafe gjennom sommerhalvåret.

2.5.5. Opplev Rendalen

Opplev Rendalen er kommunens samlede satsing på synlighet av natur- og kulturopplevelser. Det er opprettet en nettside og profil på sosiale medier hvor det er stor aktivitet. Plattformen fungerer både som inspirasjon og som informasjonsportal – med oversikt over servicetilbud, aktiviteter, arrangement og lokale aktører. Her finner man også praktisk informasjon med lenker til blant annet Sølen landskapsvernområde, fiskekort, hytteutleie m.m. Slik sikrer Opplev Rendalen at både innbyggere, hyttefolk og besøkende kan bruke og oppleve kommunen på en god, trygg og bærekraftig måte.

2.5.6. Sosiale medier og internett

Det er gjennomført en kartlegging av bruk av sosiale medier i Sølenområdet i 2019. Den viser at mange viser en bit av området i ulike kanaler på nettet, mens forvaltningen er mindre synlig, med unntak av for søkeordene «Sølen» og «rein». Sølen og Fiskevollen er de to stedene med mest treff og innlegg. Aktører som Ut.no, inatur og Visit norway er synlige på sosiale medier og området vises fram som et sted med mye natur, vill og urørt natur og gode muligheter for fiske, jakt, tur, hytteovernatting og kano.

Sølenes venner på facebook brukes mye av lokale, utflyttere, hytteeiere og mennesker med tilknytning til Rendalen. Bildene fra Sølen blir beskrevet som «vakkert og nydelig og turen opp på toppen som lang, fantastisk, steinete og med flott utsikt». Det er stort sett fravær av mennesker og menneskeskapt elementer i bildene og området fremstår som et stede uten mye folk eller tilrettelegginger. Sølenområdet er et sted mange har sterke relasjoner til og Sølenmassivet er et fotovenlig motiv som skaper mange sterke følelser hos seere og brukere. Området oppfattes som et flott område for bruk av hund og som et område man kan ferdes hele året.

Nye aktiviteter som terrengsykling og randonee er en brukergruppe som sannsynligvis vil øke i antall framover og som med sine bilder i sosiale medier vil tiltrekke flere mennesker som utøver denne aktiviteten.

Gjennom sosiale medier og nettsider blir det signalisert at Sølenområdet er et sted for ro, stillhet, ren natur, uberørt natur, jakt og fiske, rent vann. Verden i dag bruker stadig mer ord som overturisme og klimaendringer i negative ordelag, mens Sølen representerer det motsatte. Rapporten anbefaler derfor at det blir viktig å reflektere over hvordan man forvalter verdiene og naturopplevelsene området har. En formidlingsstrategi gjennom sosiale medier er viktig. En stor utfordring ligger i å få de som markedsfører området gjennom sine poster og nettsider til å være sitt ansvar bevisst.

Nyere undersøkelser viser at friluftsliv i sosiale medier øker betydelig. Friluftslivet har for alvor inntatt skjermen og blitt en viktig del av feeden til folk. Facebook er mest bruk av de eldre, mens instagram er den største inspirasjonskilden totalt sett. Tik tok og Youtube er i stor økning. Folk bruker sosiale medier for å bli inspirert og for å finne ut hva de kan gjøre i områdene de besøker. Det fungerer som en reiseplanlegger for mange. DNT opplever økning på hyttene sine av unge voksne, men også utlendinger, som vil ut i naturen og som søker seg mot enkle opplevelser og et roligere tempo og gjerne fravær av mobildekning.

I tillegg er det en økende bruk av ulike apper som ulike målgrupper bruker og hvor det deles informasjon, som eksempel Strava, turforslag for motorsykkelturer, parkeringsplasser for bobiler, stier for terrengsykling etc. Denne aktiviteten er det vanskelig å holde oversikt over.

2.6. INFORMASJON, FORMIDLING OG MULIGHETSSTUDIER

2.6.1. Informasjonstavler og skilt

I 2014 ble det satt opp 10 informasjonstavler ved innfallsportene til landskapsvernområdet; Sølenkroken, Søvollen, Veslesetra, Misterdalen, Åkårdalen, Mefurua, Jotveien, Gravåsen, Sølenstua og østsiden av Sølensjøen. Disse tavlene ble laget etter Rendalen kommune sin skiltprofil, men med verneområdeinformasjon på budskapsflaten. Kommunen satte samtidig opp tavler i alle grendene og ved innfartsårene til kommunen.

I 2016 satte verneområdeforvaltningen opp retningskilt på de mest brukte stiene inn til Sølen. Disse skiltene er i henhold til merkehåndboka og Rendalen kommune sin skiltprofil. Samtidig ble det også lagt ned tre steinheller som viser villreinfangsten i Vesle Sølenskaret og Sølenskaret. Disse mest brukte stiene er godt synlige og alle stikryss har retningskilt. Det er gammel rødmerking på noen av hovedstiene, men de er ikke bemerket i påvente av besøksstrategien. Rendalen kommune laget i 2011 et turkart hvor det er skilt på merkede og umerkede fotruter. Det er behov for oppdatering av turkartet og en ny gjennomgang av stinettet da det etter nyere kunnskap ser at det ligger merkede ruter i kart (ikke i terrenget) som kommer i konflikt med blant annet renstrekk og andre sårbare områder for dyre- og fuglelivet. Dette bør ses nærmere på ved revidering av sti- og løypeplan i kommunen. Kartet har egen informasjon om Sølen LVO på baksiden av dette kartet.

Det er ikke anlagt bruer i området i regi verneområdeforvaltningen, men det er bidratt med midler til restaurering av hengebrua over Mistra ved Sølenhytta. Videre er det lagt klopp av malmfuru ved sti som krysser Øversjøbekken. Verneområdestyret har bidratt med midler til Sølensjøen Lotteeierlag for bygging av universelt uformet brygge ved Nyhavna på Fiskevollen. Dette er rett utenfor landskapsvernområdet og tilrettelegging ved et allerede etablert bryggeanlegg.

2.6.2. Formidling gjennom sosiale medier, hjemmeside og bildespill

Sølen verneområdestyre fikk opprettet egen hjemmeside i 2015 hvor det ligger informasjon om verneområdeforvaltningen, styremedlemmer, møtekalender og protokoll fra møter mm. I tillegg har Sølen verneområdestyre egen side på facebook og Instagram som brukes jevnlig i informasjonsarbeidet og som har økende antall følgere. Målet er å formidle kunnskap om verneområdene, verneverdier, verneområdestyrets arbeid, arrangement og opplevelser i tråd med besøksstrategi. Det jobbes med en egen nettside for besøkende for både Sølen LVO og Jutulhogget NR under www.norgesnasjonalparker.no.

I anledning Sølen LVO 10 år ble det laget flotte bildespill som tar oss gjennom de ulike årstidene innenfor landskapsvernområdet. Disse bildespillene ble delt på sosiale medier og brukes under møter og arrangementer for å formidle verneverdiene. Verneområdeforvaltningen har også kjøpt inn en stor skjerm til Rendalstunet som kan benyttes til bildespill og informasjon.

Prosjektet Gamle bilder

Det er gjennomført et prosjekt med innsamling av gamle bilder fra Sølenområdet for å visualisere bruken og landskapet tidligere – og sammenligne det med dagens landskap og bruk. De gamle bildene er refotografert og det skal lages en utstilling som viser landskap og bruk i endring.

Bilde 12 & 13: Refotografering «Skitur i Skånborket»

2.6.3. Skoleprosjekt

Siden 2016 har verneområdeforvaltningen årlig gjennomført skoleprosjekt for mellomtrinnet på skolene i Rendalen. Skoleprosjektet er inntre ulike tema over en treårs periode;

- Villreinfangst, kulturminner og bli kjent med Sølen LVO
- Geologi og landskap
- Setring – og utmarksbruk – fjellets kulturlandskap.

Temaene er basert på verneformål og verneverdiene og skoledagene foregår innenfor Sølen LVO og Jutulhogget NR. Erfaringene gjennom disse årene er at det er et stort behov for økt kunnskap blant barn og unge om natur- og kulturarven og naturverdiene lokalt. I 2025 hadde verneområdeforvaltningen et samarbeid med besøksenter nasjonalpark i Elgåa og besøksenter rovvilt på Koppang for gjennomføring av skoleprosjektet. Dette fungerte veldig bra og det er ønskelig å inngå avtale med besøksentre for gjennomføring av skoleprosjektene i årene framover.

Sølen landskapsvernområde

14. sep. 2023 · 🌐

I dag har vi arrangert skoledag for 5-7.klasse i Åkrådalen 🍂 ☀️ Frost i lufta, men en nydelig dag med hyggelige elever og lærere. Tema i år var villreinfangst, kulturminner i fjellet og å bli kjent med de unike verdiene vi har i Rendalsfjellet. Takk til Marit og Jens Tore for lånet av setra og nydelig hakk til lunsj 😊

Bilde 14: Skoledag med mellomtrinnet på Åkrådalen seter

2.6.4. Veidekulturfestival, temakvelder og tematurer

Årlig arrangeres Veidekulturfestival i Rendalen hvor Sølen verneområdestyre er medarrangør med spesielt fokus på fagprogrammet og på fabledagen. I tillegg har vi arrangert tematurer og temakvelder under Kulturminnedagene.

Det har vært fokus på viktigheten av aktiv kunnskapsformidling om området og verneverdiene for å styrke identiteten blant lokale og besøkende. I den forbindelse har det vært arrangert flere tematurer og temakvelder. Dette har vært gode forankrings- og medvirkningsprosesser i arbeidet med besøksstrategi.

Bilde 15: Plakat fagdag under Veidekulturfestivalen i 2024

2.6.5. Mulighetsstudier

Det er gjennomført flere mulighetsstudier i arbeidet med besøksstrategi med fokus på utvikling av hovedinnfallspor, informasjon og formidling. De områdene som det er laget forprosjekt på er Rendalstunet, Gravåsen og Mefurua.

Videre er det gjennomført et vertskapskurs og en workshop for guider med tema «formidling og visualisering av arkeologisk kulturarv». En tidsreise tilbake til Vikingetiden og storhetstiden for fangst av villrein i de store fangstanleggene i Rendalen. Det er også laget et kompendium som kan gi guider et kunnskapsgrunnlag og ideer på hvordan formidle kulturarven i området. Tiltakene som har kommet fram i disse mulighetsstudiene er presentert i kap. 5. Tiltak.

2.7. ANNEN RELEVANT KUNNSKAP

2.7.1. Formidling og utvikling av natur- og kulturarv ved Rendalstunet.

Rendalen kommune har for noen år tilbake gjennomført en forstudie i forbindelse med utviklingsarbeid av Rendalstunet: «Rendalen og Rendalen bygdemuseum. Formidling og utvikling av natur- og kulturarv.» Felles knutepunkt i Rendalstunet. Planen presenterer en modell for organisering og samhandling for en mer spisset satsing på reiseliv og utvikling av fellesgoder i hele Rendalen. Inkludert i dette er utvikling av grendene i hele kommunen, men med et felles knutepunkt i Rendalstunet. Med inspirasjon fra fortelleren Bull, som knytter menneske og natur sammen i hele Rendalen, er koblingen storslagen natur (fjell, fiske, juv) og kultur med lokale

fortellere i autentiske kvalitetssikrede opplevingspakker, noe som kan gjøre at Rendalen framstår unik i forhold til andre områder.

Rendalen, innerst i innlandet, er en av landets største kommuner. Den rommer en rik natur- og kulturarv som bør interessere mennesker langt utover kommunegrensene.

«De tre viktigste kvalitetene for Rendalen er vann, fisk og fjellverden»

Verneområdeforvaltningen har deltatt i denne prosessen og i arbeidet med opprettelsen av Opplev Rendalen sammen med næringslivet, reiselivet og kommunen. Mulighetsstudiene som verneområdeforvaltningen har gjennomført bygger på dette arbeidet hvor Rendalstunet er naturlig som hovedinformasjonspunkt og formidlingsarena for verneområdene i Rendalen.

2.7.2. Rendalen kommune sin samfunnsplan og arealplan

Kommuneplanens samfunnsplan 2015-2027 har som visjon «Med røtter fra fortiden og vilje og vekst for fremtiden» og verdiene «Raushet, åpenhet og engasjement». I gjeldende plan er tiltakene organisert i kategoriene bosteds-, besøks- og bedriftsattraktivitet. Et av hovedmålene er å «ta vare på og viderutvikle natur- og kulturverdiene på en bærekraftig måte» og ivareta villreinstammen i Sølnkletten og rendalsren i Rendalen Østfjell. Videre legge til rette for friluftsliv og rekreasjon i naturen for å fremme folkehelse. I handlingsplanen er det forankret at Rendalstunet skal være et nav for besøkende og reiseliv med fasiliteter for opplevelser og servicetilbud, få fram stolthet og tilbud basert på natur – og kulturarven vår. Det er også et mål kanalisere ferdsel til områder som gir gode opplevelser samtidig som sårbar natur ivaretas.

Gjennom revidering av **kommuneplanens arealdel 2025-2035** tok Rendalen kommunestyre stilling til noen prinsipper for videre utbygging av fritidsboliger og gjennomførte en god planvask. Rendalen er en stor hyttekommune med 2508 fritidsboliger og 1122 boliger. Hovedvekten av hytteområdene ligger langs Engerdalsveien (fv. 217), med Renåfjellet som det største. Etter denne gjennomgangen ble tomtereserven for fritidsboliger redusert med 36 %. Det er ikke ønskelig med etablering/regulering av nye hyttefelt i Rendalen Østfjell, men heller satse bygdenært og fortette i områder som allerede er regulert. Tomtereserven er nå på 1139 hyttetomter i vedtatt arealplan. Kommunen fokuserer på at de ønsker å verne om sårbare fjellområder og rendalsren.

Jf. **planstrategi 2024-2027** skal kommuneplanens samfunnsdel nå revideres. Sølen verneområdestyre spilte inn under høring til planstrategi i 2024 at besøksforvaltning burde være en egen temaplan i kommunen. Dette ble ikke tatt inn, men det ble i høst fattet vedtak i kommunestyret at det skal igangsettes et arbeid for besøksforvaltning og utarbeidelse av en besøksstrategi for Rendalen. Det jobbes også med kommunedelplan naturmangfold i kommunen som vil gi et godt kunnskapsgrunnlag i dette arbeidet. Kommunedelplan for idrett, fysisk aktivitet og friluftsliv skal revideres og spesielt sti – og løypeplan er relevant ift. verneområdeforvaltningen og besøksstrategiarbeidet. Det er økt fokus rundt om i landet på behovet for god besøksforvaltning både innenfor og utenfor vernegrensene, både på lokalt og regionalt nivå.

Planstrategien retter fokus mot deltidsinnbyggeren og tiltak som kan gjøre det attraktivt å benytte fritidsboligene mer. Det gode samspillet mellom deltidsinnbygger, lokalt næringsliv, kommune og de fastboende kan være en drivkraft framover. Videre trekkes Rendalen fram som en friluftslivskommune som har tradisjoner for idrett og friluftsliv med flere arenaer for fysisk aktivitet og et viktig lavterskelltilbud.

Planstrategien har et eget kapittel om arealstrategi og klima, natur og miljø. Omtrent 23 % av kommunen er vernet og naturen og kulturhistorien er viktig for kommunens identitet, stolthet og bolyst. I tillegg er jakt, fiske og friluftsliv viktig for både innbyggere, hyttefolk og andre besøkende. Opplev Rendalen og utviklingen av Rendalstunet bygger videre på Veidemannskulturprosjektet, der målet er å styrke samarbeid, særpreg, synlighet og salgbarhet i Rendalen med basis i bærekraft. Planstrategien fremhever videre at det er viktig å ivareta leveområdene til rendalsren i øst og villrein i vest. Spesielt er rendalsren under press fra hyttebygging og økt ferdsel. Et stort antall kulturminner, Fiskevollen, nær 100 setervoller og Bullmuseet trekkes spesielt fram som viktige deler av kulturarven som bidrar til lokal identitet og tilhørighet. Videre er en stor del av næringslivet, herunder landbruket, er basert på natur- og kulturressursene.

2.7.3. Rendalen kommune sin «Aktiv strategisk næringsplan».

Jf. **kommunens aktiv strategisk næringsplan** har Rendalen kulturlandskap og store områder med flott, lett tilgjengelig natur. Urørt natur, stillhet og ro oppgis som det folk trekker fram som det mest unike med Rendalen og en verdi flere og flere etterspør. Landbruket er en viktig næring og utgjør ryggraden i lokalsamfunnene i kommunen. I tillegg til å produsere bærekraftig, kortreist, trygg og god mat, skaper landbruket et attraktivt kulturlandskap for bosetting og som reisemål. Lokal matkultur og matopplevelser er viktig å videreutvikle framover.

Rendalen har flere unike natur – og kulturattraksjoner og her trekkes blant annet Sølen, Jutulhogget, Mistra, kulturminner, unike naturtyper og fravær av lysforurensing fram. Det er en ønsket målsetting å etablere flere helårs arbeidsplasser som gir økt verdiskaping innenfor en bærekraftig ramme. For å nå det målet fokuserer strategien på at det må etableres samspill mellom flere aktører og utvikling av attraksjoner, mat og overnatting. Opplev Rendalen og Rendalstunet må utvikles og lages opplevelsespakker innen kultur, historie, natur og naturopplevelser. Det nevnes også bookingsystem, samle informasjon på et sted og bedre merkevarebygging og markedsføring.

I handlingsplanen er noen av tiltakene å utvikle Rendalen som bærekraftig eldorado for jakt, fiske og friluftsliv og bygge merkevaren rundt Veidekulturfestivalen og Fiskefesten, utvikle pilgrimsleden gjennom Østerdalen, økt verdiskaping basert på lokale råvarer og tjenester og tilrettelegge produktpakker, nettverk og samhandling.

3. SAMMENSTILLING AV KUNNSKAP, UTFORDRINGER OG MULIGHETER

Hvordan kan vi bevare dette landskapet for de neste 100, 1000 og 10 000 år ?

Det foreligger et godt og bredt kunnskapsgrunnlag for Sølen landskapsvernområde med randsoner, både når det gjelder verneverdier og sårbare områder, attraksjoner, hvordan området brukes av lokalbefolkning og besøkende og deres ønsker, samt ulike nærings- og brukerinteresser. Kunnskapsgrunnlaget gir et godt utgangspunkt for å utvikle en besøks- og forvaltningsstrategi som skal balansere forholdet mellom natur- og kulturverdier, brukerinteresser, besøkende og lokal verdiskaping, hvor hensyn til verneverdiene skal veie tyngst.

Verneverdiene, natur - og kulturarven

Sølen landskapsvernområde med tilliggende naturreservater ligger midt inne i Rendalen Østfjells fjell -og viddelandskap. Et unikt og særpreget landskapet med store naturkvaliteter og opplevelsesverdier, hvor det fortsatt finnes store områder som fremstår som intakt og urørt.

I dette fjellområdet finnes det flere sårbare og arealkrevende dyre- og fuglearter. Rendalsren har sine viktigste leveområder innenfor landskapsvernområdet. Rein betyr mye lokalt og er en nøkkelart i et intakt fjelløkosystem. Det er en art som trenger store sammenhengende områder med lite forstyrrelser og inngrep. Det er også flere viktige våtmarksområder og annet fugleliv som er sårbart. Dyrelivet er spesielt sårbart vinterstid og i kalvings-, yngle- og hekkeperioden på våren og forsommeren. Sommerstid under ungeperioden for våtmarksfugl, er det også viktig å være forsiktig. Rein har behov for ro under varme sommerdager og under brunsten på høsten. Gjennom disse sårbare periodene av året er det viktig å være ekstra varsom.

Kulturlandskapet knyttet til seterområdene er truet av at den tradisjonelle bruken har gått ut, det er mindre beitedyr i fjellet. Gjengroing av kulturlandskap er en utfordring både av hensyn til naturmangfold og landskapsverdier. I den forbindelse er det laget en skjøtselsplan for seterområdene hvor det er fokus på tiltak for å hindre gjengroing og tiltak for å stimulere til beiting og slått. Seter – og utmarkbebyggelsen er og viktig kulturarv å bevare.

Det ligger lag på lag med spor i landskapet etter tidligere tids bruk og området har kulturminner med stor tidsdybde og variasjon. Særlig mange kulturminner er knyttet til Veidekulturen, som fangsgroper og fangstanlegg. Flere av disse kulturminnene er sårbare for slitasje og ødeleggelse. Vardebygging tiltar og kunnskap om kulturminnene er ofte mangelfull. De gamle ferdselsveiene forteller om tidligere tiders bruk og er viktig spor i landskapet, men gror igjen på grunn av endret bruk av fjellet. Utfordringen er at mange av disse gamle ferdselsveiene ligger i sårbare områder for fugle – og dyrelivet, går på tvers av reinstrekk og i områder som i dag er rolige og som ikke bør få økt ferdsel. Det blir viktig framover å gjøre tiltak for å ivareta kulturminnene uten at det går på bekostning av sårbart fugle- og dyreliv og samtidig øke kunnskap og forståelse for historien. Her ligger et stort formidlingspotensiale.

Hovedutfordringen for å ivareta verdiene i dette unike landskapet er at summen av all påvirkning kan bli for stor. Med økende ferdsel blir det mer støy, slitasje og forstyrrelser og kvalitetene som Rendalsfjellet har med stillhet og ro vil bli redusert. Klimaendringene kan og medføre lengre barmarkssesong og kortere tidsrom med ro i fjellet. Slitasje på stier er økende, spesielt på hovedstien til Sølentoppen, og det er registrert økende bruk av leirplasser langs vann og vassdrag. Særpregede døde trær skal ikke hogges, og det er sårbart om liggende og død ved i økende grad benyttes til bålved.

Bruk, besøk og ferdsel

For Sølenområdet er det per i dag relativt godt samsvar mellom nåværende lokale bruk, de besøkedes brukspreferanser og forvaltningsmålene for verneområdet. Området er fortsatt et relativt lite brukt område sammenlignet med andre større verneområder og fjellområder. Det er den lokale utmarksbruken som fortsatt preger landskapet og området er godt forvaltet av våre forfedre. Vi er sterkt knyttet til fjellet, naturen og historien. Veidekulturen gjennom jakt, fangst og fiske, utmarksbeite og det tradisjonelle, enkle friluftslivet er viktig for både lokale, hyttefolk og andre besøkende.

I tillegg til den lokale bruken er det mange hytter både i landskapsvernområdet og i randsonen til fjellet. Det kommer klart fram i brukerundersøkelsene og møter med de lokale hva som er Rendalen sin identitet og merkevare. Det er naturopplevelsen, følelsen av urørthet, stillhet og ro, fravær av støy og lysforurensing og lite tilrettelegging.

Det er stor andel nordmenn som besøker området i dag, men dette er i endring. Fjellområdene rundt oss har mye større andel utenlandsk besøk, som nok skyldes at nasjonalparkstatus trekker flere folk. Samtidig har Rendalen til nå vært en godt bevart hemmelighet. Det er ikke DNT løypenett eller turisthytter her, lite organisert ferdsel og det meste av ferdselen opp til Sølentoppen har utgangspunkt fra Gravåsen. Det er også tatt bevisste valg om nøktern og lite merking og tilrettelegging. Ferdsel skal skje varsomt og ta hensyn til dyreliv og kulturminner og det enkle friluftslivet med liten grad av tilrettelegging skal ivaretas. De lokale, jegere og fiskere bruker landskapet utenfor stiene mer, mens besøkende enklere kan styres og kanaliseres til stier og løyper. Skiløypenettet ligger i hovedsak i randsonen til fjellet. Turgruppa i Rendalen IL arrangerer årlig ti på topp og stolpejakt som er populære turmål og forvaltningen har god dialog med dem om plassering av turmål og sårbare områder/tider på året.

Sølen er en magnet og et populært turmål både sommer og vinter. Friluftslivet som utføres er i hovedsak vandring, padling og skitur, i tillegg til jakt og fiske. Brukerundersøkelsene viser at det oppleves økende slitasje, økt besøk og en økning i andre former for ferdsel som hundespenn, sykling, løping og toppskitur. Høysesongen er sommerstid, juli og august, sammen med høstferie og påske. Totalt ligger det flest hytter langs fv. 217 og det er mest ferdsel inn i området fra sør. I tillegg har seterveiene mye å si for ferdselen inn i området gjennom året. Søndre Sølendalsveien er den fjellveien som har mest trafikk sommerstid, men også vinterstid med skutertransport til setre og hytter. Tidsrommet veien er åpen vil ha mye å bety for hvor lang den rolige perioden av året blir framover.

Informasjon og formidling, gode opplevelser og lokal verdiskaping

Besøksøkning og mangel på urørte naturområder i Norge og verden for øvrig vil bidra til at trykket øker i de områdene som er igjen. Trendene er at aktive ferier og naturbaserte opplevelser øker. Naturen blir opplevelsesarena, nye aktiviteter kommer og kunnskap om naturen er begrenset. Turismens bakside er overturisme for både folk og natur. Derfor er det viktig å være bevisst på hvilket lokalsamfunn man ønsker å ha.

Det påpekes i reiselivsstrategien for Innlandet at reiselivet skal være innenfor grensen av hva natur og verneområder, landskap og kulturmiljø, lokalsamfunn og lokal kultur tåler. Målet er å ivareta den unike naturen, rikt kulturliv og lokal mat, kulturarv og tradisjoner som gir gode opplevelser. Fotavtrykket må reduseres, folk kanaliseres til mindre sårbare områder, inspirere til bærekraftig reiseliv, økt bruk av hytter og fokus på deltidsinnbyggerne. Bærekraftig reisemål er et virkemiddel og det er fokus på lengre opphold, reduserte klimautslipp og motivere aktørene til å ta ansvar for at det blir en bærekraftig og sunn lokal verdiskaping.

Det er i dag stor verdiskaping lokalt knyttet til jakt og fiskekortsalg, men lite organisert ferdsel. Det er noe småskala reiseliv knyttet til gårder/setre og camping. Det finnes campingplass og hotell på Åkrestrømmen og campingsplass på Sølenstua og ut over det det noe overnattingsmuligheter knyttet til setre/hytter/buer.

Rendalen er en stor hyttekommune med mange fritidsboliger. Kommunen har gjennomført planvask ved siste revidering av arealplan og tatt ut flere tomter, men det er fortsatt en stor tomtereserve. Kunnskapsgrunnlaget peker på noen fokusområder knyttet til hytteområdene i og inntil landskapsvernområdet hvor det er ønskelig med god dialog og samarbeid om nærstier til hytteområdene for å styre ferdselen der den er minst sårbart.

De kommunale planene; arealplan, samfunnsplan og strategisk næringsplan er samstemte i å ivareta natur- og kulturverdiene på en bærekraftig måte, ta vare på begge reinsstammene, sårbare naturverdier og legge til rette for friluftsliv og rekreasjon/folkehelse i naturen. Naturen og kulturhistorien er viktig for identitet og stolthet, bolyst og besøkslyst. Landbruket er en viktig næring og ryggraden i lokalsamfunnene i kommunen. Lokal mat og matopplevelser ønskes å videreutvikle framover. Videre trekkes merkevaren rundt Veidekulturfestivalen og Fiskefesten fram sammen med Pilegrimsleden. Gode nettverk og samarbeid mellom lokalbefolkning, deltidsinnbyggere, lokalt næringsliv og forvaltning vil være viktig drivkraft framover.

Rendalen kommune har over flere år jobbet med utvikling av Rendalstunet som et nav for formidling av natur og kulturarven i Rendalen. Mulighetsstudiene som verneområdeforvaltningen har gjennomført i arbeidet med besøksstrategi bygger på dette arbeidet hvor Rendalstunet er naturlig hovedinformasjonspunkt og formidlingsarena for verneområdene. Her kan natur – og kulturarven formidles på mange ulike måter. Ikke minst er det et kassaapparat på Rendalstunet hvor besøkende kan betale for opplevelsene og det er kafe her.

Gravåsen en naturlig hovedinnfallsport til Sølen landskapsvernområde fra sør. Sammen med flere mindre informasjonspunkter, bedre informasjon og formidling både digitalt, muntlig, via kart og brosjyrer vil det kunne gi økt kunnskap og forståelse for verneverdiene, sårbarhet og sporløs ferdsel. Videre kan fokus på godt vertskap, kompetanseheving og økt samarbeid bidra til at det lages opplevelsespakker som ivaretar natur – og kulturarven og øker verdiskaping lokalt.

Oppsummering

Rendalen har lenge vært en hvit flekk på kartet og er fortsatt det i forhold til mange andre steder som opplever stor økning av besøkende. Veidekulturlandskapet i Rendalen Østfjell er formet av tradisjonell utmarksbruk, jakt, fiske og sanking. De viktigste brukergruppene for å ivareta dette landskapet er således de som utøver denne tradisjonelle bruken. Nye bruksmåter og stor økning i ferdsel vil ikke være forenelig med ivaretagelse av dette landskapet, utmarksbruken og de unike natur- og kulturverdiene vi fortsatt har intakt.

Besøksstrategien må ses i sammenheng med randområdene der ferdselen inn til verneområdene starter, med blant annet veier, hytter, stier, skilting, informasjon og annen tilrettelegging. Tiltak og aktivitet utenfor vernegrensene påvirker også innover i verneområder og inn i fjellet og krever et tett samarbeid mellom verneområdeforvaltningen, kommunen, grunneiere, reiseliv og andre aktører. Kommunens arbeid med både naturmangfoldplan, sti og løypeplan og besøksstrategi for hele kommunen er viktig å se i sammenheng med verneområdenes forvaltning.

Det er utrolig viktig å være føre-var, ha gode planer og kunnskap om sårbare naturverdier og hva vi ønsker for Rendalen framover. Det er ikke forenelig å ivareta en reinstamme, sårbare våtmarksfugler i hekkeperioden, kulturarven eller Veidekulturen og samtidig ha stor økning i besøkende i fjellet. Det er heller ikke ønskelig med stor slitasje og forsøpling. Derfor er det viktig å vite hvilke målgrupper det er ønskelig å nå, hvor vi ønsker å kanalisere folk og hvilke tilbud som gir verdiskaping lokalt og ikke kun slitasje og forstyrrelser. Tålegrensen må ligge til grunn, det må være en utvikling som er forankret lokalt og bred enighet om en tydelig retning framover.

Dette henger tett sammen med hva og hvordan området markedsføres og hvordan man styrer ferdselen. Sølenmassivet markedsføres allerede i dag av «alle» på sosiale medier og andre turmål/områder via diverse apper. En formidlings- og kommunikasjonsstrategi blir viktig. Tilrettelegging må skje bygdenært der det finnes kassaapparat, ferdsel kanaliseres til randsonene og de områdene som tåler det og de rolige og sårbare områdene og sårbare perioden må skjermes. Sammen med god informasjon, økt kunnskap og forståelse kan vi alle være en god «Sølenvert»

På bakgrunn av kunnskapsgrunnlaget og sammenstillingen av den er det satt mål, strategier og tiltak for å ivareta verneverdier (natur- og kulturarven), lokalbefolkning og besøkende og bærekraftig, lokal verdiskaping.

Med en bærekraftig og langsiktig forvaltning av fjellet, med felles mål og retning, vil vi kunne klare å ivareta dette unike fjelløkosystemet for framtida hvor natur- og kulturverdiene ikke forringes og Veidekulturen lever videre for generasjoner.

4. MÅL OG STRATEGISKE GREP

4.1. MÅL MED BESØKSFORVALTNINGEN

Besøksforvaltningen i Sølen landskapsvernområde skal sikre og ivareta naturverdier, kulturarv og opplevelsesverdier i et langsiktig perspektiv. Målet er å balansere forholdet natur – og kulturverdier, lokalbefolkning/brukerinteresser, besøkende og lokal verdiskaping, hvor hensynet til verneverdiene skal veie tyngst. Ut fra verneformålet og verneverdiene, sammenstilling av kunnskapsgrunnlaget og ønsker for framtidig ivaretagelse av fjellområdet, er det kommet fram tre hovedmål med delmål for besøksforvaltningen i Sølenområdet:

Hovedmål	Delmål
Mål for å ivareta verneverdiene, natur- og kulturarv og kulturlandskapet for framtida	<ul style="list-style-type: none"> Ivareta de unike naturverdiene og kulturarven i Veidekulturlandskapet i Sølen landskapsvernområde og Rendalen Østfjell. Bevare det urørte landskapet og kvalitetene stillhet og ro. Ivareta seter – og utmarkslandskapet, kulturminner og kulturmiljøer. Ivareta leveområdene for sårbart plante- og dyreliv og sikre Rendalsren sitt leveområde for framtida.
Mål for lokalbefolkning/brukerinteresser og de besøkende – gi gode opplevelser og økt kunnskap	<ul style="list-style-type: none"> Gi lokalbefolkning og besøkende gode opplevelser i møte med Sølen LVO og Rendalen Østfjell. Gi god informasjon, økt kunnskap og forståelse for naturverdiene og kulturarven. Bidra til å skape tilhørighet, lokalt engasjement og eierskap til en god og langsiktig forvaltning av området. Sølenområdet skal beholde sitt særpreget som høstings- seter og utmarkslandskap hvor dagens bruk med jakt, fangst og fiske, seter- og beitebruk ivaretas. Ivareta det tradisjonelle, enkle friluftslivet med liten og enkel grad av tilrettelegging og hvor ferdsel ikke påvirker verneverdiene negativt.
Mål for bærekraftig verdiskaping, medvirkning og lokalt eierskap	<ul style="list-style-type: none"> God kvalitet på besøksforvaltningen kan gi økt lokal og bærekraftig verdiskaping. Reiselivet knyttet til Sølen LVO og fjellområdet rundt må bidra til å ivareta verneverdiene for framtida. De tilrettelagte opplevelsene skal i størst mulig grad legges bygdenært og i randsonen til verneområdet og fjellet, utenfor de sårbare fjellområdene og sårbare periodene for dyre- og fuglelivet. Ivareta eksisterende lokal bruk, næringsutøvelse og småskala reiseliv gjennom god formidling av

	<p>lokal mat, kulturarv og historiefortelling som en viktig del produktutviklingen.</p> <ul style="list-style-type: none">• Gi gode opplevelser gjennom høy kvalitet på informasjon og opplevelser.• God dialog og samarbeid mellom aktører, kunnskapsheving og kunnskapsdeling.
--	---

4.2. HOVEDSTRATEGIER OG TILTAK

Det foreslås en tredelt strategi med overordnede grep som må tas for at vi skal kunne nå målene for arbeidet med besøksforvaltning i Sølen landskapsvernområde.

Strategiske grep:

1. Kanalisering av ferdsel i TID og ROM for å ivareta naturverdier, kulturminner, kulturlandskap og Veidekulturen.
 - Kanalisere ferdsel til randsoner og prioriterte stier og løyper
 - Skjerme de sårbare natur- og kulturminneverdiene, de rolige og urørte områdene og de sårbare periodene av året.
 - Ivareta utmark- og seterlandskapet gjennom kunnskapsbasert og bærekraftig forvaltning av fjellet.
2. Gi god informasjon og formidling, økt kunnskap og gode opplevelser.
3. Legge til rette for bærekraftig verdiskaping i lokalsamfunnene i randsonen til fjellet, bygdenært. Styrke samarbeid og dialog mellom de ulike aktørene i området, bygge nettverk, dele kunnskap og informasjon om fjellet og verneverdiene.

Tiltak:

Tiltak er de konkrete innsatsene som følger hvert strategiske grep, og som skal utføres for at de ulike målene nås. For å lykkes med besøksforvaltningen i Sølen LVO vil det kreve en aktiv forvaltning. Hvilke tiltak som skal settes inn hvor og når vil være i endring. Behovene vil endre seg, også rammevilkår som tilgang på ressurser og virkemidler vil være i endring. Det er derfor viktig at arbeidet med de konkrete tiltakene kan følge en dynamisk plan som kan endres med endrede behov og rammebetingelser.

Tiltaksplanen skal blant annet vise en prioritering av tiltakene, når tiltakene skal skje, hvem som er aktuelle samarbeidspartnere og finansiering. Tiltaksplanen ligger som vedlegg til besøksstrategien og skal revideres hvert år, slik at gjennomførte tiltak tas ut og eventuelle nye kan settes inn. Dette gjøres i forbindelse med innmelding til Miljødirektoratet om behov for tiltaksmidler i Sølen landskapsvernområde. Tiltaksplanen, sammen med forvaltningsplanen og besøksstrategien, vil ligge til grunn for prioritering av midler.

Hovedtiltakene som er knyttet opp til de ulike strategiske grepene for å nå hovedmålene for besøksforvaltningen i og rundt Sølen LVO er beskrevet under hver strategi. I tillegg er alle tiltakene oppsummert i en samlet tabell som vedlegg til besøksstrategien. Noen av tiltakene gjelder for flere av strategiene.

4.2.1. Strategi 1: Kanalisere ferdsel i tid og rom

Vi vil kanalisere ferdsel i tid og rom for å ivareta natur- og kulturarv, kulturlandskap og Veidekulturen. God landskapsflyt gjennom året og søke å unngå økt ferdsel og forstyrrelser i sårbare perioder og sårbare områder. Det er viktig å tenke samlet belastning for hele fjellområdet og gjennom de ulike årstidene.

Kanalisere ferdsel til randsoner og prioriterte stier/løyper

Ferdsel kan styres ved å begrense mulighetene på steder hvor ferdsel ut fra verneverdiene er problematisk eller velge å etablere nye muligheter på steder som er egnet for ferdsel.

Vi vil prioritere noen få innfallsporter av høy kvalitet og kanalisere ferdsel til de områdene som er minst sårbare. Ved å styre ferdsel til randsonene og prioriterte stier og løyper, avlastes sårbare områder. Det kan etableres gode turmål og stier bygdenært og i randsonen til fjellet og vi kan differensiere på type bruk og hvordan stier og turmål markedsføres og merkes. Det kan være nødvendig med omlegging av stier ved sensitive områder, restaurere stier og områder med slitasje. Videre er det viktig å følge med på ferdselsutviklingen.

Kanalisering av ferdsel handler ikke bare om fysisk tilrettelegging, men også om hva som blir kommunisert ut til besøkende, reiselivsnæringen og lokalbefolkning. Hvilke stier og områder som blir trukket frem, og hvilke områder som ikke blir kommunisert, er viktig strategi i kanalisering av ferdsel.

Skjerme de sårbare natur – og kulturminneverdiene, de rolige og urørte områdene og de sårbare periodene av året

Vi vil ivareta de mer urørte og sårbare områdene, holde de rolige, og ikke legge til rette for eller merke stier i disse områdene for å ivareta verneverdiene og skjerme sårbart fugle- og dyreliv.

Vi vil ivareta opplevelsesverdiene av de villmarkspregede områdene. Områdene er svært fine med høy egenverdi med store muligheter for å oppleve stillhet, ro og fravær av lysforurensing. Forståelse for verdien av å oppleve og ta vare på urørt natur og områder med lite tilrettelegging vil være en viktig formidlingsoppgave.

Vi vil ivareta det enkle friluftslivet med liten grad av tilrettelegging, sporløs ferdsel og være føre var på nye former for friluftsliv.

Ivareta utmarks – og seterlandskapet gjennom kunnskapsbasert og bærekraftig forvaltning av fjellet

Vi vil ivareta utmarks- og seterlandskapetets natur – og kulturhistoriske verdier, Veidekulturen og de unike opplevelsesverdiene gjennom å bidra til en god, kunnskapsbasert og bærekraftig forvaltning av fjellet. Vi ønsker å ivareta eksisterende lokal utmarksbruk, stimulere til skjøtsel av seterlandskapet og bevaring av verdifulle kulturmiljøer og lokal byggeskikk.

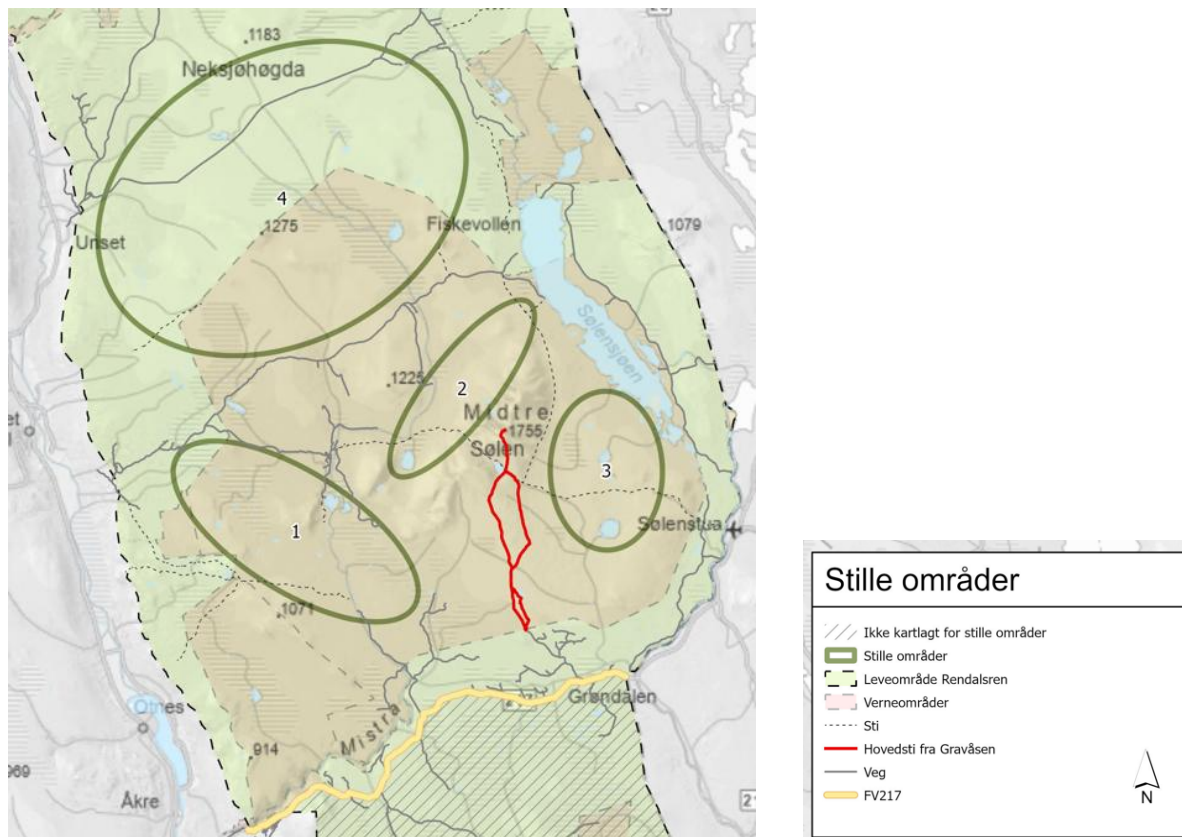
Vi vil bidra til at de unge i Rendalen får økt kunnskap og forståelse slik at natur – og kulturarven lever videre i framtidige generasjoner.

Vi ønsker at besøkende får innsikt og forståelse for lokalbefolkningen sin bruk av fjellet og kanalisere ferdsel i harmoni med denne bruken.

Beskrivelse av tiltak knyttet til strategi 1:

Basert på kunnskapsgrunnlaget er det sett nærmere på de områdene som har og kan få utfordringer rundt ferdsel og verneverdier og det er satt av områder som det er spesielt viktig å beholde rolige for å ivareta sårbare natur- og kulturverdier (figur 12). Det er også laget en overordnet skiltplan for området med noen prioriterte innfallsporier hvor det er ønskelig å kanalisere ferdsel ut fra og informasjonspunkter for å nå besøkende med informasjon (figur 13).

Skjerme de «stille» områdene for å ivareta sårbare natur- og kulturverdier

Figur 12: «Stille» områder – rolige og villmarkspregede områder.

Kartet viser 4 fokusområder (landskapsrom) i landskapsvernområdet med randsone som er spesielt viktig å bevare «stille» for å ivareta sårbare natur- og kulturverdier i området. Kartet er grovt tegnet og må ikke tolkes som en absolutt grense. De fire områdene er;

1. Veslesetra/Envola – Mistra - Nydammen (+Stenfjellet NR/Fuggdalen NR).
2. Vesle Sølenskarret- nordsiden av Sølenmassivet - Øversjøen.
3. Ørsjøene.
4. Fjellområdene nord for Søndre Sølendalsveien.

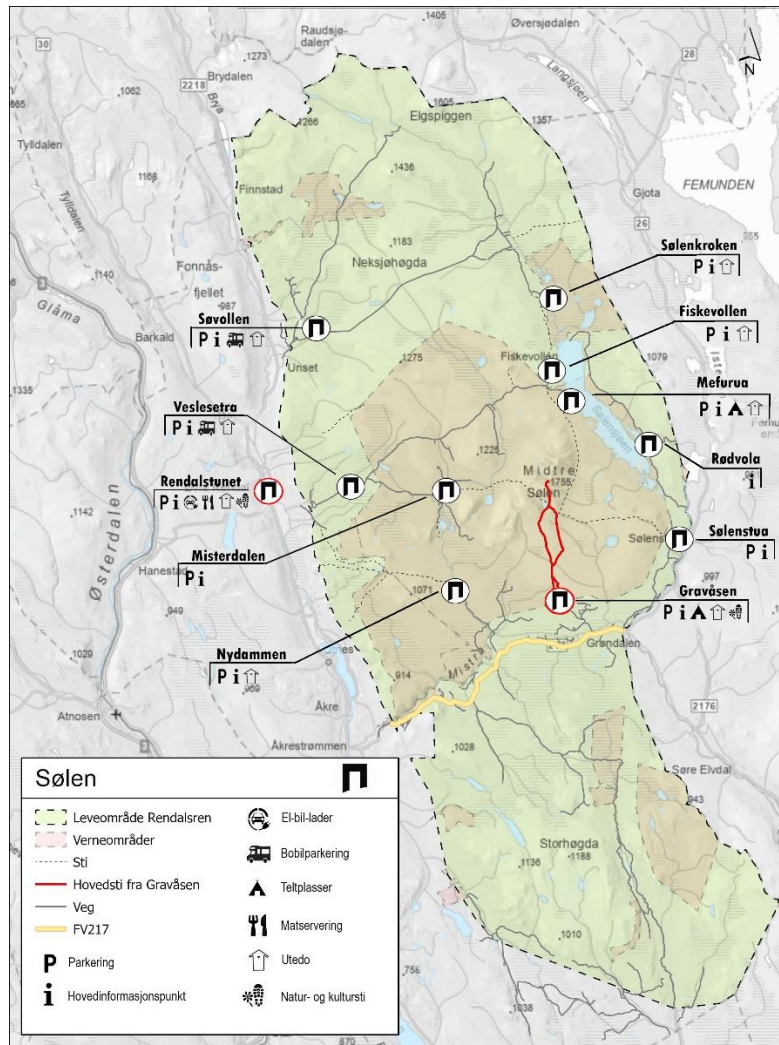
Naturreservatene i Rendalen Østfjell som Lille Sølensjø NR, Fuggdalen NR, Steinfjellet NR og Nekmyrene NR er naturreservater med egne vernebestemmelser som ivaretar verneverdiene i disse områdene, men som også har sårbare naturverdier og sårbart dyre- og fugleliv hvor mye ferdsel vil være en utfordring.

Fv. 217 (markert gult) er en barriere for rendalsren allerede i dag med mye trafikk, hytter og ferdsel og her trenger vi mer kunnskap for hvordan vi skal styre ferdsel for å ivareta de evt.

trekkene som fortsatt finnes her. Områdene sør for fv. 217 er ikke kartlagt i dette arbeidet, men innehar også store arealer som fremstår som «stille områder» jf. også i de nordre delene av Rendalen Østfjell, nord for landskapsvernområdet. Forståelsen for verdien av å oppleve urørt natur og områder med lite tilrettelegging vil være viktig å få inn i **kommunikasjonsplanen**.

Overordnet skiltplan – kanalisering av ferdsel og formidling av kunnskap

Det er laget en overordnet skiltplan for Sølen landskapsvernområde. Her synliggjøres innfallsporter, informasjonspunkter, parkeringsplasser og hovedstien til Sølentoppen. Valg av informasjonspunkt, innfallsporter, hovedstier og løyper er med på å lede folk til de stedene man ønsker å kanalisere folk av hensyn til sårbare naturverdier, kulturminner og lokal bruk.

Figur 13: Overordnet skiltplan – hovedinnfallsporter og informasjonspunkter.

Kanalisering av ferdsel i tid og rom er helt avgjørende for å ivareta naturverdiene, kulturarven og kulturlandskapsverdiene. Det er viktig å hindre økt ferdsel og forstyrrelser i de viktigste funksjonsområdene for rendalsren og i sårbare tidsrom som vårvinteren, under kalvingsperioden, i luftingsområder sommerstid og under brunsten på høsten. Videre er det viktig å unngå ferdsel og forstyrrelser i hekkeområdene for våtmarksfugl og rovfugl i hekkeperioden (vår-forsommer) og kanalisere ferdsel bort fra sårbare leveområder. Det er også viktig å tenke kanalisering sammen med informasjonstiltak for å unngå slitasje og ødeleggelse på kulturminner og i møte med beitedyr. De stille områdene bør forbli rolige og ferdselen generelt

i området bør holdes på dagens nivå med dagens bruk og skjermes mot stor besøksøkning. Ferdsel bør kanaliseres til de minst sårbare områdene/randsonene med fokus på enkel tilrettelegging.

Rendalstunet er valgt som hovedinformasjonspunkt, mens **Gravåsen** og **Veslesetra** er hovedinnfallsporter til Sølen landskapsvernområde sommer og vinter. I tillegg er **Åkrestrømmen** et viktig knutepunkt med mye besøkende og **Søvollen** er innfallsport fra nord. Informasjonstiltak og tiltak rundt innfallsportene omtales nærmere under strategi 2 i kap. 4.2.2.

Sti -og løypenettet i området er vurdert i forhold til kartlegging av dagens lokale bruk av området, besøkende og sårbarhet for verneverdiene. Dagens skiløypenett går i hovedsak i randsonen, med unntak av påskeløyper jf. løypekart i forvaltningsplanen. Det er forslag på tiltak for å hindre forstyrrelse av spesielt rendalsren knyttet til påsketraseen mellom Søvollen og Veslesetra gjennom tett dialog mellom Renselskapet, Løypelaget og vernemyndigheten for når traseen kjøres og med økt fokus på informasjon. Det må ikke tas hull på nye områder med løyper, verken for ski eller hundespann, eller utvide bruken av Femundløpstraseen i tid og rom.

Stinet i området er godt kartlagt og området er preget av smale stier uten merking ut over retningskilt på startpunkt og stikryss på hovedstiene som fører til Midtre Sølentoppen. Unntaket er hovedstien fra Gravåsen til Sølen, som er preget av mye bruk og økende slitasje. Denne stien er anbefalt som hovedsti til Sølentoppen også i framtida og det meste av ferdselen bør kanaliseres hit. Det foreslås tiltak i tiltaksplanen for å restaurere stien, hindre videre utvidelse og slitasje, samt overvåke besøkstrykket og ferdselen i området. Av hensyn til rendalsren, sårbart fugleliv og landskap som er sårbart for slitasje, er det et mål at tilretteleggingsgraden på stien er lav for ikke å åpne for nye brukergrupper og nye former for friluftsliv.

Noen av stiene ligger inne i sårbare områder og disse følges det ekstra nøye med på bruken av. Her merkes ikke stiene. Stien fra Åkrådalen gjennom Vesle Sølenskaret til Sølenskaret tones ned og her foreslås det å ta ned retningskiltene, fordi dette området er ekstra sårbart og viktig å ivareta rolig framover. Her ligger rusefangstanlegget for villrein og det er et viktig renstrekk her i dag. Det vil likevel være mulig å gå her for de som er lokalkjent og rusefangstanlegget i Vesle Sølenskaret kan være et fint kulturminne å formidle historien til gjennom et begrenset antall guidede turer.

Det er et godt utviklet **stinett bygdenært tilknyttet grendene i Rendalen**. Disse stiene kan med fordel fremheves som fine turer og turmål for også å skjerme de mer sårbare fjell- og våtmarksområdene. Eksempler på bygdenære stier og stier i områder som er mindre sårbare er Lavsafaristien ved Grønkampen, stiene rundt Åkrestrømmen, pilegrimsleden gjennom hoveddalføret og den gamle kløvveien fra Østagrenda til Bergevollen. ‘

I tiltaksplanen legges det vekt på å videreføre den **gode dialogen med Turgruppa i Rendalen IL** om turmål og dialog med Ut.no i forhold til hvilke stier som skal ligge inne der. **Sykling** er en aktivitet som økende og det er viktig å følge med på utviklingen og kanalisere sykling til veier og områder som tåler bruk.

De gamle ferdselsveiene fra bygda til setrer, buer, jakt og fiskeområder går i hovedsak øst-vest, på tvers av Rendalen Østfjell. Disse ferdselsveiene forteller om den historiske bruken, men ligger

parallelt med sommerbilveiene. Bilveiene og endring av bruken av fjellet medførte at ferdselsmønstrene endret seg med sterkere stier til fjelltoppene og annen bruk som løping og terrengsykling er en økende trend. De gamle ferdselsveiene er gps plottet og noen er midlertidig merket i terrenget. For å være føre var og ha en forsiktig tilnærming til ivaretagelse av de gamle ferdselsveiene blir det viktig å ikke markedsføre disse ferdselsårene for «masseturisme», men heller ha fokus på lokal bruk. Det bør ikke legges til rette for nye stier i de rolige områdene eller merke eksisterende. Disse stiene kan lokalbefolkning og de som er kjent i området bruke og det kan arrangeres ti på topp, tematurer som formidler kulturhistorien i området og som kan forhindre gjengroing. De gamle ferdselsveiene bør også kun vardes opp som opprinnelig og ikke rødmerkes. Det kan være aktuelt å lage egne kart for de gamle ferdselsveiene.

Det er ikke ønskelig med campingvogn eller bobilparkering inne i landskapsvernområde ut over dagsparkering på anviste **parkeringsplasser**. Grustakene som ligger i skog terreng ligger inne i forvaltningsplan som godkjente områder å parkere biler. Bobiler og campingvogner henvises til parkeringsplass på Veslesetra og Søvollen eller andre tilrettelagte steder i hoveddalføret i Rendalen. Det bør heller ikke være tillatt med bobilparkering ved Mistertjønna, rett nord for landskapsvernområde, da dette ligger i et svært åpent landskap og i områder hvor ren har hovedtrekkrutene sine. Rendalen Østfjell er et lett tilgjengelig fjell med flere parallelle fjellveier som deler fjellet. Klimaendringene kan medføre at vintersesongen blir kortere og dermed fjellet tilgjengelig større deler av året enn i dag. Et virkemiddel som brukes andre steder hvor de har sårbare villreinområder er åpningstider for fjellveiene. Dialog med veistyrene om dette er viktig, da dette er et av få virkemiddel for å styre ferdsel i sårbare tidsrom.

Det at området verken har turisthytter eller DNT løypenett, er noe av det som gjør området unikt og medfører at fjelløkosystemet fremstår ganske intakt. Den tradisjonelle bruken av fjellet er den mest bærekraftige bruken også på sikt. Det bør ikke åpnes for helårsdrift ved **Mefurua**, da spesielt økt ferdsel og forstyrrelser her vinterstid er sårbart. I tillegg er det viktig at ferdsel og aktivitet i dette området forankres i besøksstrategi og dialog med forvaltningen. Det blir også viktig å følge med på slitasje som følge av telting og leirslagning i dette området.

Det er **tre fokusområdene** som det ønskes å jobbe med framover i forhold til ferdsel og nærstiene til områder med mye fritidsbebyggelse; 1) Gravåsen, 2) Mefurua/Fiskevollen/Nysetra og 3) Envola/Veslesetra/ Skånborket/Misterdalen. Ved økt kunnskap og god dialog er målet å sammen komme fram til gode løsninger for stier som er minst sårbare i nærheten av disse hytteområdene.

I kommuneplanens arealdel ligger det fortsatt en stor tomtereserve i randsonen til landskapsvernområdet, nærmere 1000 ledige tomter. Bygges disse ut, vil det medføre en betydelig økning i ferdselen inn i området. Derfor er det viktig å se nærmere på denne **tomtereserven** ved neste revidering av arealplanen. Kunnskapsgrunnlaget og besøksstrategien for Sølen LVO blir også viktig i utarbeidelse av besøksstrategi for kommunen som helhet og revidering av sti – og løypeplan.

For ivaretagelse av **seterlandskapet** er det viktig å stimulere til skjøtsel av setervoller og beiter og ivaretagelse av byggeskikk. Dette ivaretas blant annet gjennom vedtatt skjøtelsesplan og det jobbes med å utvikle en byggeskikkveileder. Elektroniske bjeller som forvaltningsmyndigheten har kjøpt inn er et nyttig virkemiddel for å styre beitet, men er også et konfliktdempende tiltak. **Kulturminner** er sårbare for slitasje og ødeleggelse, hvor kanalisering, formidling og informasjon er aktuelle tiltak.

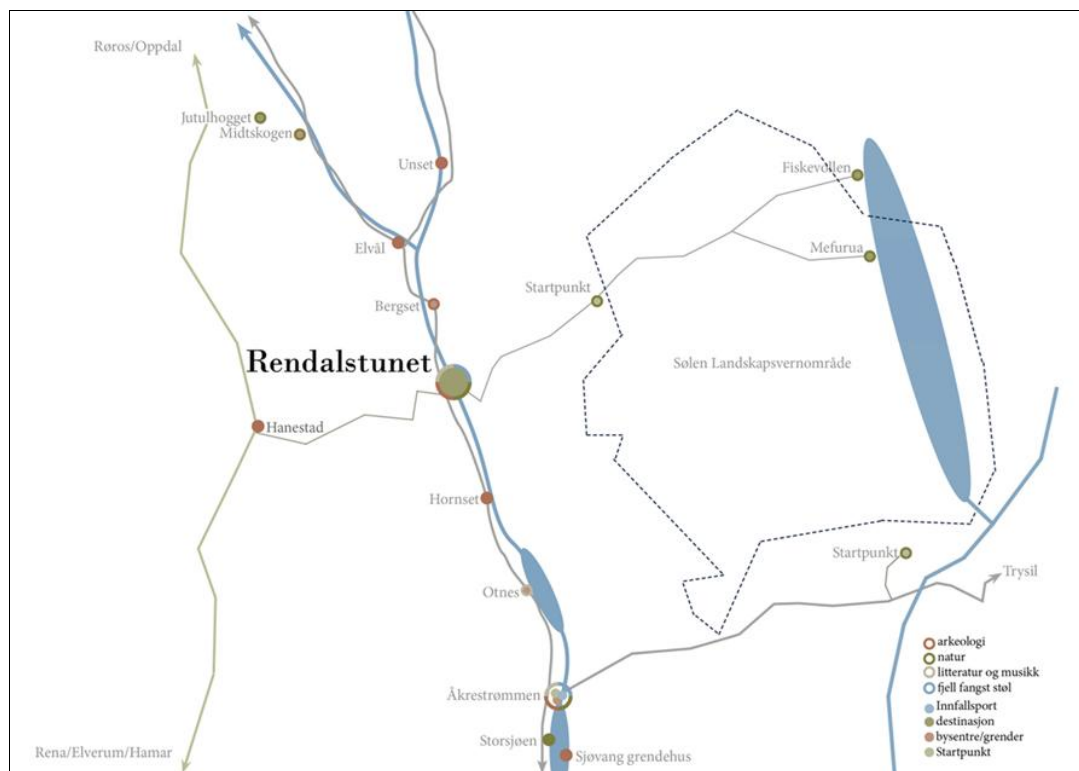
4.2.2. Strategi 2: God informasjon, økt kunnskap og gode opplevelser

Vi ønsker å ha fokus på å gi lokalbefolkning og besøkende økt kunnskap og forståelse for naturverdiene, kulturarven og hensynsfull ferdsel i fjellet gjennom god informasjon, gode opplevelser og enkel tilrettelegging. Dette vil være viktig for forståelsen av å ivareta og forvalte fjellet og bruk av fjellet på en mest mulig skånsom og bærekraftig måte.

Beskrivelse av tiltak knyttet til strategi 2:

Prioriterte innfallspor og informasjonspunkter

Det er prioritert hovedinformasjonspunkt, hovedinnfallspor og flere mindre informasjonspunkter. Samtlige vil ha tilrettelegging og informasjon i tråd med merkevaren for Norges nasjonalparker. Innfallspor skal appellere til et stort spekter av målgrupper, besøkende i alle aldre og besøkende med funksjonsnedsettelse. Innfallsporene skal i seg selv gi besøkende en god opplevelse, og kan være utgangspunkt for natur – og kulturformidling, fotturer og guidede turer. Innfallsporene skal være av høy kvalitet slik at innfallsporten i seg selv er en opplevelse og de skal bidra til kanalisering av ferdsel. Felles for innfallspor er at de ligger ved bilvei og har mange besøkende.

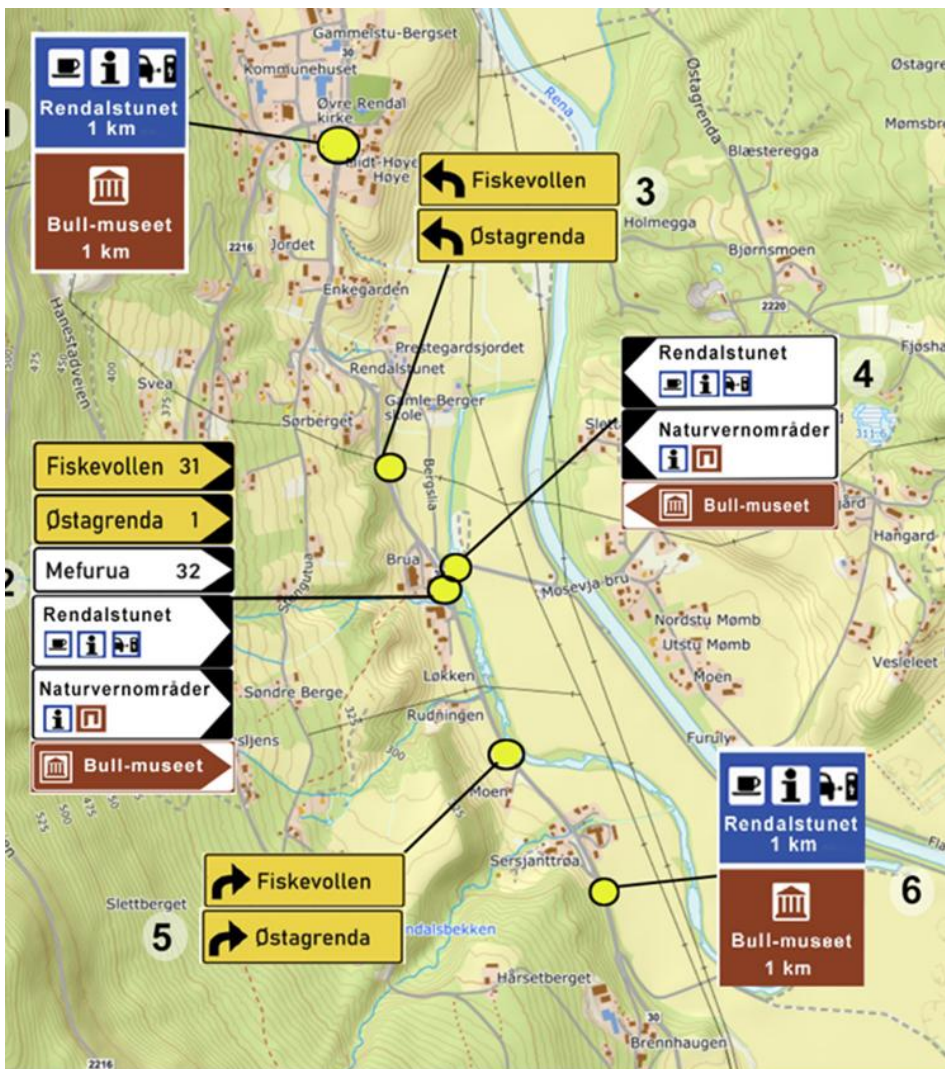
Figur 14: Rendalstunet er naturlig som hovedinformasjonspunkt for formidling av natur og kulturarven i Rendalen, men samspiller tett med grendene og andre informasjonspunkter.

Det er flere studier som ligger til grunn for arbeidet med prioriterte innfallspor og informasjonspunkter og det har vært tett samarbeid mellom verneområdeforvaltningen, kommunen og Anno Museum i dette arbeidet. Utviklingen av Rendalstunet har pågått over flere år. Beliggenhet og sted, museum og kafe, gjør det egnet som hovedinnfallspor og hovedinformasjonspunkt for natur- og kulturarven i Rendalen. Dette er også innfallsporten til fjellet og landskapsvernområdet.

Rendalstunet vil være hovedinformasjonspunkt og **Gravåsen** er hovedinnfallsport i sør. **Veslesetra** er et utfartssted vinterstid og sommerstid leder Søndre Sølendalsveien inn til Fiskevollen og Mefurua. **Åkrestrømmen** er også et viktig trafikk-knutepunkt med mye besøkende; både forbigående, hyttefolk og lokale. Her ligger Rendalen camping, Øiseth hotell og flere andre servicenæringer.

I tillegg er det flere **mindre informasjonspunkt** i landskapsvernområdet jf. skiltplanen. Alle informasjonstavlene skal fornyes i henhold til ny merkevare, og det vil bli fokus på stedstilpasset informasjon, både generell og temabasert. Besøkende skal informeres om verneverdiene og veiledes til sporløs ferdsel og aktsomhetsplikten som følger av allemannsretten. De ulike innfallsportene og informasjonspunktene skal utfylle hverandre, samarbeide og spille på lag.

Verneområdestyret har bidratt inn i prosessen med skiltplan for avkjøring til Rendalstunet. Det vil komme skilt som viser at besøkende vil få informasjon om naturvernområder inne på Rendalstunet.

Figur 15: Skiltplan Rendalstunet

Formidlingsplan for Rendalstunet

Figur 16: Skisse formidlingsplan Rendalstunet

Det er utarbeidet en planskisse for hele Rendalstunet med fokus på sammenheng og gode ferdsels- og formidlingslinjer og dette samordnes med Anno Museum og Rendalen kommune sin skilting, informasjon og bruk av området. Det er laget en situasjonsplan for hvor informasjonsformidlingen skal skje, sitteplasser/møblering/beplantning og natursti. Naturstien er godkjent i henhold til den nye merkevaren til Norges nasjonalparker. Dette er stolper i malmfuru med mindre vippeskilt med korte tekster og bilde. Naturstien er planlagt rundt Bullmuseet og oppom Bergslia og vil være universelt utformet. Innhold (tekst, bilder) på naturstien skal utvikles i samarbeid med Anno Museum. Det er planlagt informasjonstavler om Sølen LVO og Jutulhogget NR ute ved uthuset og bål plass med benker som samlingspunkt for grupper som skal guides.

Det er et mål å knytte formidling av natur – og kulturarven til fortellingene til Bull for å gi en bedre opplevelse av å besøke Rendalstunet. I tillegg er det kafe og landhandleri her, basert på lokale råvarer og historier. Et godt vertskap og guidede tunvandring på Rendalstunet og guidede turer andre steder i Rendalen er mulige formidlingsopplegg som kan utvikles. Målet er å skape en atmosfære for opplevelse og læring og utvikle nærstiene til Rendalstunet rundt Bergset og Østagranda. Videre er det ønskelig å jobbe for etablering av besøkssenter Innlandsfisk her og at det avsettes arealer til formidling av natur – og kulturarven innomhus.

Innfallsport ved Gravåsen

Gravåsen er den mest brukte innfallsporten sommerstid for fottur til Sølentoppen og det er ønskelig å kanalisere mest mulig av ferdselen her framover. Også vinterstid er dette utgangspunkt for skiturer, spesielt for hyttefolket, men også mye brukt utgangspunkt for vårskiturer/toppturer.

Det planlegges oppgradering av parkeringsplassen, informasjonstavler, utedo, gapahuk, telt plass og benker (som er på plass). Det kan også være aktuelt å etablere en Barnas natursti opp til Sandbu, i samarbeid med Statskog. Ljørbua er under restaurering etter antikvariske prinsipper og det planlegges å bruke den som et informasjonspunkt og startpunkt på naturstien. Her er det også et fint punkt for plassering av portalskilt.

Figur 17: Skisse/landskapsplan parkeringsplass ved Gravåsen

Målet er at dette blir et viktig informasjonspunkt som man når folk med formidling om verneverdiene og spurløs ferdsel og samtidig gir de besøkende en god opplevelse. For å forhindre at dette blir en parkering som tiltrekker seg bobiler, bør det etableres en annen bomløsning.

FESTE

Bilde 16: Forslag på plassering portalskilt ved Gravåsen

Bilde 17: Gammel Ljørbu som er under restaurering.

Andre informasjonspunkt

Åkrestørmmen

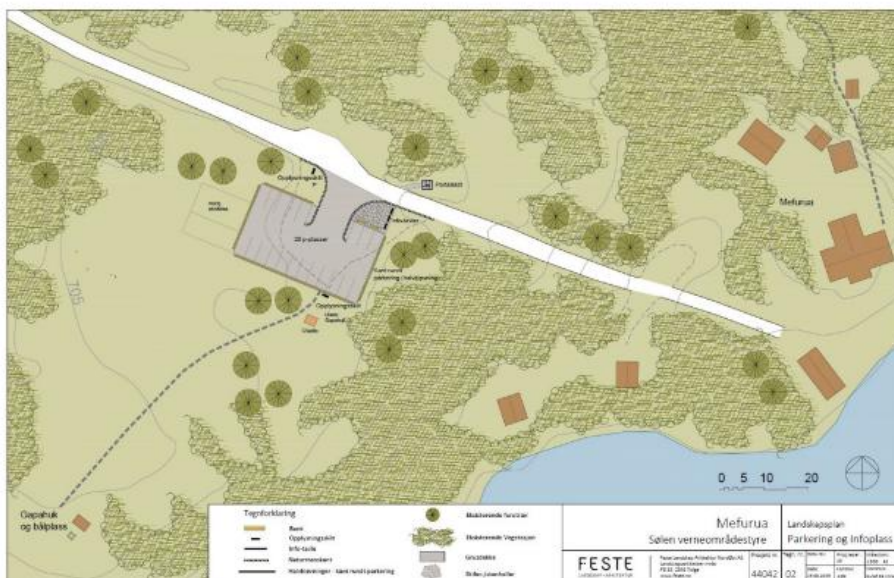
Åkrestørmmen er et viktig knutepunkt for reisende, hyttefolk og lokalbefolkning. Her har vi både hotell og camping, og annen servicenæring. Dette er et viktig sted å nå besøkende med informasjon. Det kan være brosjyrer, kart, bildespill mm, men ikke minst er de menneskelige møtene og den muntlige kommunikasjonen er viktig. I tillegg er det viktig å ha god og jevnlig dialog mellom de som møter de besøkende og forvaltningsmyndigheten.

Mefurua/Fiskevollan

Mefurua ligger innenfor Sølens landskapsvernområde og innenfor et statlig sikret friluftslivsområde. Rendalen kommune er eier av ei østerdalsstue og flere mindre hytter som ligger i et tun og som i dag leies ut. Det er ikke avklart hva den framtidige bruken av stedet vil bli, men med dagens utgangspunkt er det naturlig å ha stedstilpasset informasjon her. Det er også et sted mange telter, og hvor det er viktig å følge med på slitasje og evt. avgrensning av teltplasser. Det er utarbeidet forslag til en landskapsplan med infopunkt og forbedring/oppstramming av parkeringsplassen slik at den glir fint inn i landskapet. Av hensyn til sårbarhet for dyrelivet bør det ikke legges opp til helårsdrift eller betydelig økning ferdsel i dette området.

Sølensjøen lotteeierforeningen har uttrykt ønske om at besøkende ledes ned til Mefurua, for ikke å få for stor økning i ferdsel nede på Fiskevollan. Men for å nå besøkende som har Fiskevollan/Sølensjøen som mål er det ønskelig med noe informasjon ved Fiskevollan. Dette er også innfallsport vannveien fra Nyhavn, som kan være et egnet punkt for informasjon om både Sølens LVO og Lille Sølensjø NR.

Mefurua – Materialbruk, illustrasjoner og skisseplaner

Figur 1: Landskapsplan for Mefurua

Figur 18: Skisse/landskapsplan for Mefurua

Sølenkroken – innfallsport til Sølensjøen via Sølna

Sølenkroken er et populært startpunkt for kano og kajakturer på Sølna og ned til Sølensjøen. Sølna renner her gjennom Lille Sølensjø NR og inn i Sølens LVO. Dette er et viktig informasjonspunkt for begge verneområdene. Setereiere/grunneiere har tilrettelagt fint med åpen lørbu, bålpluss og ei utleiebu her. De melder om økt slitasje og økende ferdsel og det er

viktig å se nærmere på dette området framover i forhold til hva setereierne sjøl ønsker, sårbar hekketid for fuglelivet og hvordan nå besøkende med informasjon.

Østsida av Sølensjøen

Veien inn fra Isterfossen til Sølensjøen er bomvei, noe som gjør området fredelig. Sølenroa ligger fint til her, et hyttetun i eie av Rendalen kommune, som er populært for fiskere og utleid det meste av sommersesongen. Grunneierne langs sjøen opplever at det er mye trafikk av kanopadlere som kommer fra Isteren og Femund, og som tar seg til rette tett på hyttene. De ønsker med bakgrunn i det en tilrettelagt sti fra veien og ned til sjøen. Her er det i dag ei informasjonstavle som må erstattes med ny informasjon.

Nydammen - Mistra

Området rundt Mistra ved Nydammen er et intakt fløtningsmiljø og flott kulturmiljø. Her er det tilrettelagt med parkeringsplass, gapahuk og utedo og området er populært utgangspunkt for fiske i Mistra. Det er behov og ønske om å ivareta og formidle historien. Dammen trenger noe restaurering og en ny utedo er også aktuelt. Formidling av skog, tømmerfløting og fiske er naturlige tema å formidle her.

Andre mindre infopunkt

Det er flere andre punkter som i dag har informasjonstavler og hvor det planlegges å bytte ut tavlene i henhold til den nye merkevaren jf. skiltplanen. Det er i Misterdalen, ved Jotveien, Sølenstua, Veslesetra og Søvollen. Disse stedene vil få stedstilpasset informasjon.

Informasjonstavler

De ulike informasjonspunktene kan ha kartplakater og ulike temaplakater. Eksempler på temaer kan være våtmarksfugl, kulturminner, fangstanlegg og rendalsren, tømmerfløting og seterliv, naturtyper og planteliv og sporløs ferdsel.

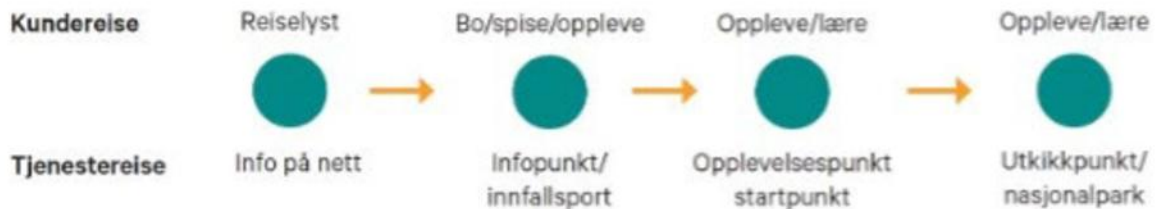
Figur 19: Illustrasjoner av ulike plakattedesign som brukes. Designmanual for Norges nasjonalparker

Informasjon til brukerne av verneområdet er sentralt i besøksstrategien. All informasjon skal utformes i tråd med merkevarestrategien for verneområder. Samtidig må dette gjenspeile det området en er i og få et uttrykk som er lokalt forankret. All informasjon skal i utgangspunktet formidles på norsk og engelsk.

Kundereisen og formidling

For å nå de besøkende tidligst mulig på kundereisen ønsker vi å ha fokus på kunnskapsformidling og opplevelser av området på nett og personlig formidling gjennom godt vertskap.

Internett hjemme – skilting til infopunkt i den aktuelle bygda/innfallsporten - kart/brosjyre – opplevelsessteder og turmål i randsonen med skilting.

Verneområdestyret sin nettside er ei side spesielt knyttet til forvaltningen av områdene hvor det ligger verneforskrifter, forvaltningsplaner, møtedokumenter og nyhetssaker. Det skal i tillegg lages en besøksrettet nettside med informasjon rettet mot de besøkende, og det deles informasjon på sosiale medier. Dette kan være gode kanaler for å komme med spesielle forholdsregler og hensyn som må tas når de besøker området. Utarbeidelse av en **kommunikasjonsplan** ligger inne som et tiltak i tiltaksplanen.

Gjennom å formidle kunnskap om naturverdiene, kulturarven, sporløs ferdsel og hvordan ferdes i fjellet til ulike årstider, håper vi på at forståelse for områdets verdier og sårbarhet øke og bidra til en bedre ivaretagelse av området for framtida.

Skoleprosjektet som arrangeres årlig er en fin formidlingsarena som Sølen verneområdestyret ønsker å prioritere framover. Skolene bør også ha fokus på natur- og kulturarv i skolens egne planer. Det er viktig at barn, unge og lokalbefolkning får oppleve naturen og får kjennskap til historien for å kunne ta vare på natur- og kulturverdiene og være stolt av området.

Videre er det viktig at lokalbefolkningen, grunneiere og lokale bedrifter kjenner områdets kvaliteter og sårbarhet for å forvalte området best mulig for framtida. God kunnskapsbasert og bærekraftig lokal forvaltning av fjellet, vilt- og fiskeressursene, kulturminner og seterlandskapet.

Andre formidlingstiltak som bildespill, tematurer, temakvelder, Sølenseminar og Veidekulturfestivalen er arenaer som er viktig i formidling og deling av kunnskap. Kart og brosjyrer kan også lages for verneområdet.

4.2.3. Strategi 3: Lokal verdiskaping og samarbeid

Vi ønsker å legge til rette for bærekraftig verdiskaping i lokalsamfunnene i randsonen til fjellet, bygdenært. Styrke samarbeid og dialog mellom de ulike aktørene i området, bygge nettverk, dele kunnskap og informasjon om fjellet og verneverdiene.

Formidling/informasjon/dialog og styrke samarbeidet mellom ulike aktører i området er viktig for å ivareta verneverdiene. Verneområdeforvaltningen legger til rette for lokal verdiskaping gjennom etablering av hovedinformasjonspunkt, noen få prioriterte innfallsporter og mindre informasjonspunkt av høy kvalitet og bistår med kunnskapsdeling og kunnskapsheving om natur- og kulturverdiene. **I hovedsak skal verdiskapingen styres til randsonen og bygdenært der det finnes kassaparat, samt indirekte ved å bidra til bolyst, stolthet og lokal identitet.** Eierskap og stolthet for fjellet i lokalbefolkningen er viktig. Dette er et fjellområde som betyr mye for folk i Rendalen og som de ønsker å ivareta. Det er derfor viktig at det ikke legges opp til en besøksforvaltning som medfører endret bruk som er i konflikt med bolyst, Veidekulturen og de verdiene som betyr mye for de som bor i dalen.

Beskrivelse av tiltak knyttet til strategi 3

Skape gode samarbeidsarenaer og rolleforståelse

Målet om lokal verdiskaping forutsetter et godt samarbeid mellom verneområdeforvaltningen og næringsaktørene, basert på god rolleforståelse og oppgavefordeling. Besøksforvaltningen vil fra verneområdeforvaltningens side ha fokus på fellestiltak, ikke tiltak rettet mot en enkelt bedrift. Ansvar for bedriftsrettede tiltak ligger hos næringsaktørene. Det vil si at verneområdeforvaltningen kan bidra sammen med flere aktører for å få til gode infrastrukturtiltak knyttet til verneområdene (og randsonen) som P-plasser, informasjonstavler, stimerking og tilrettelegging for gode opplevelser knyttet til natur- og kulturverdiene. Informasjon og kunnskapsformidling om disse verdiene er særlig viktig gjennom formidling på nettsider, via brosjyrer og kart, vandring med guide, naturveiledning, lokale arrangement, kurs etc.

Det er viktig å skape samarbeidsarenaer for grunneiere, næringslivsaktører, reiseliv interesseorganisasjoner, kommune og verneområdeforvaltningen for å dele erfaringer og kunnskap. Ved årlige møter i rådgivende utvalg og administrativt kontaktutvalg skapes arenaer for dette.

Helhetlig planlegging i samarbeid med kommune og region er viktig. Kunderreisen må være i fokus og det er viktig å være bevisst på hvilke målgrupper og hvilket omfang verdiskaping basert på naturverdiene skal ha. En tåleevneanalyse og sårbarhetskartlegging ut over verneområdene og god dialog med brukerinteressene og grunneiere i området blir viktig. Tilrettelegging for besøkende må være i samsvar med ønsket utvikling for brukerinteressene, grunneiere og lokalsamfunnet som helhet.

Bevissthet rundt markedsføring og tenke helhetlig forvaltning

Verneområder og reiselivet påvirker hverandre gjensidig. Markedsføring og produktutvikling som reiselivsbedriftene gjennomfører kan føre til at et verneområde brukes mer eller på nye måter. Dette vil igjen kunne påvirke forvaltningsoppgavene og verneverdiene i verneområdet, som økt slitasje som krever reparasjon, økt forstyrrelser som påvirker fugle- og dyrelivet negativt, økt behov for informasjon og tilrettelegging osv. Samtidig kan verneområdene og naturområder være viktige turistattraksjoner og besøksmål.

Forvaltningen bør sammen med kommunen, grunneiere, næringsliv og reiselivsaktører samarbeide om en kommunikasjonsplan. Dette vil sikre en tydelig og felles retning for hvordan man ønsker å ta vare på Rendalen for framtida. Ved at alle drar i samme retning og samme budskap formidles, styrkes mulighetene for å nå målene for bærekraftig besøksforvaltning.

Overnatting, lokal mat og lokal historie, godt vertskap

Verneområdeforvaltningen ønsker å stimulere og ivareta lokale bedrifter som formidler seterulturen, utmarksbruk, kulturarv, lokal mat og overnatting. De ekte og nære opplevelsene har potensiale for verdiskaping. Vi vil også gjerne bidra med å arrangere Vertskapskurs, annen relevant kunnskapsdeling og styrke samarbeid og dialog gjennom gode nettverk.

Kommersielt merke/tilhørighetslogo kan etableres for bedrifter som ønsker å markedsføre seg eller sin produksjon med geografisk tilhørighet til Sølen LVO og som benytter natur – og kulturverdiene i sin virksomhet. Et godt eksempel lokalt på samarbeid mellom verneområdeforvaltningen og en bedrift er strikkeoppskriften til Sølengenseren som Småbruket Møregga har utarbeidet. Bedriften tok selv kontakt med forvaltningen og etter dialog har de tatt inn informasjon om verneverdiene og sporløs, hensynsfull ferdsel i oppskriften. De har også fokus på Gravåsen som innfallsport.

Verneområdeforvaltningen er i gang med å utarbeide retningslinjer for organisert ferdsel, arrangement og bruk av drone. Dette er viktig for oversikt over omfang av ferdselen til enhver tid og sikre god dialog med aktører om sårbare naturverdier, sårbare områder og sårbare perioder av året. En sertifiseringsordning for bærekraftig reiseliv, guider og organisert ferdsel bør det også jobbes for.

4.3. KARTLEGGING OG OVERVÅKING

Kartlegging og overvåkingstiltak vil inneholde tiltak med utgangspunkt i verneformål og mål i besøksstrategien. Tiltakene må bygge på konkrete forvaltningsutfordringer. Omfanget skal være realistisk og samtidig gi oss svar på om vi er på rett vei i forhold til verneformål og besøksstrategi. Noen av de tiltakene som foreslås er overvåking av utviklingen av ferdselen i området, slitasje og forsøpling. Det er også behov for bedre kunnskap om sårbart dyre- og fugleliv, spesielt våtmarksfugl. I tillegg er det ønskelig med mer kunnskap om renstrek og bruk av området sør for fv. 217. I samarbeid med Tolga Østfjell villreinområde bør det gjennomføres en kvalitetsnormkartlegging for hele leveområdet til rendalsren. Dette vil kunne gi mer kunnskap rundt hvordan ferdsel påvirker renstammen.

Det er allerede gått 10 år siden den første brukerundersøkelsen ble gjennomført og det kan se ut som bruken er i endring, jf. erfaringer både lokalt, regionalt og nasjonalt. En ny brukerundersøkelse bør etter hvert gjennomføres for å følge med på utviklingen. Utviklingen av motorisert ferdsel både sommer og vinter, fiske- og jaktkortsalg, overnattingsdøgn, organisert ferdsel, ferdsel i form av sykling, hundespenn og toppskiturer bør følges med på.

Rendalen kommune har vedtatt å utarbeide en besøksstrategi for Rendalen. Bærekraftig besøksforvaltning fordrer en stedssensitiv tilnærming, en bevissthet for hva et område tåler og hva lokalbefolkningen ønsker for sin kommune. Besøksstrategien for Sølen LVO vil være viktig del av kunnskapsgrunnlaget for dette arbeidet, sammen med kommunens naturmangfoldplan og annet planverk. En tålegrenseanalyse bør gjennomføres med fokus på bærekraftig lokalsamfunn med bolyst fremfor for stor satsing på besøkslyst.

Er vi er kloke nok til å ta vare på den smale stien?

Har du sett de frostblå vidder
når all mark er gjemt i snø?
Kaldblank måne - nattens ridder
gulblekt lys på fjellet strø.
Har du sett at topp og tinder
gløde kan i solens brann?
Sakte dø -- når dagen svinner
over skog og islagt vann

Og når du skal tende lampen når din
arbeidsdag er slutt,
solens bål bak Ottlaug-Kampen, Fonnåsfjell
er sluknet ut.
Og når du i seng er faret
rusler der en nattlig gjest,
ferden går mot Sølenskaret
til den store høyfjellsfest.